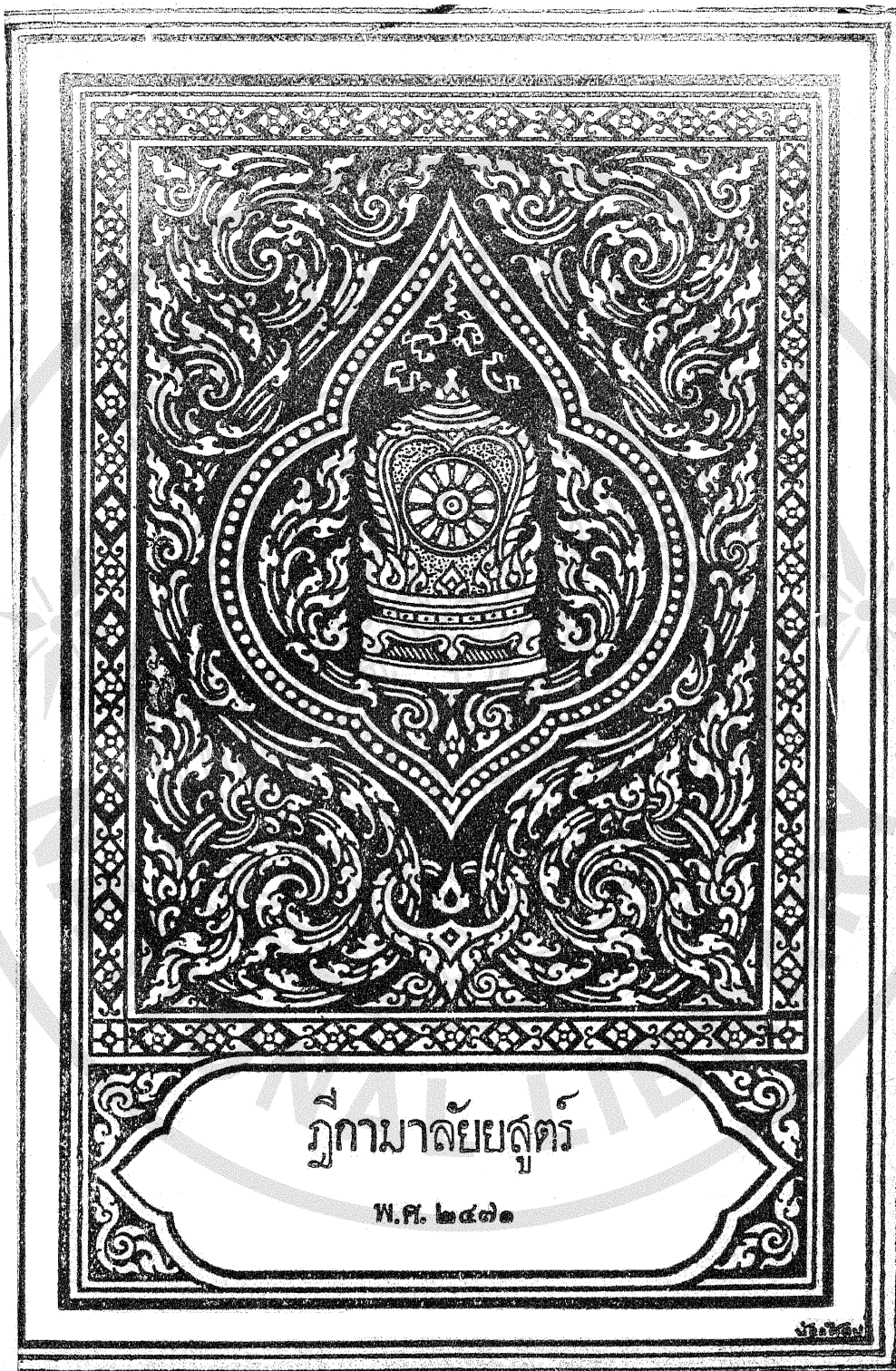

หนังสือฎีกามาลยยสูตร
หรือมัลยยสูตรสังเคราะห์ เล่ม ๑

ก
294.3/204
ม494ท
ด.1

หนังสือ

ฎีกามาณยัตว์

หรือ

มาณยัตว์ดังเคาะหะ

เล่ม ๑

อธิบายความในมาณยัตว์

โดยท่านองปจณาวัดชานาอย่างพิศดาร

คัมมือ

ธรรมกถึก แด่ ธรรมกามกุดบุตร

เรียบเรียง

โดย

ศรีเงิน ป.

พิมพ์ครั้งแรก ๓๐๐๐ ฉบับ

พระพุทธศักราช ๒๔๗๓

มีกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

๓. ป.

เลขที่ ๓๑๐๖ ๓๑๒

๑

๒๑๔.๓๑๒๐๔

เลขที่

๘ ๔๑๔๔

๓. ๑

เลขที่ ๒๑๒๔๓

คำนำ

การเทศน์ปฐกวีดิชชนา ตั้งแต่สองสามพรรมาคั้นขึ้นไป ใคร ๆ ก็ย่อมทราบอยู่แล้วว่า เป็นของยากเพียงไร เพราะผู้เทศน์จำ เป็นต้องกำหนดจดจำหลักธรรม แลเข้าใจอรรถาธิบายในข้อธรรม ต่าง ๆ มากที่สุด เมื่อพูดกันแต่เพียงย่อ ๆ ก็คือต้องเกี่ยวแก่เป็น นักธรรมหรือเป็นเปรียญ ผู้ซึ่งเคยได้ ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์ มากนั่นเอง จึงจะเทศน์ได้ดี หรือผู้ที่ไม่เคยเป็นนักเรียนเลย แต่ ทว่าเป็นคนมีวิริยะอุตสาหะหมั่นตรวจตราค้นคว้าดูแต่หนังสือ ซึ่งเป็น เครื่องประดับความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม จดจำไว้ได้ มาก จนกระทั่งทำให้เป็นพหูสูตรได้ แล้ว ก็ย่อมสามารถจะรับภาระในการ เทศน์ปฐกวีดิชชนากับเขาได้เหมือนกัน ถึงกระนั้นก็ยังดี ผู้ที่ชำนาญ ไม่ได้ สัมผัสภพชาติที่ท่านโบราณกัมมัตถิยประพันธ์ไว้ว่า สิบปาก ว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำดู สิบรู้ไม่เท่าชำนาญ คือ เมื่อได้ฝึกฝนบ่อย ๆ จนชิน จึงจะเกิดมีความชำนาญอาชาชาญ แกต่างด้า สามารถใช้ปฏิภาณไหวพริบโต้ตอบได้ ไม่ขัดขวาง ความจริง การเทศน์ชนิดนี้ ใช่ว่าจะวิเศษได้เหมือน กันทุกคนไปเมื่อไร ต้องแล้วนิสัยของบุคคลที่อบรมมา คือถ้าผู้ใดมีนิสัยช่างพูดช่างคิด ช่างนึก และทั้งอุปนิสัยที่มีความพอใจในทางนี้ด้วยแล้ว ก็ย่อม จะฝึกฝนให้ได้ดีได้ โดยรวดเร็ว ถ้าผู้ใดมีนิสัยเชื่องช้าไม่ค่อยพูดจา

(๒)

อีกฉันทะความพอใจก็ไม่มี แม้ถึงจะขึ้นวิกระทำให้ก็คงเอาดีไม่ได้
ใช้แต่เท่านั้น ซ้ำยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติอันเกิดกับคนอื่นอีกตาม
ประการด้วย คือ เติงคัง ปากกล้า หน้าด้าน เมื่อพร้อมมูลบริบูรณ์
ด้วยคุณสมบัติตามประการนี้ กอปรทั้งมีนิสัยชอบแถมมีความรู้เป็น
พหุสดังเช่นว่าแล้ว อาจารย์รองได้ว่าผู้นี้จะต้องเป็นนักเทศน์ที่
เยี่ยมที่สุดได้ คนหนึ่ง แต่สำหรับบนคันอะไรไม่สำคัญเหมือนหลัก
ที่สำหรับเทศน์ในเรื่องนั้นๆ คือว่าต้องดูหนังสือที่เป็นหลักเทศน์ใน
เรื่องนั้นๆ ให้จำได้เสียก่อน แล้วต่อจากนั้น ควรหาหนังสืออื่นไว้
สำหรับประกอบความรู้ทั้งโดยตรงแต่โดยอ้อมด้วย จึงจะเกิดมี
ความรู้พิศดารกว้างขวาง เพราะการเทศน์โดยทำนองปจฺจาวธัสสนา
ได้ตอบกันไปมาตามหน้าที่นี้ โดยมากท่านมักใช้เทศน์ปฏิภาณปาก
เปล่า หาเทศน์กันไปตามหนังสือไม่ หากจะเทศน์อ่านไปตามหนังสือ
แล้ว ก็คงไม่มีคนเผกอะไรกับเทศน์องค์เดียว ทั้งผู้ฟังหรือก็มี
ประสงค์จะฟังปฏิภาณโวหารไหวพริบโต้ตอบกัน ในทางธรรมเนียมปฏิบัติ
โดยต่างตำนานด้วย ฉะนั้นจึงได้อุส่าหะไปนิมนต์ พระที่เจเทศน์มา
คนละแห่งต้องแห่ง เมื่อเป็นเช่นนั้น การเทศน์โดยวิธีปจฺจาวธัสสนา
จึงได้แตกกิ่งก้านสาขามากมาย ตามแง่ไหนที่จะออกไปได้
ไม่ว่ารู้จักจบรู้จักสิ้นลงได้ จนเป็นเหตุกระทำให้ผู้ที่ฟังเริ่มเป็นนัก
เทศน์ใหม่ ได้รับความอึดอัดใจมาก เพราะเหตุที่ยังหาหนังสืออื่น
เป็นเครื่องมือสำหรับประกอบความรู้ให้ครบบริบูรณ์ไม่ได้ทุกเรื่องไป

(๓)

นั่นเอง ถึงตัวข้าพเจ้าที่เคยได้รับความคับแค้นใจมาแต่ในบางเรื่อง
ตลอดกระทั่งบัดนี้เหมือนกัน

ด้วยเหตุนี้แหละ จึงพาให้ ข้าพเจ้าเกิดความพยายามปรารถนา
จะกระทำตนให้เป็นประโยชน์แก่นักเทศน์บ้าง ตามกำลังความสามารถ
เพื่อเพาะปลูกนิสัยของคนในทางนี้ให้ มีต่อไปในภายภาคหน้า แต่
เผื่อครั้นคร่อมองหาอยู่เป็นเวลานาน ก็ไม่พบพานหนังสืออื่นที่จะ
เหมาะสมไปกว่าฎีกาฆาตยະဓူဝီ เพราะฎีกาฆาตยະဓူဝီ นี้ จัดว่า
เป็นหนังสือที่เป็นเครื่องมือช่วยเหลือนักเทศน์ ในเรื่องฆาตยະဓူဝီ
โดยตรงได้เรื่องหนึ่ง

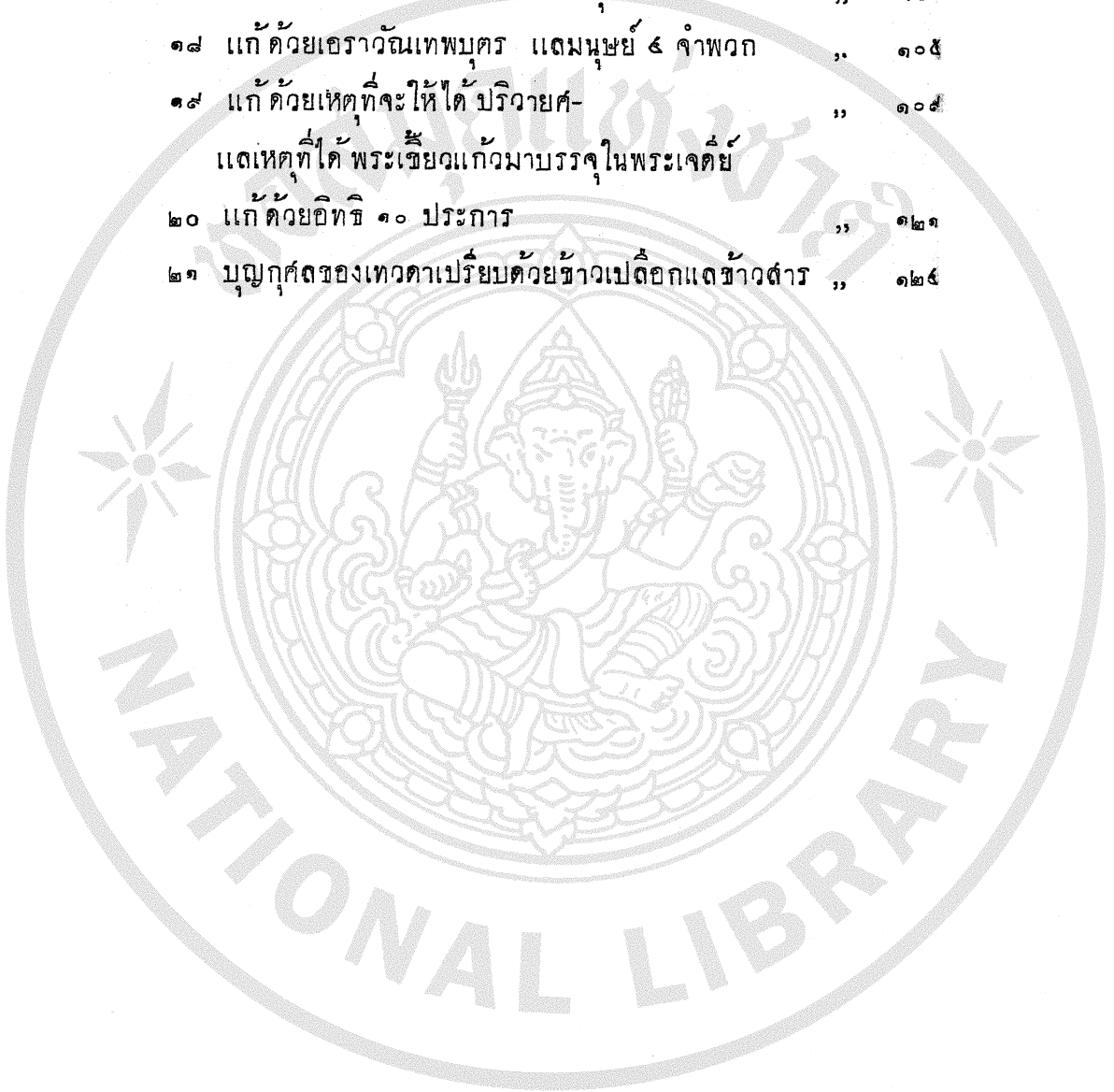
เมื่อตกลงปลงใจ เห็นว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมแล้ว จวบกับ
เป็นเป็นเวลาว่างอยู่ด้วย ข้าพเจ้าจึงได้ลงมือเรียบเรียงขึ้น โดย
วิธีที่ถือเอาฉบับเก่าเป็นเกณฑ์ อย่างเต็มกำลังความสามารถ จน
เป็นผลสำเร็จเรียบร้อย ถึงกระนั้นยังไว้อใจไม่ได้ว่าจักถูกต้องดี
โดยไม่มีที่ขาดตกบกพร่อง ฉะนั้นถ้าท่านผู้ใดได้อ่านได้ฟังแล้ว ยัง
เห็นว่ามีข้อความผิดพลาดอยู่ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง จงได้โปรดแก้ไข
แต่ประทานอะภัยโทษให้ แก่ข้าพเจ้าผู้มั่งคั่งบุญน้อยด้วย

อนึ่งข้าพเจ้าขออุทิศผลซึ่งจะบังเกิดมีแต่หนังสือนี้ ที่เป็นประโยชน์
แก่กตบุตรไม่มากนักน้อย ให้แก่ปวงชนมีบิดามารดาเป็นต้นผู้ซึ่งมีอุป-
การคุณแก่ข้าพเจ้ามา ถ้าหากว่าท่านศรัทธาประดิษฐานอยู่ในทิศใดๆ
ขอจงได้รับผลบุญที่ข้าพเจ้าอุทิศให้ นี้ ตามฐานที่จะพึงมีได้ เทอญ

สารบัญ

๑	อวัมภกกา	หน้า พิเศษ
๒	คำเนียบพพประโยค	หน้า ๑
๓	พระมาตย์เยยมนรก แด่ต้นทนาภพระยายม	” ๖
๔	แก้ด้วยเทวดา ๕ ประการ	” ๘
๕	ลักษณะเมตตา	” ๒๖
๖	นรกใหญ่ ๘ ชุม แด่อดสูทชนรก ๔ ชุม	” ๒๘
๗	เทียบด้วยอายุสัตว์นรก	” ๓๒
๘	ยมโลกียนรก ๓๐ ชุม	” ๓๓
๙	เปรต ๑๒ จำพวก	” ๓๖
๑๐	กทาชายถวายนคอกอบ	” ๔๓
๑๑	พระมาตย์ขึ้นไปนมัสการพระเกษ- จุพามณเฑียร บันดาวดึงษ์	” ๔๕
๑๒	แก้ด้วยฉนวน ๒	” ๔๗
๑๓	พระมาตย์ต้นทนาภกับพระอินทร์แก้ด้วยสัตว์โลก ๓ จำพวก	” ๕๐
๑๔	พระมาตย์ถามชื่อพระอินทร์ แก้ด้วยสมณะเพศ และภิกษุเพศ	” ๕๖
๑๕	แก้ด้วยชื่อของพระอินทร์ ๗ อย่าง	” ๖๗

๑๖	แก้ด้วยโถกียแลโถกุตตร	หน้า	๙๘
๑๗	แก้ด้วยวัดคบท ๗ อย่าง แดฮารุวิเศษ ๔ อย่าง	,,	๑๐๐
๑๘	แก้ด้วยเฮราวณเทพบุตร แดมนุษย์ ๔ จำพวก	,,	๑๐๕
๑๙	แก้ด้วยเหตุที่จะให้ได้ ปรีวาศ- แดเหตุที่ได้ พระเชษฐแก้วมาบรรจุนในพระเจดีย์	,,	๑๐๘
๒๐	แก้ด้วยอิทธิ ๑๐ ประการ	,,	๑๒๑
๒๑	บุญกุศลของเทวดาเปรียบด้วยข้าวเปลือกแด้ข้าวตำ	,,	๑๒๔

บรรพต

คำผิด

คำที่ถูก

๒๐	พิพพติฌานตมาปคฺคํ	แยกเป็นพิพพติ ฌานตมาปคฺคํ
๘	ไปตามพณฺณียทวํ	ไปในตามพณฺณียทวํ
๗	ทอญฺเฑวในสวรรค	ทอญฺเฑวไปในสวรรค
๒	บันดานิยม	บันดาदनิยม
๑๙	เป็นคณฺคตมฺม	เป็นคณฺวาคตมฺม
๑๙	รวมปน	จึงรวมปน
๖	ท่านคิดประการใดบ้าง	ท่านคิดเป็นประการใดบ้าง
๖	ชื่อเป็นที่สโมส	ชื่อว่าเป็นที่สโมส
๑๓	อนพุทฺธา	อพุทฺธา
๕	คัพภวิปคฺคิมฺมตฺถกฺข	คัพภวิปคฺคิมฺมตฺถกฺข
๗	สโตปวิสฺสปาเต	สโตปวิสฺสปาเต
๑๘	ประสฺตฺรจากครรรภ	ประสฺตฺรจากครรรภ
๑๙	อันภายทฺจวิต	อันเป็นภายทฺจวิต
๑๔	แรงแทกตระกฺคุม	แรงแทกนทระกฺคุม
๒	ทุกข อนนฺมใน	ทุกขอนนฺมใน
๑๗	ชีวคินทฺรีย	ชีวหินทฺรีย
๗	ธรรมดาคณฺถางอก	ธรรมดาคณฺไทรถางอก
๙	คณฺไม ักฺกธ	คณฺไม ักฺกธ
๑๑	ซึ่งความตาม	ซึ่งความตาย
๑๓	ประการเมตตา	ประกอบด้วยเมตตา

หน้า	บรรทัด	คำผิด	คำที่ถูก
๓๓	๑๖	เป็นหอกดาบ	เป็นหอกดาบ
๓๓	๑๘	ด้วยเกรื่อหวาย	ด้วยเครือหวาย
๓๕	๑๙	ไม่บริจาจทาน	ไม่บริจาคทาน
๔๙	๑๕	ขึ้นได้	ขึ้นได้
๕๕	๗	ด้วยกุศลจิตต์นั้น	ด้วยกุศลจิตต์นั้น
๖๐	๑๐	สมควรจะว่า	สมควรจะเรียกว่า
๖๔	๑๒	เข็มนิโคตรสมบัติ	เข็มนิโคตรสมบัติ
๖๔	๒๐	พระศรีวิรัตนมหาโพธิ์	พระศรีมหาโพธิ์
๖๔	๘	บุรินโท	บุรินโท
๗๗	๑๗	ดัมบดี	ดัมบดี
๗๗	๑๗	ชื่อว่าชาดา	ชื่อว่าชาดาที่อื่นก็เป็นชาดาเหมือนกัน
๗๒	๑๖	ด้วยดีหายตามคน	ด้วยดีหายตามดีตามคน
๘๔	๑๑	เป็นวิศุกรรมเทพบุตร	เป็นวิศุกรรมเทพบุตร
๘๘	๖	แต่โคตร	แต่โคตรที่อื่นก็เป็นโคตรเหมือนกัน
๑๑๔	๑๒	ของพระองค์เจ้า	ของพระพุทธองค์เจ้า
๑๒๒	๒๐	อุปปาทิขณมา	อุปปาทิขณมา
๑๒๓	๑๙	เมื่อยังมาเป็นกุมารอยู่	เมื่อยังเป็นกุมารอยู่
๑๒๙	๔	อุปโย	อุปโย
๑๓๐	๕	หรือเปิดพระไศดา	หรือเป็นพระไศดา

อารัมภกถา

สุรนมหิณีย์ พุทธเดโชว์ ตุคคปโปว ชมมံ ตาธุ ตชณจ
นมตฺติตฺวา ตกตชนปปตาท มาเดยฺยํ นาม วตถุํ ปรมนยวิจิตฺติ
ตมาตา อารภิตฺตฺนติ ฯ

ในเรื่องราวนิทานพระมาดัยเทวเถรนี้ พระอรรคกถาจารย์ผู้ดบ
แต่งพระคัมภีร์ มีความปรารถนา เพื่อจะกระทำนมัสการพระศรีรัตนตรัย
อันบังเกิดเป็นที่พึ่งแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายในไตรภพ ด้วยพระพุทธา
ติคุณแก้วทั้งสามประการ มี อิตปิโส เป็นต้นนี้ อันสามารถเพื่อจะ
ป้องกันเสียได้ ซึ่งทุกข์ภัยทั้งปวงในสังสาร เพราะเหตุว่าสัตว์โลกทั้ง
หลายน้อมกระทำการเคารพนับถือต่อพระพุทธานิคุณ ว่าเป้นดวงแก้ว
อันประเสริฐในโลก มีอรรถว่า จะนำมาซึ่งความชื่นชมยินดี แล้ว
กระทำประโยชน์ อันวิจิตรมีประการต่างๆ เพราะการณดังนี้ พระผู้
เป็นเจ้าจึงถวายนมัสการพระศรีรัตนตรัยขึ้นก่อนว่า อหิ อันว่าข้าพเจ้า
ผู้เป็นพระอรรคกถาจารย์ดบแต่งพระคัมภีร์พระมาดัยน นมตฺติตฺวา
ขอถวายนมัสการซึ่งพระบาทยศทั้งคู่ แห่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประ
เสริฐ สุรนมหิณีย์ อันผู้เฝ้าตามนุษย์นาคกรุทคนธรรพมาณพ แด
หม่อมสุรตฺตเทวินทร์ อินทรคณามหาพรหมมัยกษัตริย์ทั้งปวง ย่อมมอบ
เคียรตรงด้าการกระทำสักการบูชาเป็นเนืองนิตย์มิได้ขาด ตุคคปโปว

อนึ่งข้าพเจ้า ขอกระทำ อภิวาทไหว้ กราบพระธรรมแปดหมื่น ล้านพระ
 ธรรมชั้นนี้ อันใหญ่โตอันออกมาจากคตองพระวรโอษฐ์แห่งพระศรี
 รัตนคตพิณผู้ทรงญาณ ตำรุ ดัชนีฯ นมัสสิดูวา อนึ่งข้าพเจ้าขอ
 กระทำนมัสการซึ่งหมู่พระอริยวงคิกกตังของคตอริยดลปฤษฎะพุทธิโนรธ
 ธรรม ซึ่งผลัดมาดับบริบูรณ์ ไปด้วยมรรค ๔ ผล ๔ มีพระนิพพานเป็น
 อารมณ์ ฯ

เอวี่ รตนตยปณานภาเวณ หนุตรายา เมื่อกระทำปณามแก่
 พระศรีรัตนตรัยโดยนัยดังนี้เสร็จแล้ว จึงตั้งปฏิญาณตนว่า ข้าพเจ้า
 จะรักษาพระคัมภีร์ ขออันตรายจงกำจัดเสียได้ด้วยอานุกาฬถวาย
 นมัสการพระศรีรัตนตรัย อารภิสถ์ จักปรารภเอามาตยนิทานเรื่อง
 ราวพระมาตยเทวเถร อันเป็นเหตุจะยังคตทราจิตต์แห่งสรรพสัตว์
 ทั้งหลายที่ยังไม่บังเกิดมีให้บังเกิดมีขึ้น แด่ทดวงคตทราจิตต์บังเกิด
 มีอยู่แล้ว ก็จะได้บังเกิดแก่กตถาถึงซึ่งภยโยภาวยิ่ง ๆ ขึ้นไป ด้วย
 เรื่องราวพระมาตยนี้ วิจิตต์ด้วยนัยอันประเสริฐมีประการต่างๆ
 เป็นอันมาก จักปรารภรวบรวมเข้าไว้ในที่อันเดียวกัน ให้ปราชญ์
 ทั้งหลายได้เห็นอรรถาธิบายได้โดยสะดวกเป็นอันดี ฯ อธิบายความว่า
 พระอาจารย์ ผู้ตบแต่งเรื่องราวพระมาตยไว้นี้ บังเกิดมีความกรุณา
 แก่สรรพสัตว์ทั้งปวงเป็นอันมาก ผู้ซึ่งยังมีอาสาดูดองถึงฟากฝั่งคือโมกซ์
 มังเมืองแก้วอันเกษมดำรงาญนิราศภย เห็นสัตว์ทั้งหลายจมอยู่ใน
 กระแส ดำครอันประกอบไปด้วยแดนกันดานเค็ดรอันอยู่ทุกเมื่อ ก็

ก

บังเกิดมีความเอ็นดูกรุณาว่า สัตว์ทั้งหลายที่จมอยู่ในจตุรโฆสสงสารนั้น
จงข้ามพ้นเสียจากกองทุกข์ถึงซึ่งบรมสุขด้วยวิมุตติวิธานประเสริฐ
อย่าได้ มีความเดือดร้อนรำคาญเลย ครั้นดวงกรุณาจิตต์บังเกิดตั้ง
ขึ้นในต้นด้านดั่งนั้นแล้ว ก็ตกเตือนจิตตต้นด้านอยู่เนื่อง ๆ จึงได้คิด
จัดแจงตกแต่งเรื่องราวพระมาลัยขึ้นไว้ หวังจะให้เบนประโยชน์แก่
ฝูงสัตว์ ครั้นประสงค์อันตั้งนั้นแล้ว ก็เริ่มชักนำเอานิทานพระ
มาลัยมา ๆ ส่วนประโยชน์ที่จะบังเกิดเพราะการกระทำมัตถการพระ
ศรัทธาตรัยก่อนนั้น คือจะได้กำจัดเสียซึ่งอันตรายอันจะมาเบียดเบียน
ต้นด้านแห่งตน เมื่อเป็นเช่นนั้น การตกแต่งพระคัมภีร์ของท่านก็จะ
ไม่สำเร็จตามประสงค์ได้ ท่านจึงได้กระทำมัตถการพระศรัทธาตรัย
ก่อนเช่นนั้น เพราะมีความประสงค์เพื่อจะห้ามปรามกำจัดเสียซึ่ง
อันตรายนั้นแหละเป็นข้อใหญ่ ครั้นท่านห้ามปรามกำจัดเสียซึ่งอัน
ตรายด้วยกิริยาที่ขบถามพระรัตนตรัยเจ้าเสร็จแล้ว ต่อแต่นั้นท่าน
จึงได้เรียบเรียงเนื้อความตามเรื่องราวแห่งพระมาลัยเทวเถร บุปผา
วิไลขนาด้วยนโมเทวรกเข้ามาณะครั้งน

พุทฺโธ มีบทวิคเหว่า จตุตถาริ อริยตฺถุจํนิ ตฺพพฺพมฺเมว
พุทฺธมฺมสํสฺสํ ให้แปลความตามบทวิคเหว่านี้ว่า สัมเด็จพระตฺถุพฺพมฺมญฺเฐ
ที่ทรงพระนามชื่อว่า พุทฺโธ นั้น ด้วยเหตุว่าพระองค์เป็นผู้ตรัสซึ่ง
พระจตุราริยตฺถุจรรรมแลศภาวธรรมทั้งปวงในโลก ๆ อีกนัยหนึ่งก็
ทรงพระนามว่า พุทฺโธ นั้น เหตุว่าพระองค์เป็นผู้ยังหมู่สัตว์ทั้งปวง

ให้ตรัสรู้ตาม พระองค์ โดยมรรคา ทาง มัชฌิมาปฏิปทา มีสัมมาทิฐิ
เป็นต้น มีสัมมาสมาธิเป็นที่ตั้ง ๖ ธมฺโม นั้น ท่านให้แปลว่ากำจัด
เดี๋ยวซึ่งปาปกรรมทั้งปวง อีกนัยหนึ่งให้แปลว่า พระธรรมเจ้า แด
แปลว่าทรงไว้ ซึ่งพระสูตรแด่พระนิพพาน ๖ อีกนัยหนึ่ง ให้แปล
ว่า สภาวอันใด นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมทรงไว้ เหตุนี้สภาวอัน
นั้นชื่อว่า ธมฺโม (สภาวอันนักปราชญ์ทั้งหลายทรงไว้) คือได้แก่
กามาพจรกุศล กับทั้งบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการอันเศษ ๖ ดังนี้ นั้น
ให้แปลว่า ประชุมหมู่แห่งพระอริยเจ้าทั้งหลายที่เป็นสาวุสดีปบุรุษ
สาวุสดีปบุรุษศัพท์ นี้แปลว่าบุรุษดี หรือบุรุษผู้ ดังบรรจบ แล้ว จากบาป
กรรมทั้งปวง มื่อนัยที่จะพึงอธิบายว่า พระอริยะดั่งนี้ ทั้งหลายย่อม
สามารถจะยังประโยชน์แห่งสรรพสัตว์ทั้งปวงให้สำเร็จได้ โดยแท้จริง
ฉนั้นจึงมีนามว่า สาวุสดีปบุรุษ ๖ คำว่าสังฆนี้มี ๒ อย่างด้วยกัน
คือสมมุติสังฆอย่างหนึ่ง ปริมัตตสังฆอย่างหนึ่ง สมมุติสังฆได้แก่
พระภิกษุผู้เป็นปักษัตตตะตังแต่ต้องค ฆนไป ปริมัตตสังฆได้แก่พระ
ภิกษุสังฆ ที่ได้ บัณฑิตพระโสดาตามรรคตตจนถึงพระอรหัตต์ ๖ แท้ที่
จริงเรื่องราวพระมาตยยัตถุนี้ ย่อมมีนัยพิเศษต่างๆ หลายนอย่าง
หลายประการ มีอาทิเช่นนทียาวัตถุณัย ๗ เหมือนหนึ่งน้ำวนในท้อง
มหาสมุทรประการ ๑ ดิบุกขณัย ๗ เหมือนตะกั่วชินอันเหลวละลาย
คว้างอยู่ใน เบ้าแล้วและระดายไปประการ ๑ สหวิภิกขณัย ๗ เหมือน
พระยาราชดีห์ เเด่นทางประการ ๑ แดทิดาโลจนนัย ๗ เหมือนหน่วยตา

กตอกกดับเหล็อบแดแปรผันซ้ายขวา ๓ โดยธมมควรแก่พระพุทธรูป
 แห่งสมเด็จพระพุทธรองค์เจ้า ขอนักปราชญ์จึงพิจารณาให้ธมมควร
 เกิด ๗ ดวงกรุณา แห่งพระอาจารย์ เจ้าอนันตเกิดในภายในชื่อว่า
 อภินิหารนิมิตร์ อันว่าหมุดตัว ๕ มวณอนันตเกิดเป็นอารมณ์ แห่ง
 ดวงกรุณาของอาจารย์ เจ้านั้น ชื่อว่าพาหิรนิมิตร์ ๗ อันว่าอาการ
 นิมิตร์ ทั้งสองประการนี้ แสดงไว้ เพื่อให้เห็นว่าอันเป็นธมมดีปฐะ
 ธรรมดว่าท่านทั้งปวงผู้ เป็นธมมดีปฐะที่แท้ จริงแล้ว ย่อมจะมี
 สันดานจิตต์ มากไปด้วยความเอ็นดูกรุณาแก่สรรพสัตว์ ทั้งปวง ๗

อธิบายความว่า ตั้งแต่ครั้งอดีตกาลมา ยังมีหญิงคนหนึ่ง
 บังเกิดอยู่ในดงกาฬวปี ชื่อเสียงแห่งหญิงนั้นชญาจรปรากฏไปทั่ว
 ทั้งเกาะ ดงมา เหตุการณ์ดังนั้นชนทั้งหลายจึงยกหญิงนั้นขึ้นเป็น
 นามบัญญัติในเกาะดังกาฬวปี ตามพยานนิยทวปี แปลว่าทวปีเกาะ
 ดินแดง ๗ ฝ่ายพระมัตถยเทวเถรนั้นท่านยอมเที่ยวไปอาศัยอยู่ในเกาะ
 นั้นเนื่อง ๆ จึงมีนามกรชื่อว่ามัตถย เพราะเหตุว่าในเกาะนั้นบังเกิด
 มีไม้จันทน์แดงเป็นอันมาก ครั้นพระผู้เป็นเจ้าไปอาศัยเกาะมัตถย
 นั้นอยู่ ชาวโลกทั้งหลายจึงพากันร้องเรียกว่าพระมัตถย ใช้ว่าใน
 เกาะนั้นจะมีแต่จำเพาะไม้แก่นจันทน์แดงดังเดียวก็หาไม่ได้ ถึงรุกข
 ชาติทั้งหลายอื่น ๆ ก็มีมากในเกาะนั้นเหมือนกัน แต่ทว่ามีได้มีมาก
 เหมือนไม้แก่นจันทน์แดง เพราะฉะนั้นจึงไม่ปรากฏชื่อ ปรากฏแต่ชื่อ
 ไม้แก่นจันทน์แดงดังเดียว เพราะคำที่พระมหาเถรเจ้าเที่ยวไปใน

เกาะนั้นเป็นนิจกาดนั้นเอง จึงได้พดอยม่นามปรากฏว่ามาตย์ด้วย
เปรียบประดุจว่านายพรานผู้เที่ยวไปในป่าเต็มอเป็นนิจดินนั้น ๆ ที่ชื่อ
ว่าเทวะนั้น อาศัยว่าพระผู้เป็นเจ้าของวิสุทธิเทวะ มีความยินดีชื่นชม
ทรรษาอยู่แต่ในผดวิโมกษสมบัติ ดำราญอารมณ์ด้วยพระนิพพาน
ตั้งเคียงเท่านั้น อันนามบัญญัติที่ชื่อว่าเทวานนั้นมี ๓ จำพวกด้วยกัน
คือธัมมุตติเทวจำพวก ๑ อุปบัติติเทวานั้นจำพวก ๑ วิสุทธิเทวานั้นจำ
พวก ๑ จำพวก ๑๑ ธัมมุตติเทวานั้นได้แก่องค์พระมหากษัตริย์จำเดิม
แต่พระเจ้าธัมมุตติวงศ์มาจนกระทั่งถึงกาดบดิน เพราะเหตุว่าโลกทั้ง
ปวงย่อมนับถือการเคารพนบนอบต่อพระองค์ จัดว่าพระองค์เป็น
ผู้สูงโดยพระชาติแท้ ๆ อุปบัติติเทวานั้นได้แก่เทพบุตรเทพธิดาทั้งหลาย
ในสวรรค์เทวโลกซึ่งบังเกิดขึ้นเองด้วยกำลังผลกุศลของตน วิสุทธิ
เทวานั้น ได้แก่พระอริยบุคคลผู้เป็นองค์พระรัตนตรัยอาสวาททั้งสี่
มีพระรัตนตรัยวิสุทธิเป็นอันดีหาราคาทิกิเลศซึ่งจะเป็นมตทินมัวหมอง
มิได้ อาศัยเหตุการณดังนี้ องค์พระรัตนตรัยทั้งหลายจึงมีนามว่า
วิสุทธิเทวะ เหมือนพระมาตย์เทวเถร นั้น ๆ ที่ชื่อว่าเถรนั้น ด้วย
อรรถว่านั่นด้วยศีลคุณแถบญาคูณตั้งอยู่ในกองศีลกองปัญญา มี
ส่วนแห่งศีลสมาธิปัญญาเป็นอันดี ถึงซึ่งที่อเนกขมูมิพ้นดังดาร์ทุกซ์
เป็นเที่ยงแท้ นามชื่อทั้งสาม คือมาตย์ยะ เทวะ เถระ นั้น ดังที่เคราะห์
เข้าเป็นอันเดียวกัน พระผู้เป็นเจ้าของจึงได้นามบัญญัติเป็นโวหารเรียกว่า
พระมาตย์เทวเถร ด้วยประการดังนี้ ๆ เทวะศัพท์มีนัยวิเศษว่า ทิพ

พติมานต์มาปดู้หิ กิพคัถิ เทโว แปลว่าพระโยคาพจรภิกษุองค์ใด
 เข้าสู้อนุมาบัตต์เพตติเพตติจิตต์ยนั้นด้อยในฉานทั้งหลาย พระ
 โยคาพจรภิกษุองค์นั้นจึงได้นามว่า เทโว คือองค์ใคร่หาเข้าใน
 พระชันาดัพพ์สันอาตวะทั้งสี่เป็นพระวิสุทธิตะวาอันประเสริฐ ทรง
 องค์มรรคธรรมทั้ง ๘ ประการอันเป็นมรรคาทางปฏิบัติ อาจสามารถ
 ที่จะนำบุคคลให้ออกจากสังสารทุกข์ปลดปล่อยพระนิพพาน ด้วยตั้งอยู่
 ในกองศีลสมาธิปัญญา จึงเป็นพระเถรอันประเสริฐได้ด้วยประการ
 ดังนี้แล ฯ

แต่จะได้ดำเนินข้อความในมถยนิทานนั้นต่อไป

คำเนิรบุพพประโยค

อดีตเต กิร รตนปติฏฐิยานภูเต ลุงกาที่ปสงขาท
ตามพปณฺธิที่ปมฺหิ ปรมิตฺธิญาณน ปากโฏ มาเลยย-
เทวเถโร กมฺโพชคามํ นิสฺสาย โสฬสนปเท วิหา-
ลิตฺติ ฯ

กิระ ดังได้สดับมา การสดับมา อดีตเต ในอดีตกาลดั่งดังมา
แล้วช้านาน ยังมีพระมหาเถระองค์หนึ่ง มีนามกมยาปรากฏว่า
มาดัยเทวเถร นามกรของพระผู้เป็นเจ้าของนั้น ได้ขจรจารปรากฏ
บรรดิดั้งดั่งก็ออกไปตามพณฺธิณยทวป อันกว้างขวางได้๘๐๐โยชน์
ซึ่งเป็นเขตกำหนดที่สถิตยประคิษฐานพระพุทฺธศาสดา พระผู้เป็น
เจ้านั้นปรากฏจนาไปด้วยอิทธิญาณอันประเสริฐ เสมอเหมือนด้วย
องค์พระอรุณคตฺตวณฺหาโมคคัลลนเถร ทั้งประกอบไปด้วยบุญญา
ภินิหารดัดดัดได้ ซึ่งอุปาทานความถ่อมมั่นในสิ่งทั้งมวณฺ เปนพระ
มหาชัณฺดาฬพนฺธิด้าเดศ ทรงรุดคฤณคันโดยฉันทานมากไปด้วยดี
ธรรมมกัณฺธในจุบัจจัย๔ จึงปรากฏเกียรติยศดรรเดริณฺดองดว้าง
โลก ปานประหนึ่งว่าพระจันทร์ ซึ่งเปดงวัตรมีให้แจ่มจาดอยเด่นปรา
กฏอยู่ ในกลางทมิฬพรณภาภาศ หาผู้เปรียบปานเสมอต้องมิได้

ฉะนั้น กมฺโภชคามํ นิสฺสํายํ กระทบบ้านกมฺโภชคามให้เป็นที่
 โคจรบิณฑบาตร แดะยังยั้งอาศัยอยู่ในโรหณชนบท พระผู้เป็นเจ้านั้น
 ย่อมมีคุณูปการแก่สัตว์ทั้งปวงเป็นอันมาก เจ้าฉานธมาบดีข้าแรก
 แทรกพื้นปฐพีลงไปใบนรกเนื่อง ๆ ดำสนํ อหริศฺวา แล้วนำเอา
 ข้าวดำสนํแห่งสัตว์นรกทั้งหลาย กลับขึ้นมาแจ้งเหตุแก่หมู่ญาติกา
 ของสัตว์นรกนั้น แดะยังหมู่ญาตินั้นให้กระทำการกุศล มีการ
 ถวายอาหารบิณฑบาตรเป็นต้น อุทิศส่วนกุศลผลบุญนั้นนั้นดังไปให้
 แก่สัตว์นรกผู้เป็นญาติของตน ๆ จนได้รับอนุโมทนาส่วนกุศลผลดี
 ผลให้ไปบังเกิดในสักกายะดวงสวรรค์ได้ พระผู้เป็นเจ้ามาดัยเท
 เถร กระทำสัตว์ทั้งหลายในอบายภูมิให้ไปอุปบัติบังเกิดในเทวโลกเป็น
 อันมาก นับว่ามีอุปการคุณแก่สัตว์ทั้งหลายเสมอเหมือนด้วยองค์
 พระมหาโมคคัลลานเถร ด้วยประการฉะนี้ ฯ แท้ที่จริงพระมหาโม
 คคัลลานเถร เมื่อท่านยังดำรงภพขันธ์พวยุนี้ ท่านย่อมลงไปสู่
 ประเทศนรกเนื่อง ๆ แดะแสดงพระดีทศรรมเทศน์อันอุดมแก่สัตว์นรก
 ทั้งหลาย เพื่อให้พ้นจากทุกข์เวทนาอันใดก็ดี พระผู้เป็นเจ้ามาดัย
 เทวเถรนี้ ก็ย่อมลงไปสู่ นรกแสดงธรรมเหมือนกันนั้น พระมหาโม
 คคัลลานเถรเจ้าลงไปสู่ ประเทศนรก ย่อมยังเพ็งใบนรกให้ดับพินาศ
 นิบหาย บันดาลทอธารน้ำฝนให้ตกลงมาเย็นสรีระกายสัตว์ทั้งหลาย
 ยังโศกทุกข์หม้อเหตักอันเคี้ยวสัตว์นรกอยู่ แดะงจักรกรวดป่าไม้จัว
 ทั้งหลายก็ดีให้ พินาศนิบหายลง ยังภูเขาด่านเพ็งให้แตกกระจัด

กระจายไป ตั๋วฉนวนรทงทลายได้รับความตำราญใจฉันใดก็ดี พระ
 มาดัยเทวเถร^๕ ก็ย่อมตำแดงอาณภาพเหมือนดังนั้น พระมหาโมค
 คัดดานกระทำอิทธิฤทธิ์ยังนำแต่บที่เด็ดุดพาดำ ให้เย็นหวานปาน
 ประหนึ่งวาร^๕น่าฝั่ง ยังตั๋วฉนวนรทงทลายให้ดื่มกินเย็นสบายฉันใดก็ดี
 พระมาดัยเทวเถร^๕ ก็กระทำ อาณภาพ เห็นปานดังนั้นเหมือนกัน
 มาเดยฺยเทวเถโร^๕ อันว่าพระมาดัยเทวเถรองค์นี้ ทรงอิทธิฤทธิ์เชี่ยวชาญ
 ขำนาญยิ่งนัก ท่องเที่ยวในสวรรค์สักกะเทวโลกแถมโลกเบื้อง
 ย่อมมีอุปการคุณแก่ตั๋วฉนวนรทงทลายตามมนุษย์เป็นอันมาก เมื่อผู้
 ตั๋วฉนวนรทงทลายได้เห็นพระมาดัยเทวเถรแล้ว ต่างก็พากัน
 ยกกรวณทำอภิวันทนาการด้วยเคารพ แล้วร้องดังสาธน์ว่า ภนฺเต
 ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้าจงได้อนุภูลอดคุณอัน
 แก่ข้าพเจ้าด้วย ช่วยไปสู่วานเนนิคม^๕นั้นๆ แล้วบอกหมู่ญาติกาของ
 ข้าพเจ้า^๕นั้นๆ ให้เร่งกระทำบุญกุศลแตุ่ทิศผลส่งมาให้แก่
 ข้าพเจ้าบ้าง เพื่อว่าเมื่อข้าพเจ้าได้รับส่วนกุศลบุญแล้วจะได้พ้นจาก
 ทุกขเวทนาอันใหญ่หลวงนี้ได้ ๖ ครั้นพระผู้เป็นเจ้ามาดัยเทวเถรได้
 สดับข่าวสาธน์ก็ดังเวสทตจิตต์ จึงกลับขึ้นมาแจ้งเหตุการณ์นั้นๆ
 แก่หมู่ญาติกาทั้งหลายตามถ้อยคำแห่งตั๋วฉนวนรทงทลายผู้เปเรตร้องดังมา
 นั้นทุกสิ่งทุกประการ ว่า เอวํ นาโม ๑ ปริโส เอวํ นามา ๑ อิติ
 มิตนบุรุษ^๕นั้นหนิง^๕นั้น กระทำการบาปอย่างนั้นแล้ว ไปบังเกิด
 อยู่ในเปเรตวิสัย ครั้นเห็นอาตมาภาพลงไปก็ร้องดังมาอย่างนี้ ชาย

หญิงมีชื่อนี้ได้กระทำบาปอย่างนี้ ลงไปบังเกิดในนรกครั้งตั้งมา
 อย่างนั้นว่า มารดาบิดาญาติของข้าพเจ้าชื่อนี้ บุตรภรรยาของข้าพเจ้า
 ชื่อนี้ ถ้ามีความรักใคร่ในข้าพเจ้าแล้วไซ้ ขอให้เร่งกระทำกองการ
 กุศลมีทานเป็นต้น แล้วแผ่ผลอุทิศส่วนกุศลนั้น ๆ มาถึงข้าพเจ้าด้วย ฯ
 ฝ่ายบรรพญาติแห่งสัตว์ทั้งหลายในเปรตวิสัยแดนรกได้สดับดังนั้น ก็
 ขวอนกันกระทำมัสการพระมหาเถรผู้ประเสริฐ แล้วถวายอาหาร
 บิณฑบาตรทานเป็นต้นให้เต็มบาตร อุทิศส่วนกุศลผลบุญอันนั้นไป
 ถึงญาติของอาตมา ผู้ญาติทั้งหลายก็ได้รับอนุโมทนาต้องสาธุการ
 ส่วนกุศลนั้นแล้ว ก็พากันพ้นจากนรกแดนเปรตวิสัยไปบังเกิดในสุร
 ราชวังสวรรค์ด้วยรรมณสมบัติเป็นนิคยนิรันดร ฯ เมื่อพระมาตย
 เทวเถรขึ้นไปสู่สวรรค์เทวโลกแล้ว ได้ทักขณาการเห็นศิริสมบัติอย่าง
 นั้น ๆ แห่งเทพบุตรเทพธิดา อันมีศักราชปถันนาการเกิดความสุขความ
 เต็มใจในคุณพระรัตนตรัย แล้วกลับลงมาสู่ มนุสสโลก บอก
 กล่าวแก่มนุษย์ทั้งหลายว่า อุบาสกอุบาสิกาผู้มีชื่อนี้ยังอยู่บ้านชื่อนี้
 ไน้ไปบังเกิดในเทวโลกชั้นนั้น ด้วยทิพยสมบัติอย่างนั้น ๆ ครั้น
 เมื่อลงไปสู่ยมโลกเห็นทุกขเวทนาบังเกิดมีแก่สัตว์เป็นอันมาก ก็
 กลับมาแจ้งแก่หมู่มนุษย์ทั้งหลายว่า มนุษย์มีชื่อนี้ยังอยู่ในบ้าน
 นั้น บัดนี้ได้ไปบังเกิดในนรกขุมนั้นด้วยทุกขเวทนาอย่างนั้น ๆ ครั้น
 ผู้มนุษย์ชนทั้งหลายได้สดับประพจน์เหตุทั้งต้องประการ ทั้งในสวรรค์
 แดนรกเช่นนั้นแล้ว ก็พากันบังเกิดความสุขใจในพระพุทธศาสนา

มิได้กระทำการบาปหยาบช้า หมั่นอุส่าหะกระทำกองการกุศลมีให้ทาน
เป็นต้น แล้วอุทิศผลส่งไปให้แก่ปวงญาติของตน ๆ ซึ่งได้กระทำกา
ลการตายไปแล้ว เเต่ อุทิศดี ปุณฺณานโมทนา ดัดว่าทั้งหลายที่บังเกิด
ในอบายภูมิ ครั้นคนขึ้นขมยินดีรับเอาส่วนบุญที่ญาติอุทิศให้ เพราะ
เดชผลที่ตนได้ด้วยรับอนุโมทนา ซึ่งจัดว่าเป็นบุญญกิจวิญญูประการ
หนึ่งนั้น เทวโกปรายโน ก็ได้บังเกิดในสวรรค์สักคเทวโลกดังพรรณนามา
แล้วแต่หลัง ฯ ขอนักปราชญ์พึงได้พิจารณาเนื้อความให้แจ่มแจ้งเกิด
ข้อซึ่งว่าดีทั้งหลายผู้ ซึ่งบังเกิดแต่ในเปรตวิสัยแต่ในรณนั้น จะ
ไปอุปบัติบังเกิดในสวรรค์ ได้ด้วยเหตุอันใด แท้ที่จริงดีทั้งในอบายภูมิ
ที่จะไปบังเกิดในสวรรค์ได้นั้น ต่อเมื่อได้รับอนุโมทนาด่วนกุศลก่อน
ต่างหากจึงไปได้ ฯ ดังจริงตามเนื้อความแห่งปฤษณานิพฺพานธรรม
ซึ่งพระเจ้ากรุงมิตินทร์ตรัสปฐนามพระนาคเสนว่า อิม ทายกา อัน
ว่าทายกทั้งหลายผู้ถวายทาน กระทำการอุทิศส่วนบุญส่งไปถึงหมู่
ญาติของตนว่า ขอสรรพวิญญูทั้งปวงนี้จงไปถึงหมู่ญาติของเราทั้ง
หลาย เมื่อหมู่ญาติทั้งหลายกระทำบุญส่งไปให้เช่นนั้น ปวงญาติที่ท
กาลการตายไปแล้ว จะได้รับส่วนบุญหรือไม่เป็นประการใด พระนาค
เสนได้ถวายพระพรกล่าวแก้แล้วว่า ดีบ้างจำพวกก็ได้ บางจำพวก
ก็ไม่ได้ ฯ จึงตรัสถามต่อไปว่า ดีจำพวกใดได้ แต่ดีจำพวกใดไม่
ได้เล่า ฯ จึงถวายพระพรเฉลยแก้ว่า ดีทั้งหลายที่บังเกิดในรณก็
บังเกิดในสวรรค์ก็ดี บังเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานแต่บังเกิดในมนุษย์ก็ดี

แด่สนทนากับ พระยาขม

คราเมื่อพระมადัยเทวเถรลงไปถึงที่ยมโลก อันเป็นประเทศ
แห่งสัตว์นรกทั้งหลาย แลเห็นนายนิรยบาลได้ตั้งประหารทิมแทงผูก
มัดกระทำพันธนาการของจำตัดสัตว์นรก ให้ได้เสวยทุกข์เวทนาดำบาก
เป็นอย่างยิ่งมีประการต่าง ๆ จึงแวะเข้าไปสู่สำนักแห่งพระยายม
เพื่อจะได้ถามถึงต้นตอการด้วยทุกข์ของสัตว์นรกทั้งหลายนั้น ครั้น
เจ้าจอมเวด้ายยมราชได้ทอดนภากรเห็น จึงอาราธนาพระผู้เป็นเจ้าให้
นั่งเหนือธรรมาสน์แล้ว พระมადัยเทวเถรเจ้าจึงมีเถรวาททักถาม

ว่า มหาราช ข้าแต่มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ในประเทศนรก สถาน^{นี้}นี้
มีนามกรปรากฏเรียกร้องกันว่ากระไร ขอถวายพระพร ฯ ได้ ค
สุดว่า ฝ่ายเจ้าจอมเวทย์ยัมราชเมื่อได้สดับการเถรวาทักทายเช่น
นั้น จึงตรัสตอบว่า ภาณุเด ข้าพระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้าซึ่ง
มาจากมนุสส์โลกถึงประเทศ^{นี้}นี้ได้โดยรวดเร็วยิ่งนัก ก็ประเทศ^{นี้}นี้แหละ
เขาเรียกว่ายมโลก เป็นโอกาสของข้าพเจ้าสำหรับชำระความในนรก
มหาราช ขอถวายพระพร มหาบพิตรหรือชื่อว่าพระยายมราชผู้^{ซึ่ง}
เป็นใหญ่อยู่ในที่^{นี้}นี้ เหตุใดมหาบพิตรจึงมิได้มีความเอ็นดูกรุณา เมตตา
ปราณีแก่สัตว์ทั้งหลายบ้าง ซึ่งหนึ่งนึ่งเคยได้ ปล่อยให้ให้นายนิรยบาล
กระทำกรรมกรแก่ฝูงสัตว์มีประการต่าง ๆ มหาบพิตรก็เป็นถึงพระยา
ยม เหตุใดจึงมิได้มีความเอ็นดูกรุณาเมตตาต่อสัตว์เดรัจฉานบ้าง มหา
บพิตรขาดจากวิหαρธรรม ซึ่งเป็นกรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่โดยแท้
จริง ฯ ภาณุเดข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ โยม^{นี้}นี้มีเมตตากรุณาแก่สัตว์เป็น
อันมาก ฯ มหาราช ขอถวายพระพร เมื่อมีความเอ็นดูกรุณาแก่สัตว์
จริงแล้ว เหตุไรจึงมิห้ามปรามนายนิรยบาลเดียด่างอย่าให้เขากระทำ
กรรมกรลงอาชญาแก่สัตว์อย่าง^{นี้}นี้ ฉะนั้นจะชื่อว่า^{มี}เมตตากรุณาแก่สัตว์
ได้และหรือมหาบพิตร ฯ ภาณุเด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญพระคุณน้อย
ได้มีความสงสัยเถยว่า โยม^{นี้}นี้ไม่มีเมตตาอาว^{แก่}แก่สัตว์ แต่ที่จริง โยม^{นี้}มี
ความเอ็นดูกรุณาแก่สัตว์เป็นกำลัง เพราะแรกเริ่มเดิมทีเมื่อสัตว์
ทั้งหลายเหล่านั้นมาสู่สำนักแห่งโยม โยมก็ได้ไต่ถามถึงกองการกุศล

มีประการต่าง ๆ ตลอดจนเหตุทุกข์ & ประการโดยอนุกรมลำดับ แต่เป็น
ด้วยกรรมของตนดลบันดาลนิยมนำให้ไปเอง จึงมีอาชวาทว่าจะแดง
บอกกองการกุศลแด่เหตุทุกข์ให้โยมฟังได้ ก็เป็นอันสุดกำลังปัญญา
ความสามารถของโยม เพราะโยมก็ได้คิดคำนึงถึงหลายครั้งหลายหน
เขาก็ไม่สามารถจะตอบได้อยู่คนเดียว โยมจึงได้สั่งให้นายบริษัฒนนำ
เขาคิดไปสู่นิรียกะประเทศตามผลแห่งอกุศลกรรมที่ตนกระทำมา ตัว
ของโยมนั้นก็ปรไปด้วยความเมตตาปราณีแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นมาก
ยิ่งนัก ซึ่งได้กล่าวถึงถึงหลายครั้งหลายหนเช่นนั้น ก็เพื่อ
ประสงค์จะให้ได้ดีระฤกถึงกองการกุศลผลบุญของอาตมา แล้วจะได้
ไปสู่สุรางค์สวรรค์ แล้วรวมณัฒมบัติตามฐานของคน ๆ ๖

๒๒ แก้ด้วยเหตุทุกข์ & ประการ

ก็แต่ใจความแห่งเหตุทุกข์ & ประการนั้น คือประการที่ ๑ ได้แก้
ทารกน้อยนอนหงายอยู่กับผ้าอ้อม ประการที่ ๒ นั้นได้แก้คนชราภาพ
ถือไม้เท้าจูงเดินตามท้องวัด ประการที่ ๓ นั้นได้แก้คนถูกโรค
พยาธิครอบงำเช่นโรคเรื้อน มะเร็ง กุฏฐัง ซึ่งเต็มไปด้วยแมลงวันแด้
หมู่นนอนเป็นคัน ประการที่ ๔ นั้นได้แก้คนตายสันต์ปัญญา นอนกึ่ง
อยู่เหนือพนภูมิภาคเปรียบประหนึ่งว่าท่อนไม้ ประการที่ ๕ นั้นแก้คน
ต้องพระราชทัณฑ์พระมหากษัตริย์ ลงอาชญากระทำกรรมกรรม
ประการต่าง ๆ เป็นต้นคัตมีอแดท้าวแดงแดงมุก รวมเป็นเหตุทุกข์
& ประการด้วยกัน ๖

ชั้นแรกนั้นโยมได้ตั้งกระทู้ถามถึงเหตุทุกเป็นปณมว่า เมื่อท่านยัง
อยู่ในมณฑลโลกนั้น ท่านได้เคยเห็นเด็กน้อยที่เป็นทารกยังนอนอยู่ใน
ผ้าอ้อม เกือบกกตั้งไปด้วยอสุจิบุตรภูกุหลาบจากเกลี้ยดยหน้าบ้างหรือ
ไม่เป็นประการใด ดัดฉันราก็บอกว่า เด็กน้อยทารกเช่นนั้น ข้าพเจ้า
เห็นอยู่เป็นอันมากมีในมณฑลโลกเกือบทุกภาคไป โยมจึงซักถาม
ต่อไปว่า เมื่อท่านเห็นเข้าเช่นนั้นแล้ว ท่านคิดประการใดบ้าง ดัด
ฉันราก็ห้ามมิให้ถามได้ไม่ บอกแก่โยมว่าไม่ได้คิดเป็นประการใดเลย
โยมก็เห็นคุณธรรมาช่วยค้ำเตือนว่ากล่าวถึงสองครั้งสามครั้ง ประ
สงค์จะให้เกิดธรรมดังเวทในชาติทุกข์ ได้ญาณปรีชาแล้วควรครอง
พิจารณาตามกระแสพระไตรปิฎก ดัดฉันราก็ตอบเชื่อนแ
ไปเสียว่า ทารกน้อยๆ อย่างนั้นจะให้ข้าพเจ้าคิดอย่างไร อีกประการ
หนึ่ง จะคิดถึงทารกนั้นให้เป็นธุระกังวลในจิต เพื่อจำนงประสงค์
ประโยชน์อันใดกันเล่า โยมจึงเห็นว่าดัดฉันราก็ปราศจากสติเสีย
แล้ว เพราะคำที่ตนประกอบไปด้วยความปรมาทในชาติทุกข์ ไม่
คิดเห็นว่าชาติคือความเกิดนำมาซึ่งความทุกข์เพียงไรๆ แท้ที่จริง
ชาติคือความเกิดแต่ได้ชื่อว่า ย่อมให้เกิดทุกข์แก่สัตว์ตนกายทั้งปวง
ทั้งมีอายคนหกประการบริบูรณ์ก็ตามแต่ไม่บริบูรณ์ก็ตาม จำเดิมแต่
ถือปฏิสนธิมาโดยดำดับที่เดียว ไม่เลือกว่าปฏิสนธิกำเนิดเป็นอันทระ
เกิดในไข่ หรือเป็นชดาพุทะกำเนิดเกิดในครรภ์แห่งมารดา หรือ

เป็นดังเสด็จระกำเนตเกิดแต่ท่าโคตคอกไม้คอกบัว คุจุโภกขรธาตีย
 พราหมณ์นั้นกัถ หรือเป็นอุปปาติกกำเนิด แต่พอเกิดผลดุชนกัถมีร่าง
 ภายอังกาพยบอันโตใหญ่ ดังว่ามีอายุประมาณได้ ๑๖ ปี ควรจะ
 ใหญ่ได้เท่าโตก็ใหญ่เท่านั้น แลมีเครื่องสรรพารณพร้อมบริบูรณ์
 นางอัมพปาดันนีกัถ ตัดวักถอกกำเนิด & ทงต้นด้วยกัน ถ้วนแต่มีทุกข
 เป็นเบองหน้า ชื่อเป็นที่ดีไม่สรประชุมแห่งกองทุกขมีประการต่าง ๆ
 เช่นสรรพตักวักทงปวงก็เกิดเป็นชดาพระกำเนต คือถือปฏิสนธิใน
 ศัพโภทรประเทศแห่งมารดา ก็ได้ด้วยซึ่งชาติเป็นดังหัส ตั้งแต่แรก
 ถือปฏิสนธิอยู่ในครรภ์แห่งมารดา ปฐม กถ ไลติ เดิมนี้บังเกิด
 เป็นน้ากตตะแต่ประหนึ่งว่าน้ามิงกาคิตอยู่ที่ปลายชนทรายจามจุรี มี
 พรรณอันไฉปานประหนึ่งว่าดัมปี คือน้ำมันเหนียนไฉนก่อน กถดา
 ไลติ อพพุทธา ครั้นถวัน ๗ วันแล้วจึงเกิดเป็น อพพุทธา มีพรรณ
 ดุจดิกว่าน้าตางเณออยู่ ๗ วัน อนพพุทธา ชายเต เปติ แล้วจึงเป็นชั้น
 มิงต้อย ๗ วัน ต่อนี้จึงบังเกิดเป็นแท่งมีตณฐานดังไขไถได้ ๗ วัน
 แล้วจึงคงเป็นมัญจสาขางังเกิดกึ่งก้านออก ๕ แห่ง คือศรัระ ๑ มี ๒
 ท้าว ๒ อยู่ถวัน ๗ วัน แล้วจึงบังเกิด เกธสา โดมา ด้วยทุกข
 เวทนาอยู่ในอุทรประเทศแห่งมารดานั้น นังทมิอาหารเก่ากอบรัดด้วย
 กถันอันปฏิภุดพึงเกลี้ยคึงนิก ทุดซึ่งอาหารใหม่แห่งมารดาไว้เหนือ
 ศรัระ กำมือทงตองตอดไว้ได้คาง ผินหลังออกมาข้างพื้นอุทรประเทศ
 แห่งมารดา บ่ายหน้าค่อกระตุดถันหลังนังกระหย่อง ดูดำบาก

ปรานประหนึ่งว่าฉนวนร อันหนึ่งฝนเขาไปอยู่ในโพรงไม้ ในยามเมื่อฝนตก
 พงผัดคือสายรดหอนนกรัดกระหวัดไรรอบตน มีอาภุที่จะเหยียดมือ
 เหยียดเท้าออกได้ จุจดังว่าคอกอยู่ในคอกนรกก็เหมือนกัน คิพุนทร-
 การเ แดให้มัตมนทียังนัก กถินมุตระแดคฤอันมีในอุทรประเทศแห่ง
 มารदानัน ย่อมอบรมอยู่ มีกถินอันเห็นร้ายกาจฟังคตบไปมาน่า
 ณะพึงเกิดยดพึงชัง จุจดังว่าหนอนอนชนในเนื้อเหน้าแดปตาเห็นอัน
 ประการหนึ่งเพลิงชาติในอุทรแห่งมารदानัน ก็เผาถาญให้ร้อนรุ่ม
 จุจหล่อเนื้ออันบุคคตมไว้ในภาชนะอันร้อน ถ้ามีฉนั้นจุจแบ่งอันบุคคต
 หนึ่งแดเห็นเพลิงเสวยทุกขลำบากอย่างนั้นชื่อว่าคัพโกกันติกมุตทุกข
 จิตเป็นชาติทุกขเป็นปกม ประการหนึ่งแดเมื่อมารดาพาดคพาธมา
 ด้มดง แดเดินเห็นลูกนั่งพิศกกายซ้ายขวา แดกระทำกิจการงานที่
 หนักมัตกนาคาเข้าเป็นต้น ทารกที่อยู่ในครรภ์แห่งมารदानัน ก็เสวย
 ทุกขเวทนาเจ็บปวดท้อสรรพางค์กาย เอพกโปตกาวิย จุจดังว่าลูก
 ทรายอ่อน อันอยู่ในเนื้อมือแห่งนักเตงสุราจตุครายอชกมิได้ปราดิย
 ถ้ามีฉนั้นจุจดังว่าลูกงน้อยอันอยู่ในเนื้อมือแห่งหมอง เมื่อมารดา
 รับประทานอาหารเย็นๆ เค้า ก็ได้ความลำบากจุจดังว่าอยู่ในโถก้นค
 นรกอันเย็นหนึ่งนัก เมื่อมารดาบริโภคซึ่งอาหารอันเผ็ดร้อนมีเข้ายาคู
 แดมัตกมเป็นต้น ก็ลำบากจุจดังว่าลูกห่าฝนถ่านเพลิงเรียรายดงเห็นอ
 ธิระกาย ให้เจ็บแสบยังนักดังว่าต้องประหารด้วยดาศราอันคมกฉ้า
 แดทาดด้วยน้ำแสบ แดวยทุกขเวทนาอย่างนั้นชื่อว่า คัพภปริหารมุตก

ทุกซ์ เป็นเคารพ ๒ ประการหนึ่งเจ้าเมืองบังเกิดคัพภวิบัติอกุศล
 กัมมชัชวาท เกิดชัชวาทอยู่ในอุทรประเทศแห่งมารดาออกมามิได้
 ญาติวงศ์มิตต์ตั้งหยาแห่งมารดานั้น ก็พากันคัตรอนมือทำให้เป็น
 ท่อนเป็นชิ้นแล้วกระชากออกมา ได้ด้วยทุกขเวทนาดำบาก ทุกซ์อนัน
 ชื่อว่า คัพภวิบัติมุตทุกซ์ เป็นเคารพ ๓ ประการหนึ่งเมื่อตมกัม
 มชัชวาทินจนบ้วนป่นในอุทรประเทศแห่งมารดา พัดกลับท้าวขึ้นเบอง
 บน พัดกลับศีรษะลงเบื้องต่ำ ดังโปรดปาเต ปติโควีย ทารกนั้น
 ก็ตั้งตกใจประหวั่นชวัญหาย ประหนึ่งว่าตกลงไปในเหวอันลึกประ
 มาณร้อยชั่วบุรุษ เมื่อออกโดยช่องอุทรประเทศแห่งมารดานั้น ก็กับ
 แคมเจ็บแสบเหลือกำลัง แดประหนึ่งดังบุคคลชกกระชากซึ่งคชสาร
 อันใหญ่โตให้ออกจากช่องคานอันน้อย ถ้ามีฉนั้นดังว่าดังตัวในสัง
 ฆาตนรก อันภุเขายนต์บดให้แหลกเป็นจุณวิจุณไป ทุกซ์อนันชอ
 ว่าวิชายนมุตทุกซ์ เป็นเคารพ ๔ ประการหนึ่งเมื่อทารกแรกออก
 จากครรภ์แห่งมารดานั้น คนทั้งหลายก็พากันเข้าประคัมประคอง
 รอมรับเอามาชำระขัดล้างกิดครรภ์ ทารกนั้นก็เจ็บปวดเหลือทน
 อย่างประหนึ่งถูกแทงด้วยเข็มแดงเข็ดคคด้วยด้าตราอันคมกล้า ทุกซ์
 อนันชชื่อว่า คัพภนิคมมุตทุกซ์ เป็นเคารพ ๕ ประการหนึ่งจำเดิม
 แต่ทารกนั้นประสูติจากครรภ์แห่งมารดาแล้ว ก็ค่อยเจริญวัยวัฒนา
 การขึ้นโดยลำดับ แล้วกระทำกรรมอันกายทุจริตมิตจากกรรม กถัว
 จะต้องรับโทษราชทัณฑ์อันมาถึงตัว แดฆ่าตัวเสียด้วยด้าตราดุ๊กมี

บางที่ผู้ก่อตายแต่กินยาตายเสียก็มี บางที่คนเหล่านี้กลัวภัยในสัง
 คารวชิฐ แล้วไปประกอบซึ่งวัดปฏิบัติแห่งเดียรถีรณฐให้ลำบาก
 คนเสียเปล่าๆ บ้างก็ประพฤตินั้นเสีย บ้างก็นอนบนหนาม
 เพื่ออย่างก็เกิดตามลัทธิซึ่งมีต่าง ๆ กันนั้น บางจำพวกก็ดูอำนาจแก่
 ไทชะกรวดกรรอย่างร้ายกาจ ถึงแก่ผู้ก่อตายอดเข้าตายเสียก็มี
 ทุกข้อนี้ชื่อว่า อุตตูปกมกัมมมูลกทุกซ์ เป็นเคารพ ๖ ประการหนึ่ง
 เมื่อมีบุคคลมาประหัตประหารกระทำกรโบายวันทิมแห่งดับพัน ด้วย
 เครื่องศาสตราวุธมีไม้ค้อนก้อนดิน เป็นต้น ได้ด้วยทุกขเวทนามีประ
 การต่าง ๆ อันเกิดแต่ความเพียรแห่งผู้อื่นนั้นชื่อว่า กัมมัชฌมูลกทุกซ์
 เป็นเคารพ ๗ ทุกซ์ทั้งหลายเหล่านี้แต่อันยังเกิดมีแก่ชายหญิงชาว
 มนุษย์ทั้งปวง ด้วยสามารถกำเนิดเวียนตายเวียนเกิดขึ้นเองเป็นปัจจุ
 นิรเกตุ ประการหนึ่งแต่สัตว์ที่บังเกิดในนิรยภูมินี้ ก็ได้ด้วยทุกข
 เวทนาเป็นอนุสสการเหมือนกัน เป็นต้นว่าถูกไฟในนรกเผา แต่
 เหล่านายนิรยบาลได้ทิ่มแทง แร้งนกระดุมดัมเดียวจับจิกทั้งหาที่พ
 รมได้ เหตุชาติปฏิสนธิในนิรยภูมินี้แต่เป็นปัจจุ นิรเกตุ ทั้งปวงจึงยัง
 เกิดขึ้นแก่สัตว์นรกอันนั้นกันเข้าในชาติทุกซ์ เป็นเคารพ ๘ ประการ
 หนึ่งแต่สัตว์ทั้งปวงอันยังเกิดในวิภังคานกำเนิด ก็จำต้องได้รับความ
 ลำบากทุกข์เดียวกัน มีอาทิเช่นถูกบุคคลตีด้วยแส้แดงประทุกแดงจาง
 ด้วยไม้ค้อนก้อนดิน ประหัตประหารให้เจ็บปวดบ้าง ให้ล้มตายขึ้น
 ชั่วชีวิตบ้าง พึงเห็นได้ดังทุกซ์อันยังเกิดแก่สัตว์เดียรถีรณฐจำพวกโค

แด่กระเบื้อง จำต้องบรรทุกซึ่งทัพพธัมภาระอันต้องตากต้องเย็นไป
 จะร้องก็มีได้จะให้ก็มีออกจะบอกก็มีรอด ทุกข์อันมีในไตรภวน
 ถ้าเห็นจิตเป็นชาติทุกข์ เป็นเครพ ๘ เปเตตุ ปน ทุกข์
 ประการหนึ่งแล้ว สัตว์อันบังเกิดในเปรตวิสัยก็เสวยทุกข์เวทนาที่ประ
 การต่าง ๆ เช่นเดียวกับดังกล่าวแล้วนั้น มีอาทิจัยอยากเข้าอยากนำ
 ถ้าหากด้วยแดดแดดม ครากคร่าฟ้าฝนทนไปจนกว่าจะสิ้นกรรมสิ้นเวร
 ทุกข์อันมีในเปรตวิสัยเช่นนี้จิตเข้าเป็นชาติทุกข์เป็นเครพ ๑๐ ด้วย
 ประการอื่น อันทุกข์ทั้ง ๑๐ อย่างดังที่ได้พรรณนามาแล้วนี้ จะบัง
 เกิดขึ้นได้ก็เพราะอาศัยชาติคือความเกิดเป็นนรธา ถ้าชาติคือ
 ความเกิดไม่มีแล้วไซ้ ทุกข์ก็หาอาจที่จะบังเกิดขึ้นได้ไม่ ฉะนั้น
 พุทธชนผู้มีปรีชาญาณพิจารณาเห็นเหตุการณ์นั้นแล้ว ย่อมได้ธรรม
 ถึงเวทเกิดเกิดความสลดใจอยู่เป็นนิตย์ คิดหาอุบายเพื่อปลดปล่อยบรรเทา
 ด้วยซึ่งความมัวเมาประมาทในชาติทุกข์ หมั่นตำรวมระงับรักษาใคร
 ทวารของตนให้ตั้งอยู่ในสุจริตธรรม ครั้นจุติจิตตมตายขึ้นจาก
 อภคภาพนั้นแล้ว เมื่อลงไปสู่สำนักแห่งพระยายม กุชกคามถึง
 กองการกุศลแด่เทวทูตเหล่านั้น ก็สามารถตอบได้ไม่ขัดขวาง ด้วย
 ชำนาญกุศลผลแห่งความคั่นเองบันดาลให้เป็นไป ก็จะมีสุคติโลก
 สวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ซึ่งนับว่าผิดตรงกันข้ามกับผู้ที่กระทำการ
 มาปหยาบช้า เพราะคำที่ตนตั้งอยู่ในความมัวเมาประมาทในชาติ
 ทุกข์ แสวงหาแต่ความสนุกเพลิดเพลินจนเกินการ ครั้นดับชีพวาย

ปราณจากมนุษย์ดังไปสู่ยมโลก ถูกเข่าชักถามถึงกองการกุศลแถว
เทวทูต ก็ไม่สามารถจะตอบเฉยได้ เพราะอกุศลบุรพกรรมของตน
บันดาลให้เป็นไป พึงเห็นได้เช่นสัตว์นรกเหล่านี้เป็นตัวอย่าง ฯ

เมื่อโยมชักใช้ไต่ถามเทวทูตเป็นปอมแก่สัตว์นรก ๆ ไม่สามารถ
บอกได้แต่ก็ยังพอทำเนา โยมก็ยังกลับไปไปด้วยเมตตากรุณาจิตต์
คิดสงัดร่ายากจะช่วยให้พ้นจากนรีทุกข์ จึ่งได้ไต่ถามถึงเทว
ทูตประการที่ตอง คือคนชราหนค่อไปว่า เมื่อท่านยังอยู่ในมนุษย
โลก ท่านเคยได้เห็นคนชราทุพดภาพที่มีเนื้อหนังเหี่ยวแห้งมือเท้า
หลังโก่ง ท้องเทียวไปมาอยู่ตามวิกัแห่งคามนิคมบ้างหรือเปล่า
สัตว์นรกก็นอกแถมโยมว่า คนแก่เช่นนั้นในมนุษยโลกมีอยู่มากมาย
ถมเถไป ประดับพบเห็นอยู่ทุกวันคืนมิได้ขาด โยมจึงว่าถ้าท่านพบ
เห็นเช่นนั้นกั้แล้ว แต่อยากทราบว่เมื่อท่านพบเห็นเข้าเช่นนั้น ท่าน
ได้เคยคิดเป็นประการใดบ้างหรือเปล่า สัตว์นรกกั้ตอบว่า ข้าพเจ้าไม่
ได้เคยคิดเป็นประการใดในเมื่อเห็นคนชราพิศพิการเช่นนั้นเลย เพราะ
เข้าใจว่าคิดไปก็หาเป็นลวประโยชน์อันใดไม่ เอาเวลาไปคิดอย่าง
อื่นจะดีกว่า โยมจึงคิดเห็นว่า สัตว์นรกรู้หลังดั้นเดี่ยแล้วด้วย
ความประมาท หาได้มีสติไตร่ตรองพิจารณาในลักษณะแห่งชราธรรม
ไม่ ฯ อันธรรมดว่อาการที่คร่ำครว่แห่งอมทุพดภาพ คือสงัดภาว
มีต้นว่าเกษาที่ดำขลับก็กลับขาวให้บังเกิดวิปริต เนื้อหนังที่ครัดเคร่ง
เปล่งปลั่งก็กลับกลายเป็นเกรียวเปนนกดับหดหู่ย่น ทนาค คือพนัก

โยกกดจนหลุดออกไป เร็วแรงก็ถดถอยถอยลงไปทุกทีๆ จักขวา
 ทิณทรีย์ ก็วิปริตเป็นไปต่าง ๆ อย่างนี้ ย่อมมีแก่ฝูงสัตว์ทั้งมวลไม่
 เด็ดขาด มนุษย์ปุถุชนคนที่มีปัญญาหนา ย่อมไม่สามารถจะพิจารณา
 เห็นความทุกข์ลำบากอันบังเกิดเพราะชราทุพพลภาพนี้ไม่ นี่ก็เป็น
 เพราะเหตุที่เขาใช้พิจารณาถึงแต่ด้วยดวง มังละจักขุ อย่างเดียว
 หาพิจารณาด้วยปัญญาจักขุไม่ ท่านที่เป็นนักปราชญ์ก็อุปด้วยปราช
 ย่อมใช้พิจารณาด้วยปัญญาจักขุ ทราบชัดแน่ตระหนักซึ่งอากัปภิกขยา
 อันประพสุติเป็นไปแห่งชรา ว่าเป็นทุกข์เพลิงไหม้ป่าแล้วดับไป
 อันธรรมดาว่าเพลิงป่าลุกลามมาเผาผลาญพฤษชาติตาสาคี ตลอดจนกระ
 ช้างอยากเชื่อเชื่อผอยให้พินาศนิพพานแล้วดับด้วยสูญไปนั้น เมื่อ
 บุคคลมาเห็นแต่สถานที่ๆ เพลิงป่าไหม้ ก็ทราบตระหนักแท้แน่แท้ใจ
 ว่า เพลิงป่าไหม้ลุกลามมาถึงที่ๆ เสียยุคา ช้อนแถมมีอุปมาฉันใด
 บุคคลผู้ถึงแล้วซึ่งความวิปริต มีพื้นหึก แก้มคอบ เกษาหงอกควร
 เห็นเป็นอนิจจัง แต่เพื่อหนึ่งทีเตงตงก็เหี่ยวแห้งไปเป็นคั้น เมื่อบุคคล
 อื่นมาเห็นเข้า จึงทราบถึงความชรามาถึงตัวบุคคลนั้นๆ ก็มีอุปมา
 เหมือนเพลิงไหม้ป่าแล้วดับไป ยิ่งปรากฏแต่ที่ๆ ไหม้นั้นฉนั้น
 ถ้ามีฉนั้นเปรียบเหมือนธารน้ำอันไหลของถ้วมมาในป่า ก็ย่อมพัดพา
 กิ่งไม้บ้าง ใบไม้บ้าง อยากเชื่อเชื่อผอยใหญ่ผอยทั้งปวงบ้าง ให้
 ถอยไปตกค้างอยู่เพียงใด เมื่อน้ำแห้งคนมาเห็นเข้า จึงรู้ว่าน้ำถ้วม
 มาถึงนั้นๆ ฉนั้นใดก็ดี อันธรรมดาว่าชราอันก็ย่อมจะยังชีวิตินทรีย์ให้

ถึงซึ่งความวิปริต บุคคลอื่นมาเห็นเขาจึงรู้ว่าผู้หนึ่งถูกชราเบียดเบียน
ก็ม่อปไมเหมือนดังนั้น อีกประการหนึ่งชราภาพนั้นย่อมจะยังอายุด้ว
ให้น้อยลงข้างหน้า ให้มากขึ้นข้างหลัง ดูดังว่าสัตว์ภาพอันทอหูก
พุ่งไปพุ่งมาที่ตะเฒ่าๆ ข้างหน้านั้นน้อยลง ข้างหลังนั้นมากขึ้นทุกที่
ณนั้น ๆ ตมมคิดว่าเมื่อบุคคลเราเกิดในกาลที่มีอายุชยประมาณร้อยปี
เป็นที่สุด ครนล่วงไปได้วันหนึ่ง อายุก็ขาดจากร้อยปีไปวันหนึ่ง ครน
ล่วงไปได้เดือนหนึ่ง อายุก็ขาดจากร้อยปีไปเดือนหนึ่ง ครนล่วงไป
ได้ปีหนึ่ง อายุก็ขาดจากร้อยปีไปปีหนึ่ง ยังเหลืออยู่อีกเก้าสิบเก้าปี
เท่านั้น ดังนี้โดยลำดับ อันชราภาพนั้นได้สกัดอายุนั้นแห่งด้ว
ทั้งปวงให้ไปสู่สำนักแห่งพระยามฤตยู กล่าวคือความตายนั้นเป็น
นิพิตกาล ประการหนึ่งเล่า ชราภาพนั้น ย่อมยังอินทรีย์ทั้งหลาย
มีจักขุอินทรีย์ เป็นต้น ให้พิกลวิปริตประดังคักจุกพังสู่คตมถัมถัย
ตมถัมถัยถูกต้องครึกครองดังโคกให้ขัดข้องหมองในอารมณ์ มีตม
มาทปรากฏได้ ก็กาลเมื่อคนยังหนุ่มแน่นอยู่นั้น มีอินทรีย์อันผ่องใส
เป็นบัจจัยแก่วิญญาณ ๖ อาจถือเอาซึ่งอารมณ์อันสุขุมละเอียดนั้นได้
โดยง่าย เมื่อชราภาพมาถึงเข้าแล้วแต่อารมณ์อันหยาบ ก็มีดำมารก
จะยึดหน่วงเอาไว้ได้ ชราภาพย่อมเบียดเบียนซึ่งทวติตังดำการมีเกศา
เป็นอาทิ ให้พิบัติบังเกิดทุกขเวทนาอันแรงกล้า มีครุณาจุพระ
อาทิตย์เทพบุตรซึ่งอุทัยไร้มืดดวงสว่าง แล้วยังสรรพบุบผาชาติอัน

บังเกิดในหน้าแถบหมกซึ่งบานแย้มระเผลาเข้านั้น ให้เหยื่อแห่งปราศ
 จากสัตว์รศพรณงคงาม แล้วมากระทำซึ่งมณฑลแห่งจันทรเทพบุตร
 ให้ยับแสงปราศจากศิริ แม้ถึงหนึ่งดัดที่เบียดข่มอันบุคคดวงไฉนที่
 กลางแจ้ง ก็ย่อมจะเหยื่อแห่งได้นั้นใดก็ดี พระอาทิตย์คือขรรณก
 ย่อมยังสภาวะอันหนึ่ง มั่นแน่นาวอดควรจะพึงชม ให้เป็นที่ซึ่งซึ่งแก่ชนทั้ง
 ปวง ย่อมยังสัตว์รศพรณอันเป็นที่มองได้ให้เสื่อมลงไปปราศจาก
 ความงาม ดุจดังปริมณฑลแห่งพระสุริยเทพบุตร แด่วิดุทธิจันทรอันถูก
 อดรินทราหุจับไฉนนั่น ๑ คณหาทุกทุกก็ แท้ที่จริงนายช่างเรือนคือ
 คณหา ๕ เมื่อตกแต่งซึ่งเข้าเรือนคือรูปกายแห่งเราท่านทั้งปวงขึ้น
 แล้ว จึงตั้งตั้งซึ่งกระดูกเท้าเป็นแท่นรองในเบื้องต่ำ แด่วัดตั้งซึ่ง
 กระดูกแข้งกระดูกขาทั้งสองข้างขึ้นเป็นเสา แด่วัดได้กระดูกเอวเข้า
 เป็นรอก ดัดดีข้างเข้าเป็นกลอน กระดูกสันหลังเป็นอกไก่ กระ
 ดูกไห่เป็นแป กระดูกซี่โครงเป็นข้อฟ้า กระดูกเกศาเมาดีเป็นยอด
 แห่งข้อฟ้า ห้อยกระดูกแขนทั้งสองข้างขวาเป็นบันดนม แด่วัดคบแต่ง
 ไว้ซึ่งทวารบานประตูทั้งเก้าแห่ง ได้แก่ทวารทั้งเก้า จึงประกอบเข้า
 ดีหีบญชรช่องหน้าคางนั้นห้าแห่ง ได้แก่อินทรีย์ทั้งห้าคือ จักขุ-
 อินทรีย์ ๑ ไตตอินทรีย์ ๑ สานินทรีย์ ๑ ชิวคินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑
 แด่วัดจึงผูกมัดชักกระดูกให้มันคงด้วยคอกหวาย คือเอ็นแก้วร้อยโดย
 รอบ บัดบังให้มัดชิดด้วยมังดะเป็นฝาเรือน ทาด้วยดินอันดัดข่มคือ
 หนึ่ง กระทำวิจิตรกรรมวาดเขียนด้วยเครื่องกระยารงค์ คือฉวีวรรณ

จึงตั้งดวงจิตเป็นเจ้าแห่งเรือน แล้วธรรมาภรณ์ก็เข้ามากระทำย่ำ
บันดาตให้เรือนนั้นให้ทรุดเซลง ต้องคำจูนด้วยเตาหม้อคือไม้เท้า
แฉกย่ำซึ่งข้อพาเรือนคือศีรษะให้หัวนั้นไหวจุจาด จกระทำอิริยาบถ
ให้ทุพสภาพ จะดูจะนั่งต้องยึดต้องหน่วงนำลำบากเป็นอย่างยิ่ง ดัง
พรรณนามานี้ ๕

เมื่อสัตว์นรกตอบเทวดาเป็นเคารพ ๒ ไม่ได้ เพราะโทษที่ตน
ประกอบไปด้วยความมัวเมาประมาท ไม่เคยใช้วิจิตรปัญญาพิจารณา
ให้เห็นโทษในชราทุกข์ ในกาลเมื่อตนดำรงคงชีพเป็นมนุษย์อยู่
เช่นนั้นแล้ว ถึงกระนั้นโยมก็ยังกบฏด้วยเมตตาจิตคิดคิดตั้งสารพยา
จะช่วยให้พ้นจากอบายทุกข์ จึงได้ยกย่ำไต่ถามถึงเทวดาเป็นเค
รพ ๓ อีกต่อไปว่า เมื่อท่านเป็นมนุษย์อยู่ ท่านเคยได้เห็นคนที่ประ
กอบด้วยโรคพาริ เช่นเป็นโรคเรื้อนหรือโรคเรื้อรังเป็นต้น มีอาการ
กระวนกระวายกระดึบกระด้าง ด้วยทุกข์เวทนา ร้องคร่ำครวญไปมา
เที่ยวตามบ่อนนอนคำถ้อกระดากขอทานอาศัยท่านเลี้ยงชีวิต บางหรือ
เปล่า สัตว์นรกก็นึกว่าเคยเห็น ๕ โยมจึงถามต่อไปว่า เมื่อท่าน
เห็นเข้าเช่นนั้นแล้วท่านเคยคิดเป็นประการใดบ้าง ๕ สัตว์นรกก็นึก
แกโยมว่า เมื่อข้าพเจ้าเห็นคนถูกพยาธิครอบงำเช่นนั้น ท่านจะ
ให้ข้าพเจ้าคิดเป็นประการใดเล่า ๕ โยมจึงคิดเห็นว่าสัตว์นรกผู้นี้มี
ประมาทในพยาธิธรรมเสียแล้ว ๕ แท้ที่จริงพยาธิทุกข์นี้เกิดแต่เหตุ
มีอาทิ คือ ๕ ชาติทั้ง ๕ วิปริตกำเรบประพฤติเป็นไปมิได้เต็มอยู่เป็น

ปรกติ อนึ่งสรรพโรคาพาหิทั้งปวงนี้ เมื่อบังเกิดขึ้นในสัตว์ระกาย
 แห่งบุคคลผู้ใดแล้ว ก็ย่อมไหม้ย่อมเผาสัตว์ระกายแห่งบุคคลผู้นั้นให้
 เตือดร้อนกระวนกระวายระส่ำระส่าย คุงเพลิงอันเกิดแต่ไม่ดีไฟ ยัง
 ดกตกายอันเป็นที่เกิดให้พินาศประลัยไป ถ้ามีฉนั้น คุงดังม้าอัศตร
 ดินรพเชื้อชาติอาชาไนยผู้บังเกิดแต่ในอุทรประเทศแห่งแม่ถาคัดใด ก็
 ย่อมทำตายซึ่งอุทรประเทศแห่งแม่ถาคัดนั้นออกมาด้วยกลีบทั้งสี่ ถ้า
 มีฉนั้น เปรียบประดุจดังคันไทร ชรรมาว่าคันถ้างอกขึ้นในค้ำคบ
 แห่งไม้คันใด ครั้นเจริญงอกงามขึ้นแล้ว ก็ย่อมย้ายครอบงำคัน
 ไม้กระทำให้ถึงแก่ความพินาศนิหาย ใช้แต่เท่านั้น ถึงสรรพกด้วย
 กล้ายไม้ข้อแฉไม่ไผ่ทั้งปวงก็เป้นเช่นเดียวกัน เมื่อผลิดอกออกผล
 แล้วก็ย่อมยังคันให้ถึงซึ่งความตาม อันพยาธิตัวน้อยใช้ฉนั้นย่อม
 เบียดเบียนทุกตัวสัตว์ ไม่มากก็น้อย จะบ้วยกด่าไปโยถึงด้ามัญญสัตว์
 เช่นกับด้วยเราท่านทั้งหลาย พยาธิจะเบียดเบียนไม่ได้เล่า ถึงพระอริย
 เจ้าทั้งปวงมีตั้งแต่พระพุทของคเจ้าเป้นประธาน ซึ่งนับว่าทักขิณีย
 บุคคลเลิศใน โลกแล้ว ยังต้องถูกพยาธิครอบงำระชวร่างกายให้
 ได้รับความลำบากเหมือนกัน ตกลงว่าเมื่อตั้งเป้นรูปเป้นกายขึ้น
 แล้ว ก็สำหรับแต่จะเป้นที่รองรับโรคาพาหิเหมือนกันทั้งสิ้นไม่ได้ออก
 หน้า ผู้มีปัญญาเมื่อพิจารณาเห็นเหตุการณ์ฉนั้นแล้วย่อมได้ธรรม
 ดังเวช เกิดเบื้อยหน่ายในอัตรภาพร่างกาย แต่ผู้ไร้ปัญญาหา
 พิจารณาเห็นโทษไม่ ดังจะเห็นได้เช่นสัตว์นรกเหต่านเป้นตัวอย่าง ฯ

เมื่อสัตว์นรกตอบเฉยเทวทูตเป็นเคารพ๓๖มีได้เช่นนั้น โยมก็ยังมีว่าอะไร เพราะคำที่โยมมีต้นตอประกอบด้วยความเห็นคุณกรุณาแก่สัตว์เป็นกำลัง จึงได้ไต่ถามถึงเทวทูตเป็นเคารพ ๔ อีกต่อไปว่า เมื่อท่านมิได้คิดเป็นประการใด ในเมื่อเห็นคนถูกพยาธิครอบงำเช่นนั้น ก็ช่างเถิด แต่ทว่าเมื่อท่านยังเป็นมนุษย์อยู่นั้น ท่านเคยได้เห็นคน ซึ่งกระทำการกตกรรมตายบ้างหรือเปล่า ๑ สัตว์นรกก็นอกแกโยมว่า คนที่กระทำการกตกรรมตายเช่นนั้นในมนุสส์โลกมีอยู่ลงไป พบเห็นอยู่ทุกวันทุกเวตามิได้ว่างเว้น ๑ เมื่อท่านประจักษ์พบเห็นเข้าเช่นนั้นท่านเคยคิดเป็นอย่างไบบ้างเล่า ๑ สัตว์นรกก็นอกว่าข้าพเจ้ามิได้คิดเป็นประการใดเลย ๑ โยมก็ปลงปัญญาแจ้งเห็นว่า สัตว์ผู้มีหิมาความประมาทปราศจากมรณานุสสติ ไม่เคยพิจารณาคำนึงความตาย คือกิจที่จุติทำลายขันธอันตรธานสละละซึ่งกเพวราภทราภอตุณฐันชวคินทรีย์เสียแล้ว ๑ แท้ที่จริงสัตว์ทั้งปวงนี้เมื่อจะถึงกาลมรณนั้น เตโชธาตุอันบังเกิดแต่มรณันติกเวทนา ก็เผาผลาญสัตว์ร่างกายพหุแห่งสัตว์นั้นให้กระฉ่อนกระวายเป็นธุระทางกาย จุกก็อซึ่งคมเพลิงไว้เห็นอดม เพลวเพลิงนั้นก็ย่อมกลับมาเผาผลาญอศตภาพให้ร้อนรน อันนั้นก็เปนมรณันติกทุกขประการหนึ่ง แดงสรรพสัตว์ทั้งปวงที่ได้ทำบาปไว้ เมื่อมรณะภัยมาถึงก็อดจะดับจิตก็บังเกิดนิมิตต์ในมโนทวารวดี เป็นต้นว่าเห็นเพลิงในนรกมาเผา ซึ่งสัตว์ระกายแห่งอาตมา เห็นนายนิรยมาถ่อเครื่องดำตราดูร เห็น

ชื่นนักแด่แสงงามาแวดอ้อม ตัวผู้หนักตั้งตักใจบังเกิดโถมันต์
 เวทนาเป็นอย่างยิ่ง ก็เป็นมรณันตีกทุกขประการหนึ่ง อนึ่งผู้
 ยศถาบรรดาศักดิ์พร้อมมุนีบริบูรณ์ด้วยวงศ์คณาญาติมิตรหลายมาก
 ผู้เมื่อมรณานั้นจะโกลด้นชีวิต ก็คิดโถมันต์เกิดวิปโยคจะ
 ต้องพลัดพลากจากสมบัติศักดาน์ อาตย์ถึงลูกหลานแลภรรยาวงศ์
 คณาญาติมิตรหลาย ให้เกิดกระวนกระวายเสียตายเป็นที่ยิ่ง อัน
 นี้ก็เป็นมรณันตีกทุกขประการหนึ่ง แลบุคคลอันต้องโทษราชทัณฑ์
 พินนาการด้วยข้อหาใช้กรวนกระทำการกรรมประการต่าง ๆ จน
 ถึงคดีผิดเท่าพิพาทด้วยคำตราดูรหอกดาบหลาดเหลน แลเนื่อ
 ให้เป็นรื้อนย่อยใหญ่ เมื่อโกลด้นมรณะนั้นก็บังเกิดทุกขเวทนามาก
 แข็งยิ่งนัก อันนี้เป็นมรณันตีกทุกขประการหนึ่ง แท้จริงพระยา
 มัจจุราชนั้น ย่อมย้ายซึ่งชีวิตแห่งตัวที่ลงลงทั้งโลกชาติ บมิ
 ได้มีบุคคลผู้ใดผู้หนึ่งจะเด็ดถอดหลุดหนีให้พ้นไปได้ทั้งผู้ตั้งใจ
 ย่อมถึงแก่ความตายเหมือนกันสิ้น มีครุณาจุตังภูเขาใหญ่สูงเยี่ยม
 เทียนนภากาศ ก็ถึงไปถล่มมาในทิศทั้งสี่แต่ที่ยัพฤกษ์ดาชาติ
 เด็กใหญ่ไม่เดือกหน้าอันนี้ ฯ ชาติขราพยาธิมรณะทั้ง ๕ นั้น ท่าน
 จึงเปรียบเทียบไว้ว่า มีครุณาจุตังชาติทั้ง ๕ คน ซึ่งผูกอาฆาต
 มาตร้ายอยู่ในบุคคลผู้หนึ่ง แลจึงแสวงหาอุบายที่จะปลงเสียซึ่ง
 ชีวิตแห่งบุรุษผู้หนึ่งนั้นให้ถึงมรณภาพ ชาติก็เปปถมจึงเข้าไป
 กระทำอันจะผูกสมัครใจใครทำให้ได้เนื้อเชื่อใจ ครั้นได้โอกาสแล้ว

จึงประดำประโคมด้วยกลอุบายว่า ดูกรสหยา ส่วนอุทธยานอันมี
ในสถานที่ไหนกอบปรไปด้วยผลตามควรจะบริโภค ทั้งพินพรรณพฤก
ษากั้ทรงดอกแผลดุดเดียวตามมีกลิ่นหอมรวยระรินช่นอร่า อักพัน
พสุชากรับรื่นเดียนเดียนดูนี้สอาดน่าสบายใจ มาเกิดสหายเราจะ
พากันไปเที่ยวเล่นในส่วนนั้นให้เป็นบรมสุข ฝ่ายบุรุษผู้นั้นมิได้รู้ว่า
เป็นกลอุบาย ไว้ใจว่าเป็นเพื่อนรัก หลงไปกับด้วยชาคักนั้น
ครั้นถึงส่วนอุทธยานแล้ว ชาคักเป็นเคารพ ๒ ก็ชักตอยตบตีทุบถอง
ให้ทุพสภาพ ชาคักเป็นเคารพ ๓ ก็กระทำโภยโหมรณมิได้ปราดัยให้
นอนกถึงเห็นอพนปลกพัดต ชาคักเป็นเคารพ ๔ จึงคิดศัระแห่ง
บุรุษนั้นให้ ถึงแก่นิจจกรรม เเดียวลา อนันแห่งมีอุปมาฉนใด
ชาติชราพยาชิมรณะ ก็มีอุปไมยเหมือนดังนั้น คือชาติเป็นปลกมย์อม
ถ่อถวงด้ด้ว่า ตระกูลชัคคิยมหาสารมีโภคทรัพย์ถึงวันถึง ๓๐๐
โกฏิ ทรัพย์ที่ใช้สัรยอยอยู่ณะท่ามกลางเรือนวันถึง ๒๐๐ ถัด ตระกูล
พราหมณมหาสารคัมทรัพย์ถึง ๑๐๐ โกฏิ ทรัพย์ที่สำหรับจับ
จ่ายใช้สัรยอยอยู่ณะท่ามกลางเรือนวันถึง ๒๐๐ ถัด ตระกูลคหบดีมหาสาร
คัมทรัพย์ถึง ๕๐ โกฏิ มีทรัพย์สำหรับจับจ่ายณะท่ามกลางเรือน
วันถึง ๔๐ ถัด แดตระกูลเศรษฐีคฤหบดีพ่อค้าชาวนาชาวสวนกั้ ประ
กอบไปด้วยสัรพโภคเครื่องอุปโภคแลบริโภค ทั้งอัมเอบไปด้วยเบญจ
ตามารมณเป็นอันมาก ควรท่านที่จะเกษมด้านคั้ดาระภิรมณียันต์
สัรพคั้ดทั้งปวงกั้พากันนิคั้ดต่อสัมบัคในดังสัรพจัญญ์ บมิได้พิจารณา

เห็นทุกขภัยซึ่งจะบังเกิดแก่ตนเลย ครั้นจะกระทำกองการกุศลบำเพ็ญบุญกุศลวิญญู ๑๐ ประการ มีทานแต่คิดเป็นต้นอันใดอันหนึ่ง ก็จำนองหวังตั้งหน้าปรารถนาที่จะให้ไปบังเกิดในตระกูลภริยัตริย์ แต่ตระกูลพรหมณ์ต่าง ๆ เท่านั้น เพราะคำที่อริยชาเข้าห่มห่อปกปิดกำบังไว้ มิให้พิจารณาถึงความทุกข์ เข้าใจว่าเป็นบรมสุขอุดมเลิศโดยส่วนเดียว ครั้นจุติแล้วก็ได้ไปปฏิสนธิถือเอากำเนิดเกิดในตระกูลต่าง ๆ ตามกุศลกรรมแห่งตน ๆ ก็จำต้องเสวยทุกข์เวทนา มีประการต่าง ๆ นับจำเต็มตั้งแต่ถือปฏิสนธิในครรภ์มารดาถึงบรรพชาแล้วแต่บัดนั้น ๆ ดังนี้แจ้งว่าชาติย่อมล่องลอยให้ลัดคว์หลงไปด้วยเบญจกามคุณ เปรียบดังขาคีคเป็นปถมซึ่งล่องลอยให้หลงไปตามคำ เมื่อลัดคว์ถือปฏิสนธิอยู่ในครรภ์แห่งมารดา ก็ย่อมได้รับความทุกข์เวทนาดังดำแดงมาแต่บัดนั้น ครานั้นชราทุกข์ก็เข้ากระทำย่ำยีให้ได้รับความลำบาก ดูดังว่าขาคีคเป็นเควพ ๒ ผู้ซึ่งทบทบุรุษนให้ทพสภาพ ครั้นแล้วพยาธิก็เข้ากระหน่ำเข้าเติมให้ป่วยไข้ นอนกตงเกล็ดอกอยู่ไปมาด้วยกำลังแห่งโรคาพาธิเบียดเบียด ดูดังว่าขาคีคเป็นเควพ ๓ ซึ่งกระทำให้บุรุษนั้นล้มลงอยู่กับพณปลพ ในลำดับนั้นมรณะทุกข์ก็เข้าคดขัดคันทวยแห่งลัดคว์นั้นให้ถึงแก่นิจกรรม ดูดังว่าขาคีคเป็นเควพ ๔ อันคดขัดคันทวยแห่งบุรุษนั้นให้ถึงซึ่งความม้วยมรณณนั้น ๆ แท้จริงเหตุทุกข์ทั้ง ๕ ประการนี้ย่อมติดตามเบียดเบียดซึ่งลัดคว์มิได้รู้สิ้น ดูเงาอันตาม

ตน ต่อเมื่อใดได้สำเร็จแก่กรรมเป็นที่สันติเกิดสุขจากสันดานดวง-
 ฤดับขันธเจ้าผู้จอมคณาครนฤพาน จึงจักพ้นได้ ฯ

ครั้นสัตว์นรกตอบเทวดาเป็นเคารพ ๕ แก่โยมมิได้เช่นนั้นแล้ว
 ด้วยอำนาจเมตตากรุณา ซึ่งมีประจำอยู่ในสันดานของโยมเป็นนิ-
 ภาตดังพรรณนามาแล้วนั้น โยมจึงได้ยกย้ายได้ถามถึงเทวดาเป็น
 เคารพ ๕ อีกต่อไปว่า คุณสัตว์นรก ในเมื่อท่านเห็นคนกระทำความ
 กิรยาตายเข้าเช่นนั้นแล้ว ท่านมิได้เคยคิดเป็นประการใดที่ช่วงเกิด ก็
 ส่วนคนที่ต้องราชทัณฑ์ พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอาชญาฆ่าเสีย
 ฆ่าเป็นคณันั้น ท่านเคยเห็นบ้างหรือเปล่า สัตว์นรกก็นอกแกโยม
 ว่า คนต้องโทษหลวงมั่งถูกเขาเขียนแต่ฆ่าเป็นคณเช่นนั้น ในนุส-
 ติโกมีมากนักเป็นอัครามีได้ขาดทุกรัชกาลมา โยมจึงถามว่า เมื่อ
 ท่านเห็นเข้าแล้วท่านคิดเป็นประการใดบ้าง สัตว์ผู้โง่บาปหยาบช้า
 จึงบอกแกโยมว่า ข้าพเจ้าจะได้คิดเป็นประการใดหาไม่ได้ นอก
 จากจะคิดว่าส่มน้ำหนำมันเท่านั้น โยมจึงปดงบัญญัติเห็นเห็นว่า สัตว์
 นรกผู้ นมอกุศลกรรมแก่กล้า จึงมิได้มีสติบัญญัติกำหนดพิจารณา
 ถึงกองทุกข์ ในชาติธรรม พยาธิธรรม มรณะธรรม แลวิญญูทุกข
 ธรรม อันเป็นเทวดาบอกเหตุควรจะให้ ได้สติบัญญัติพิจารณาถึง
 ขารธรรม แล้วเกิดความสดุดังเวหาใจ ซึ่งนับว่าเป็นอานิสงส์
 บุญอันยิ่งใหญ่ จักเข้าในอานิสงส์ของการพิจารณาประการหนึ่ง

อัน อาจ ดำรงภักดิ์จะ นำคนให้ ไปสู่สวรรค์ ดัชนีเทวโลก สุกตฤณมิได้
 เพราะเหตุที่คนมีความประมาท จึงมีอาชัฏจะพิจารณาให้เห็นภัยใน
 ชาติทุกข์ ชราทุกข์ พยาธิทุกข์ มรณะทุกข์ แดวัญญทุกข์ ด้วย
 ดำรงภักดิ์คนมีบาปหนา บังเกิดอวิชชาครอบงำจิตต์ปกปิดกำบัง
 ปัญญาเสีย จนไม่ให้เกิดธรรมดังเวชในเทวทูตทั้ง ๕ ประการนั้น ฯ
 โยมจึงคิดเห็นว่าดีด้วยนรกผู้ นั้น สมควรที่จะตั้งไปสู่ ชุมนรกให้ ด้วย
 ทฤษฏีตามกำลังผลบาปของคน โยมจึงได้บังคับนายนิริยาบาลให้
 นำเอาตัวดีด้วยนรกผู้ นั้นไปทอดทิ้งลงในประเทศแห่งชุมนรกนั้น ตาม
 โทษานุโทษของคน ฯ

ลักษณะเมตตา

คราที่นั้นพระมหาราชเทวเณรเจ้าจึงได้ถามเจ้าจอมเวทย์ยัยมราชต่อ
 ไปว่า มหาราช ขอถวายพระพร ซึ่งพระองค์ได้ ได้ถามถึงเทวทูต
 ทั้ง ๕ ประการเช่นนั้นก็ชอบแล้ว แต่ทว่ายังหาเป็นประการเมตตา
 กรุณาของมหาราชพิศว์ไม่ ทำไฉนจะได้ เห็นแจ้งประจักษ์ ในการกระ
 ทำแห่งมหาราชพิศว์ อันประกอบไปด้วยเมตตากรุณาแก่ดีด้วยนรกทั้งปวง
 ได้ ฯ ภูมเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อันการเมตตากรุณานี้
 เป็นพิศว์พรหมวิหารธรรมของพระโยคาพจร เหมือนดังพระคุณเจ้า
 ผู้ชำนาญในอิทธิฤทธิ์ถึงมาตุภูมิโลก พระคุณเจ้าเจริญจิตต์

ประกอบไปด้วยเมตตากุรณาเป็นประการใด โยมก็ประพฤติ
 ปฏิบัติให้เป็นอุปการเทียบเคียงเข้าเหมือนพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าด้วยประการ
 นั้น ก็นึกถึงเมตตากุรณาพรหมวิหาร พระคุณเจ้าได้เจริญโดย
 วิธเป็นอย่างไรเล่า ฯ महाराज ขอบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้
 ประเสริฐ อันลักษณะของกรุณาจิตต์นั้นหรือ ได้แก่อาการที่ยึด
 ถือเอาทุกข์ของสัตว์เป็นอารมณ์ คือ เมื่อเห็นสัตว์ด้วยทุกข์เวทนา
 กรุณาจิตต์นั้นก็ยึดห่วงเอาทุกข์ของสัตว์เอาไว้ แล้วละแผ่จิตต์
 อันประกอบด้วยกรุณาให้กว้างขวางออกไป จนกระทั่งเห็นสัตว์ทั้ง-
 ปวงที่เป็นทุกข์ปรากฏเป็นนิมิตต์หาประมาณมิได้ ฯ ส่วนเมตตา
 จิตต์นั้น ได้แก่อาการที่โอบอุ้มเอาฝูงสัตว์ทั้งปวงเข้าไว้เป็นอารมณ์
 แล้วแหละ ประกอบความรักใคร่ สนทนสนมในสัตว์เหล่านั้น ทั้งมวญไม่
 เลือักหน้า จนกระทั่งเป็นสมาธิจิตต์เที่ยงตรงแน่วแน่ไม่แปรผันได้
 พระโยคาพจระยอมเจริญพรหมวิหารยังอยู่ด้วยเมตตากุรณาอย่างนี้
 แหละ ก็ด้วยขอบพิตรพระราชสมภารเจ้าเล่า ยินยังอยู่ในประเทศยม
 โลกนี้ด้วยเมตตากุรณาพรหมวิหารเป็นประการใดบ้าง ขอบพิตร
 พระราชสมภารเจ้าจงได้ วิถีชนามาให้อาตมาภาพเข้าใจแจ่มแจ้งด้วย
 เกิด ขอดถวายพระพร ฯ ภนุเต ข้าพระคุณเจ้าผู้เจริญโยมยังอยู่
 ในประเทศยมโลกนี้ ก็ต้องกระทำการปลูกฝังเมตตากุรณาในสัตว์
 นรททั้งมวญทุกคำเข้ามิได้ขาด เป็นกิจหน้าที่เหมือนกัน ฯ महाराज
 ขอดถวายพระพร อันการที่มหาพิตรพระราชสมภารเจ้า ตั้งให้ดัง

ชาชนาแก้ตัววันรกรทั้งหลายเหล่าน้อย่างนี้หรือ ชื่อว่าเมตตากรุณา
แก้ตัว ๗ ภาณเด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อันประเพณีครูอุปัช-
ฌาจารย์ทั้งหลายตลอดกระทั่งมารดาเดบิดา ย่อมมีความเอ็นดู
กรุณารักใคร่ในบุตรธิดาศิษยานุศิษย์น้อยใหญ่ยิ่งนัก เมื่อบุตรธิดา
แต่ศิษยานุศิษย์ประพฤติผิดชั่วช้าแล้ว ก็ย่อมว่ากล่าวตักเตือนโดยประ-
การต่าง ๆ ควรจะดำก็ดำ ควรจะค้ำก็ค้ำ ควรจะชู้ตจะคอกคำรามเพื่อ
ให้เกรงกลัว ก็ชู้ตจะคอกคำราม แต่อาการที่กระทำเช่นนั้น ย่อมเป็น
การกระทำโดยปราศจากโทษ ถึงซึ่งอันนับว่าเป็นการกระทำด้วย
อำนาจเมตตาคิดรักใคร่ต่อบุตรธิดาแต่ศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย เพราะ
เหตุที่มีความปรารถนาจะให้ อยู่เย็นเป็นสุขหาทุกข์ โทษมิได้ อันความ
เมตตากรุณารักใคร่ของครูอุปัชฌาจารย์แต่มารดาบิดานี้ ย่อม
บังเกิดมีประจำอยู่ในบุตรธิดาแต่ศิษยานุศิษย์ เป็นอิตยัตนใด โยม
ก็มีเมตตาคิดรักใคร่ในสัตว์วันรกรนั้นเหมือนกัน ๗

ครั้นพระมหาราชเทวเจ้านี้ได้ตั้งบำส้านถนุธรรมกถา แห่ง
เจ้าจอมเวด้ายี่ยมราชผู้เป็นใหญ่ในประเทศสยามโลก วิถีชนาแก้ไข
ถูกต้องตามพุทธฎีกาที่ศรีเทศนาไว้ ส้มควรที่จะนำเอาขึ้นไปชี้แจง
บอกเล่าแก่ชาวมนุษย์โลกได้แล้ว พระผู้เป็นเจ้าจึงอำลาเจ้าจอม
เวด้ายี่ยมราชนั้นดำแดงอาภัพขึ้นมาจากประเทศสยามโลก แล้ว
เที่ยวบอกกล่าวชาวสาธน์ อันนั้นแก่ปวงมนุษย์ นิกรในคามนิคมชนบท
โดยถึถ้วนทุกประการ เหมือนดังที่ได้ตั้งถนนามานี้ ๗

นรกใหญ่ ๘ ชุมแถวสุทธนรก ๔ ชุม

ก้นรกใหญ่นี้มีนามว่าหานรกนั้น มีอยู่ ๘ ชุมด้วยกัน คือ
ฉนฺธิพนรกชุม ๑ กาดตฺตุนรกชุม ๑ ดังฆานรกชุม ๑ ไรรฺจนรก
ชุม ๑ มหาไรรฺจนรกชุม ๑ คาปนรกชุม ๑ มหาคาปนรกชุม ๑ อวิ
จิมหานรกชุม ๑ ฯ

นรกชุมที่ ๑ ซึ่งได้นามว่าฉนฺธิพนรกนั้น เพราะอรรถว่ามี
นายนิรยบาลคอยลงโทษแก่สัตว์นรก ด้วยศาสตราวุธดับฟันเขี้ยว
ให้เป็นท่อน้อยแต่ท่อนใหญ่ ด้วยโทษปาณาติบาตฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
ไว้แต่ชาติปางก่อน ฯ

นรกชุมที่ ๒ ซึ่งได้นามว่ากาดตฺตุนรกนั้น เพราะอรรถว่ามี
นายนิรยบาลคอยลงโทษแก่สัตว์นรก ด้วยค้อนด้ายบรรทัดเหล็กคด
ตัวให้ขาดเป็นท่อนๆ ด้วยโทษที่กล่าวมุดำอาทไว้นในชาติปางก่อน ฯ

นรกชุมที่ ๓ ซึ่งมีนามว่าดังฆานรกนั้น เพราะอรรถว่ามี
นายนิรยบาลคอยลงโทษแก่สัตว์นรก ด้วยการก่ตั้งภูเขไฟมาบดบี้
กายสัตว์ให้เป็นจุณวิจุณไป ด้วยโทษที่จับสัตว์มาได้ลงในถ่านไฟ
เพื่อเผาหรือย่างให้ตายไว้แต่ชาติปางก่อน ฯ

นรกชุม ๔ ซึ่งมีนามว่ามหาไรรฺจนรกนั้น เพราะอรรถว่ามี
นายนิรยบาลคอยลงโทษแก่สัตว์นรก ด้วยให้นั่งในดอกบัว แล้ว

ยังมีแดดทั่วทั้งสองให้จมลงไปใ้นดอกบัวกึ่งหนึ่ง มีไฟไหม้ถนอย
ทั้งข้างบนและข้างล่าง ด้วยโทษที่กระทำทึนนาทานดึกทริพย์ของท่าน
ผู้อื่น แดเปณพยานเท็จในชาติปางก่อน ฯ

นรกขุมที่ ๕ ซึ่งมีนามว่ามหาโรจนรณนั้น เพราะอรรถว่ามี
นายนิรยบาดคอยลงโทษแก่สัตว์นรก ด้วยให้นั่งบนดอกบัวกรวด
แล้วเอาค้อนเหล็กแดงเป่นเปลวเพลิงตีศีรษะให้แตกทำลาย เพราะ
โทษที่ลักฉ้อของสงฆ์และกระทำการเมสุมิจฉาจาร ไว้แต่ชาติปางก่อน

นรกขุมที่ ๖ ซึ่งมีนามว่าตปนรณนั้น เพราะอรรถว่ามีนาย
นิรยบาดคอยลงโทษแก่สัตว์นรก ด้วยเอาหาวเหล็กโตเท่าดำศาล
ถูกแดงเป่นเปลวไฟแทงกายสัตว์นรกให้ตุง และมีสุนัขแด่นได้มา
กัดกินซึ่งชิ้นเนื้อ เพราะโทษที่ประทุษร้ายมารดาและบิดาตลอดถึง
สมณพราหมณาจารย์ไว้ในชาติปางก่อน ฯ

นรกขุมที่ ๗ ซึ่งมีนามว่ามหาตปนรณนั้น เพราะอรรถว่ามี
นายนิรยบาดคอยลงโทษแก่สัตว์นรก ด้วยไล่ให้วิ่งขึ้นไปบนเตา
ถ่านเพลิง แล้วแต่มีลมพัดพามากระทำให้สัตว์ตกลงถูกหาวเหล็ก
โตเท่าดำศาลเฉียบแทงคน เด่ม ๑ บ้าง ๒ เด่มบ้าง ๓ เด่มบ้าง
เพราะโทษที่ชั่วระควมไม่ยุติธรรมเห็นแก่ดินจ้างต่าง ๆ แดโทษที่
กล่าวดูพระพุทธรูปกับโทษที่เป็นภิกษุโศเดไม่รักษาศีลให้บริสุทธิ์
ในชาติปางก่อน ฯ

นรกขุมที่ ๘ ซึ่งมีนามว่าอวิจันหานรณนั้น เพราะอรรถว่ามี

นายนิริยบาลคอยลงโทษแก่สัตว์นรก ด้วยอาการที่จับสัตว์เหล่านั้น
ได้ลงเผาใน เพลวไฟไหม้ อยู่เป็นนิตย์ ทั้งกลางวัน กลางคืนไม่รู้จักสุด
เลย เพราะโทษ ที่เข้ามาบรรดาแด่พระอรหันต์ แด่ประทุษร้าย พระ
พุทธเจ้า ตลอดจนยังให้ ภิกษุสงฆ์ ให้แตกร้างจากหมู่ จากคณะ
กับคนที่กระทำมาปอยู่ เป็นนิตย์จนตลอดชีวิต แด่เป็นภิกษุต้องปารา
ชิกแล้วปกปิดไว้ แด่โทษที่ประทุษร้ายแก่นางภิกษุนี้ผู้เป็นพระอรหันต์
ไว้ในชาติปางก่อน ฯ

นรกใหญ่ทั้ง ๘ ชุมนี้มีประตูอยู่ ๔ ทิศ แต่ละชุมๆ ดัดกว้างยาว
ได้ ๑๐๐ โยชน์ มีกำแพงเหล็กล้อมอยู่โดยรอบ โดยส่วนหนานั้นได้
ถึง ๘ โยชน์ แผ่นดินเหล็กก็หนา ๘ โยชน์เหมือนกัน มีเปลวไฟแดง
ตลอดถึงกันเป็นนิตย์ทั้ง ๔ ทิศ ฯ ภายนอกชุมใหญ่ออกมาในทิศทั้ง ๔
นั้น แต่ละทิศๆ มีอุตุสุทฺถนรก ๔ ชุมโดยรอบ มหานรกแต่ละชุมๆ

มีอุตุสุทฺถนรกได้ถึง ๑๖ ชุมมีตั้งฐานดังนี้ ๐๐๐๐ ๐๐๐๐ ถ้านรกใหญ่

๘ ชุม คงเป็นอุตุสุทฺถนรก ๑๖ ชุม ฯ อุตุสุทฺถนรก ๔ ชุมนั้น คืออุทฺถนรก
นรกเต็มไปด้วยคูกชุม ๓ กุกกุนรกๆ เต็มไปด้วยรังชุม ๓ อติปตฺถนรก
นรกเต็มไปด้วยรุกรชชาติ มีไม้ เป็นหอกดาบแหลนหาวดกกลงมา
เสียบแทงสัตว์นรกเหล่านั้นชุม ๓ เวตรนั้นที่นรก นรกเต็มไปด้วยน้ำ
แสบน้ำแกลบประกอบไปด้วยเกร็ดหวายโตใหญ่เท่าลำตาล ชุม ๓ ฯ

๒๒๒
เทพบดวยอายุสัตนรก

อายุเทวดาในชั้นจาตุมหาราชนั้น ถ้านับปีในมนุษย์ได้ ๙ ด้านมี
๘ ด้านปีในมนุษย์โลกนั้นแหละ เป็นวันเดียวกันเดียวในดิฐัพนรก
อายุสัตว์ทั้งหลายในดิฐัพนรคนั้นมีประมาณ ๕๐๐ ปี ๆ ถ้านับเป็นปี
ในมนุษย์โลกคงได้ ๓ โกฎิ ๖ ด้านปี, ๓ โกฎิ ๖ ด้านปีของมนุษย์นั้น
แหละ เป็นอายุของเทวดาในชั้นดาวดึงษ์ แต่เป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งใน
กาดลุตตนรก อายุสัตว์ในกาดลุตตนรคนั้นมีประมาณ ๑๐๐๐ ปี ๆ
๑๔ โกฎิกับ ๔๐ แฉ่นปีในมนุษย์โลก เป็นอายุของเทวดาในชั้นยามา
แต่เป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งในตั้งฆานนรก อายุสัตว์ในตั้งฆานนรคนั้นมี
ประมาณ ๒๐๐๐ ปี ๆ ๕๗ โกฎิกับ ๖๐ แฉ่นปีในมนุษย์โลก เป็น
อายุของเทวดาในชั้นคูลิต แต่เป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งในโรจวนนรกอายุสัตว์
ในโรจวนนรคนั้นมีประมาณ ๔๐๐๐ ปี ๆ ๒๓๐ โกฎิกับ ๔๐ แฉ่นปีใน
มนุษย์โลก เป็นอายุของเทวดาชั้นนิมมานรดี แต่เป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งในมหาโรจวนนรก
อายุสัตว์ในมหาโรจวนนรคนั้นมีประมาณ ๘๐๐๐
ปี ๆ ๘๒๑ โกฎิกับ ๖๐ แฉ่นปีในมนุษย์โลก เป็นอายุของเทวดาในชั้น
ปรนิมมิตวสวัตติ์ แต่เป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งในตาปนนรก อายุสัตว์ในตาป
นรคนั้นมีประมาณ ๑๖๐๐๐ ปี ๆ อุปบทอนุครกไป อันว่ากิ่งหนึ่ง
แห่งอันตรกัป ก็อดิศว์ มีอายุสิบปีตาย แต่อายุเจริญขึ้นไปได้ถึง

อสังขยหนึ่งแล้วถอยลงมาถึงสิบมีตายนั่นแหละชื่อว่า อัมตรกัปป์ กึ่ง
 แห่งอัมตรกัปป์นั้น เป็นอายุสัตว์ทั้งหลายในมหาตปรนรก ๖ ส่วน
 อายุแห่งสัตว์ทั้งหลายในอวิจัมหานรกนั้น คือ กำหนดเอาวิวัฏฐิราชัย
 อสังขยกัปป์ เป็นอายุสัตว์ในอวิจัมหานรกนับได้ ๖๕ อัมตรกัปป์
 เป็นประมาณ ๖

ยมโลกียนรก ๑๐ ชุม

อนึ่งภายนอกแห่งมหานรกทั้ง ๔ ชุมนั้นออกมาในประเทศทั้ง ๔
 ทิศ มียมโลกียนรกอยู่ทิศละ ๑๐ ชุม แต่มิได้นับด้วย & คนดำหรับ
 ชุมยมโลกียนรกทั้ง ๑๐ ชุมในทิศทั้ง ๔ นั้น ๖

ที่ยมโลกียนรก ๑๐ ชุมนั้นคือ โดหภูมิ นรกเต็มไปด้วยน้ำทอง
 แดงปนกรดชุม ๑ ตีมีพดี นรกมีไม้จะมีหนามคมดังกรดยาวประมาณ
 ๑๖ ของคุตชุม ๑ อติณช นรกมีสัตว์มีเด็บคมเป็นอาวุธหอกดาบประหาร
 ตนเองชุม ๑ ตามโพทก นรกมีน้ำทองแดงอันกล้าหาญให้สัตว์ดื่มกิน
 เองชุม ๑ อโยคุต นรกมีก้อนเหล็กแดงดำหรับให้สัตว์กัดกินชุม ๑ มิถุ
 ติกปพพต นรกมีภูเขาระทบกันกระทำให้สัตว์ทั้งหลายเดือดร้อนเป็น
 จุนจิณชุม ๑ ผุذنรกมีแถบเพลิงดุกลามไหม้เอาต้นสัตว์นรกทั้ง-
 หลาย ผู้ซึ่งมีความสำคัญว่าน้ำแล้วขอบกินเข้าไปชุม ๑ ดีคุต นรกมี

ความหนาวเย็นยิ่งนักชุม ๓ ต้นกุช นรกอัมมีต้นักษ์ใหญ่เท่าช้างตัวมี
 พื้นเป็นเหล็กชุม ๑ ยนุคปาต่าน นรกอัมมีตั้งตัวอยู่ในถ้ำกลาง มีแผ่น
 ดินใหญ่อยู่สองข้างกระทบ กันกระทำให้แตกแตกย่อยสูญหายไป แล้ว
 กลับปรากฏขึ้นมาใหม่จนกว่าจะสิ้นกรรมชุม ๑ ๑ รวมเป็นยมโลกิ
 ยนรกอ ๑๐ ชุมด้วยกัน ยมโลกิยนรกอทั้ง ๑๐ ชุมนี้อยู่นอกชุมอสูร
 ชนรกอทั้ง ๔ ออกไป ๑ ถ้าจะรวมนรกอทั้งหลายใหญ่น้อยเข้าด้วยกันทั้ง
 หกก็ประมาณได้ ๕๕๐ ชุม ๑

เมื่อพระมาตุตเจ้าแต่งนรกอแก่พระยายมมราชในการครั้งนี้ คือได้
 แต่งให้เห็นซึ่งประเทศยมโลกิยนรกออสูรชนรกอทั้งหลายว่า ประ
 เทศยมโลกิยนรกอทั้งหลายเหล่านั้นเป็นที่เที่ยงดูแลแห่งพระยายม ด้วย
 อำนาจกรรมวิบากผลบาปแห่งสัตว์ทั้งหลาย ๑ พระยายมนั้นเป็นวิมา
 นิกเปรต บางทีด้วยทิพย์สมบัติ บางทีเป็นอิสรภาพกระทำกร
 พิจารณาว่ากล่าวเนื้อความแห่งสัตว์นรกอ ๑ นรกอใหญ่ ๘ ชุมนี้ แะ
 ๓๒ ชุม ๑ มีพระยายมอยู่ ๕ คน ทั้ง ๘ ชุมรวมเป็นพระยายม ๓๒ คน
 ด้วยกัน พระยายมแต่ละคน ๑ มีสิริคุณตามาศย์ดำริบจกหมายขีด
 เขียนบัญชีตามคำตั้งอยู่คนละ ๔ หน้า รวมเป็นสิริคุณตามาศย์อยู่
 ประจำในประเทศนรกอ ๓๒๘ คนด้วยกัน ๑ ครั้นสิริคุณตามาศย์อ่าน
 หนังสือเป็นข้อความผลบาปแห่งสัตว์ทั้งหลายที่จดมานั้น พระยายมได้
 สดับฟังผลบาปของสัตว์นรกอแล้ว ก็บังเกิดความเอ็นดูกรุณาแก่สัตว์
 นรกอทั้งหลายเหล่านั้น จึงอุส่าห์ได้ถามเทวทูตถึงตามหน เห็นว่าสัตว์

นรกทั้งหลายเหล่านั้นมีความประมาทมากไม่ได้ ตั้งแต่บัดนี้ จึงบังคับ
 นายนิริยบาลทั้งหลายว่า ท่านพิจารณาการกระทำตามสมควรด้วย
 โทษานุโทษแห่งสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นเถิด พวกนายนิริยบาลทั้งหลาย
 เหล่านั้นจึงจับเอาสัตว์ไปโยนทิ้งลงใน ชุมนรกให้เสียทุกขเวทนาอัน
 ภาวนาน ด้วยอำนาจแห่งอกุศลจิตอุปบาท ๓๒ ดวง คือ โสภมูล ๘
 โทสมูล ๒ โมหมูล ๒ อันยังเกิดแก่ตนแล้วเหตุนั้นกระทำบาปถึงใดถึง
 หนึ่งถึงนั้น ฯ

มีปัญาว่า นายนิริยบาลทั้งหลายเหล่านั้น เป็นสัตว์จำพวกใด
 มีจิตวิญญานหรือไม่ แต่การที่เขากระทำโทษแก่สัตว์ทั้งปวงเช่น
 นั้นจะเป็นบาปหรือไม่ ให้วิสัชนาว่า นายนิริยบาลเหล่านั้นมีจิต
 อยู่เหมือนกัน แต่การที่เขากระทำโทษแก่สัตว์ทั้งปวงเช่นนั้น ก็เป็น
 บาปเหมือนกัน แต่จำต้องกระทำตามที่เช่นนั้นตามผลอกุศลกรรมของ
 ตนที่กระทำมา คือคนจำพวกนี้แต่บุพพชาติปางก่อนได้เคยเป็นคน
 จิตเจตนาพยาบาทร้ายกาจ เมื่อเห็นท่านผู้อื่นถูกเขากระทำ
 โทษลงอาชญาต่าง ๆ ก็พลอยขึ้นขมขื่นด้วย หาบังเกิดความดังเว
 ธตตจิตไม่ โทษที่ใจบาปพยาบาทเช่นนั้นเป็นอุปนิสัยบ้ำจยจิต
 ตามมา ครั้นทลายชีวิตินทรีย์ลง ก็ได้ไปบังเกิดในนรกชั้นภาวนาน
 ต่อเมื่อผลบาปนั้นเบาบางลงจึงได้มาเป็นนายนิริยบาล มีหน้าที่ดำหริ
 บักระทำโทษแก่สัตว์นรกทั้งหลายตามผลบาปของคน ๆ นั้น ฯ แต่คงมา
 ในนิริยประเทศพอเป็นดังเชป ก็ยกได้แต่เพียงเท่านี้ ฯ

แปรง ๑๒ จำพวก

ในหิมวันตประเทศแดนชมพูทวีปนี้เป็นสถานที่อยู่แห่งหมู่แปรงทั้งหลาย อันมีนามว่า แปรงวิสัยหรือแปรงโลก มีมหิทธิกาแปรงเป็นพระยาอยู่ในเมืองแปรงเป็นใหญ่กว่าฝูงแปรง ๑๒ จำพวก คือ วนตาสาแปรงจำพวก ๑ กุณปะชาทาแปรงจำพวก ๑ กุณฑาตาแปรงจำพวก ๑ อคคิชาตมูชาแปรงจำพวก ๑ ตูจิมูชาแปรงจำพวก ๑ คณหาชิตาแปรงจำพวก ๑ สุนิขมาแปรงจำพวก ๑ สัพพวงศาแปรงจำพวก ๑ ปัพพวงศาแปรงจำพวก ๑ อชชวงศาแปรงจำพวก ๑ เวมานิกแปรงจำพวก ๑ มหิทธิกาแปรงจำพวก ๑ ฯ

วนตาสาแปรงนั้น ได้แก่แปรงที่มีรูปชั่วช้าลามกมีความอยากรเป็นกำลัง ถ้าชนทั้งหลายรากหรือซากเส็ดคน้ำลายออกมา แปรงทั้งหลายเหล่านั้นก็พากันไปดื่มเลียเลียกินเป็นอาหาร เพราะผลแห่งอกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้แต่ชาติปางก่อน คือตนได้เคยให้โภชนาหารที่เป็นเดนอันเจือไปด้วยเส็ดคน้ำลาย แก่สมณะพราหมณ์ทั้งหลายผู้มีศีลและบ้วนเส็ดคน้ำลายลงในโบสถวิหารสถานพระเจดีย์ แด่ที่พระพุทธรูปปฏิมากร ฯ

กุณปะชาทาแปรงนั้น ได้แก่แปรงกินทรากอดุภ คือทรากมนุษย์ แด่พวกควายช้างม้าแสดทรากแห่งสัตว์ต่างๆ ทั้งหลายอื่นนอกนี้ ทักกระ

ทำกาถกิริยาตายแตกพังทำตายลง แล้วก็พากันไปเคี้ยวกินเป็นอาหาร เพราะผลแห่งอกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้แต่ชาติปางก่อน คือคนได้เคยให้เนื้อที่เป็นอกัปปิยซึ่งไม่สมควรที่สมณะจะบริโภค แก่พระภิกษุ แต่ตามเนรทงทั้งหลาย (เนื้อที่ไม่สมควรนั้นคือ เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือเหลือง เนื้อเสือดาว เนื้อราชสีห์ เนื้อหมี เนื้องู เนื้อสุนัข เนื้อช้าง เนื้อหมา เนื้อปลาตบๆ) ด้วยจิตต์อุศยาปรารถนาเป็นบาป ๆ

กุณฑลพาเปรตนั้น ได้แก่เปรตเทียวเคี้ยวกินมูตรมูลอันชนทั้งหลายถ่ายไว้ ซึ่งมีกลิ่นเหม็นฟุ้งกระจายไป เพราะผลแห่งอกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้แต่ชาติปางก่อน คือคนได้เคยประพฤติเป็นอันชพาด เอาขี้ฉี่หรือขี้ควายใส่ลงในรางหมา แล้วว่าแก่สมณะผู้มีศีลว่าท่านจงมาเคี้ยวกินมูลเกิด ดังนี้ เหมือนพระภิกษุหนุ่มองค์หนึ่งในศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าตถสัพ เชนเป็นคนปากกล้า แดงกล้าดื้อมรดูจาว่าให้พระอรหันต์ไปเคี้ยวมูลมูตรเป็นอาหาร ครั้นพระภิกษุหนุ่มนั้นทำตายดังซารแล้ว จึงไปตกนรกใหญ่ได้โดยทุกขเวทนาอยู่ช้านาน จนถึงกาลศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เชนพ้นจากนรกนั้นแล้วมาบังเกิดเป็นอาชีวก อยู่มาภายหลังเชนเคี้ยวกินมูตรมูลเป็นอาหาร ใครเอามาปลาก็ไม่รับประทาน ชาวบ้านก็พากันนับถือว่าเป็นพระอรหันต์ ชวนกันมากระทำสักการบูชา ครั้นต่อภากานมา สมเด็จพระบรมศาสดาได้เห็นอุปนิสัย พระองค์จึงเสด็จไปเทศนาโปรดให้ ดำรงประโยชน์ได้มรรคผลเป็นอริยบุคคลในพระศาสนา

ออกซาดมูซาเปรตนั้น ได้แก่เปรตที่เปลวไฟออกจากปาก ใหม
ปากแดงเข้มปูดทั้งกลางวันแสดกลางคืน เทียบระดับกระด้างจ
ร้องให้ ไปโกลนด้วยรอยโยชน์ ไฟก็ไม่ดับกลดเป็นเปลวเผาไหม้
ปากแดง ให้ด้วยทุกขเวทนามีประการต่าง ๆ เพราะผลแห่งกรรม
ที่ตนกระทำไว้แต่ชาติปางก่อน คือตนได้เคยทอดกวดวงศมณะพราหมณ์
ผู้มีศัลให้บริโภคของที่อื่น ๆ แล้วจะได้หัวเราะเล่นตามภาษาคน
อันชพาด ครันทำตายตั้งขารจึงมาบังเกิดเป็นเปรต เหมือนบุรุษ
ผู้หนึ่ง ซึ่งเห็นด้ามเณรนัย ๆ ขเรอเล็ก ๆ มาเทียบบิณฑบาตเข้า ๆ
แล้วบุรุษนั้นก็จับเรอที่ด้ามเณรนั้นเล็กได้ไปมาจนเรอนั้นถ่มลง ด้าม
เณรก็จมน้ำจนทำว้ายไปว้ายมา ได้ด้วยทุกขเวทนามีอันมาก
ครันบุรุษนั้นกระทำกาถกิริยาตั้งจึงไปบังเกิดในอบายภูมิ เมื่อพ้นจาก
อบายมาบังเกิดเป็นมนุษย์ ยังต้องไปว้ายในมหาสมุทรที่ตื้นถึงหัวร่อย
ชาติอีกถน

อุจิมูซาเปรตนั้น ได้แก่เปรตที่เท่าใหญ่มีคอยาวปากน้อยเท่า
ช่องเข็ม ถึงได้ อาหารมาก็กินเข้าไปได้ แต่เพียงเล็กน้อยไม่พอแก่
ความอยาก ด้วยทุกขเวทนามีอันมาก มีร่างกายกายานนี้ชุปผอม
คาน่าเกลียดน่าชังยิ่งนัก เพราะผลแห่งอกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้
แต่ชาติปางก่อน คือตนได้เคยประพฤติเป็นคนมีมัจฉริยะตระหนี่เหนียว
แน่น ไม่บริจาคทานแก่คนยากจนเชยใจนาคาที่บ้ายหน้าเข้ามาขอ
ด้วยจิตศักรณา แลไม่เคยให้แก่สมณพราหมณาจารย์ ผู้มีศีลเคย ๆ

สุนัขเฒ่าเปรตนั้น ได้แก่เปรตที่มีรูปร่างเหมือนคนแก่และคอไม้

สูงค้ำคาน่าเกลียด มีกลิ่นอันเหม็นเน่า มีคันแคะมือเป็นกระจอก มี
ริมฝีปากข้างบนห้อยทับริมฝีปากข้างล่าง มีฟันยาวมีเขี้ยวงอกออก
จากปาก มีในตาทั้งสองอันเหลือง มีเส้นผมอันหงอก มีความอยาก
ข้าวแดงอยากน้ำเป็นกำลัง เพราะผลแห่งอกุศลกรรมที่ตนกระทำไ้
แต่ชาติปางก่อน คือคนได้เคยหลอกหลอนล้อเลียนสมเด็จพระพรหมณา
จารย์ และคนผู้เฒ่าผู้แก่แก่คนเจ็บไข้เป็นโรค ด้วยรูปร่างท่าทางมี
ประการต่าง ๆ โดยปราศจากความละอาย ฯ

อุปพุงคาเปรตนั้น ได้แก่เปรตมีหัวมีนวดันยาว มีเล็บยาว
เหมือนหนึ่งขอแฉะเป็นเหล็กคม ย่อมหยิกข่วนกายของตนเองให้
ขาดด้วยเล็บนั้น แล้วกินซึ่งเลือดเนื้อของตนเป็นอาหาร ให้เสวย
ทุกขเวทนาอยู่ช้านาน เพราะอกุศลกรรมที่ตนกระทำไ้แต่ชาติปาง
ก่อน คือคนได้เคยประพฤติเป็นคนขยาบช้า หยิกข่วนบิดามารดา
พี่หญิงพี่ชายปู่ย่าตายายผู้เฒ่าผู้แก่ แลสมเด็จพระพรหมณาจารย์ท่าน
ผู้มีศีล แลเป็นหญิงหยิกข่วนสามีแห่งตน ฯ

อุปพุงคาเปรตนั้น ได้แก่เปรตมีกายเหมือนภูเข เวลากดง
คืบค่างวิ่งเรืองเป็นเปลวไฟ เวลากดงวันกลายเป็นควันก่อกวนอยู่
ให้เสวยทุกขเวทนามากด้าแข็งเหลือที่จะทนทานได้ เพราะผลแห่งอกุศล
กรรมที่ตนกระทำไ้แต่ชาติปางก่อน คือคนได้เคยประพฤติเป็นคนใจ
ขยาบขยาบช้า ไม่มีความเมตตากรุณาแก่กัน เขาไฟไปเผาบ้านเมือง
ความนิคมทั้งหลาย แลกุฏิวิหารวัดวาอารามแลโรงร้านศาลาที่พักพา

อาศัยน้อยใหญ่ให้พินาศนิบหายประดัยเป็นจุนจิอุณไป และเผา
ของพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ ด้วยจิตต์ประทุษร้าย แต่ประกอบ
ไปด้วยความอิจฉาพยา แกตั้งเผาอดมข้าวแดงข้าว เผานา เเผา
ส่วนของเขาให้ดับหาย ทำให้เจ้าของเสียขายร้องไห้เศร้าโศกโศการ
อาลัยในวัตถุเข้าของนั้น ๆ

อชฺชกรุงาเปรตนั้น ได้แก่เปรตมีกายรุ่งเรืองเป็นเปลวไฟใน
กลางคืน แต่มิรูปเป็นรูปเหมือนใหญ่ ไฟไหม้อยู่ทั้งกลางวันแกลาง
คืนมิได้ขาด บางพวกก็มีรูปเป็นควายก็มี เป็นเสือเป็นช้างเป็นม้าเป็น
ไก่ก็มี เป็นมนุษย์เป็นจระเข้ก็มี ต่าง ๆ กัน แต่ทั้งต้องเสวยทุกข-
เวทนากับถูกไฟไหม้ทั้งกลางวันแกลางคืนเหมือนกันสิ้น เพราะ
ผลแห่งอกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้ในชาติปางก่อน คือคนได้เคยประ-
พฤกเป็นอนัฆพาดหลอกลวงแกชนทั้งปวง มีผู้หญิงแฉกคนเผ่าคน
แก้สมณพราหมณาจารย์เป็นต้น ด้วยรูปรูปเสือรูปช้างรูปม้าเป็นต้น
ให้คนทั้งหลายเหล่านั้นตั้งหวาดเสียวตกใจกลัว ๆ

วิมานิกเปรตนั้น ได้แก่เปรตเสวยสมบัติอยู่ในวิมานอันเป็น
ทิพย์นั้นถึงเดือน แล้วจึงไปเสวยทุกขเวทนาอยู่ถึงเดือนโดยสมควร
แก่ผลแห่งอกุศลกรรมแลอกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้อันเป็นบุญบ้างเป็น
บาปบ้างแต่ชาติปางก่อน จึงได้เสวยสุขบ้างทุกข์บ้าง คือแต่ชาติ
ปางก่อนนั้น ตนเคยเป็นคนมีศัทธิาเต็มใจในพระศาสนา แล้วแต่

ก่อสร้างกองการกุศลมีบริจาทนเข้าเป็นต้น แต่ทว่าเป็นคนไม่มีศรัทธาเป็นเครื่องรักษากายวาจาให้บริสุทธิ์ ย่อมมีแต่โทโสโกรธา อิจฉาตริยาเป็นเจ้าเรือน เหมือนหญิงคนหนึ่งมีใจศรัทธาบริจาทน แต่ไม่มีศรัทธาเป็นเหตุที่จะรักษากายวาจาให้เรียบร้อย อยู่มาวันหนึ่งไปลักเอาผ้าของคนเฒ่าเฒ่ามา ครั้นต่อมาหญิงนั้นก็กระทำกตริยาตายลง จึงไปบังเกิดเป็นเปรตอยู่ในนิมิตของทวีปฝั่งมหาสมุทร มีอาหารนั้นเป็นทิพย์ จะบริโภคอะไรก็ได้สำเร็จตามความปรารถนา มีรูปงดงามเหมือนนางพ้ามอาหารที่อุดม ด้วยอำนาจผลทานที่กระทำไว้นั้นแต่ทว่าไม่มีผ้าห่มที่ระบิดกาย ด้วยอำนาจอกุศลกรรมที่ตนลักผ้าของคนเฒ่าเฒ่ามานั้น ฯ

มหิทฺธิกาเปรตนั้น ได้แก่เปรตมีฤทธิ์มากเป็นใหญ่กว่าเปรตทั้งปวง รวดกระว่าเพนพระยาแห่งเปรตได้ครองสมบัติ มีรูปงามปรากฏราวกระว่ารูปแห่งเทวดา มีแต่สมบัติบริโภคไม่ได้ มีข้าวปลาอาหารมา ก็รับประทานได้นิดๆ หน่อยๆ ดั่งที่มิได้บริโภคาอาหารเลยถึงสองสามวัน ให้เสวยทุกขเวทนาด้วยความอยากข้าวอยากน้ำเป็นกำลัง ครั้นเดินไปเห็นบุตรบุตรของอดีตกับวิภิกขุบุตรแดงของอดีตนั้น เพราะอกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้แต่ชาติปางก่อน คือแต่ชาติปางก่อนนั้น ตนเคยเป็นภิกษุตามเจนดุสิตไม่มีความสะดวกประพาศแต่การหยามช้าตามกนออกพระพุทธบัญญัติ และเกียดกันหวงห้ามกุฎวิหารที่อยู่อาศัยแลบริวารเครื่องใช้ต่างๆ นานา ซึ่งทายก

มีศัทธิถวายไว้เป็นของสงฆ์ ก็ห้ามทองแดงไม่ให้ภิกษุสามเณรอื่น
บริโภคนั้นเป็นพระราชศุภกฤตที่พิกษาคือ มีศาลาโรงเรือน
และศาลเทพารักษ์เป็นต้น ซึ่งบุคคลอื่นสร้างไว้สำหรับเป็นที่พิกษา
อาศัยแห่งหนึ่งไป แก่สมณพราหมณ์ทั้งปวง ผู้ใดทองห้ามป้องกัน
ที่พิกษาคือเช่นนั้น ครนทำหยาบขันธถวายแล้วจึงต้องมาบังเกิด
เป็นเปรตให้ด้วยทุกขเวทนา ดังนี้ จึงรวมเป็นเปรต ๓๒ จำพวกด้วยกัน
เปรตทั้ง ๓๒ จำพวกนี้จะรับส่วนบุญกุศลของใครไม่ได้ เพราะอกุศล
กรรมยังมากยังต้องด้วยทุกขอยู่ จิตใจยังไม่เต็มใจในการที่จะ
รับส่วนบุญ ถึงหมื่นญาติจะทำบุญแล้วอุทิศไปให้ก็ไม่ได้ ต่อเมื่อใด
มาบังเกิดเป็นปรตทุปปชั่วเปรต จึงจะมีความยินดีที่จะรับส่วนกุศลได้
เพราะว่ามีอกุศลเบาบางลง ยังมีแต่ความอยากข้าวแด่น้ำเป็นกำลัง
จึงมาเที่ยวแอบแฝงอยู่ตามบ้านเรือนแห่งหมื่นญาติ เพื่อคอยรับ
ส่วนกุศลที่ญาติอุทิศให้ เหมือนเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร
นั้นแล ฯ

กथाชาวยถวายตอกอุบล

อเลกทิวัง โส เกโร ครันพระมัตถยเทวเถรเจ้าได้ตั้งสนทนา
กับพระยายม จดจำนำเอาข่าวสดมาแจ้งความแก่ชาวมนุษย์ทั้ง
ปวงแล้ว อยู่มาณะเพลาวันหนึ่งเป็นเพลาปุพพัตถมัย พระผู้เป็น

เจ้าจึงนั่งลงทรงจืดกรถือบาตร แล้วก็เข้าไปสู่บ้านอันเป็นที่โคจร เพื่อจะรับอาหารบิณฑบาต ฯ ตุ่มี่ คาเม ในบ้านนั้น ยังมีบุรุษ
 ทุกคนเชื่อใจผู้หนึ่งกระทำการปฏิบัติ^๕ด้วยคุณารตามิคาอยู่เป็นนิตยมิได้
 ชาติ ณะเพลาวันนั้น เธอได้ออกจากบ้านไปสู่ประเทศสระศรีแห่ง
 หนึ่ง เพื่อจะอาบน้ำชำระกาย ก็ลงไปสู่สระโบกขรณีอันประกอบไป
 ด้วยดอกกอบุดชาตินั้น ครั้นอาบน้ำชำระสกลอินทรีย์เสร็จดำราญใจ
 แล้ว จึงเลื้อยแต่ไปข้างหน้าเห็นดอกกอบุดชาตงามไฉไลประมาณ
 แปดดอก ตานี คเหตฺวา เธอก็เก็บเอาดอกกอบุดชาตทั้งหลายเหล่านั้น
 ขึ้นมาจากสระ แล้วถือเดินไปตามมรรคาหนทางจร ตทา ในกาลนั้น
 เธอจึงทอดทัศนาการแลไปเห็นพระมาตยเทเวเระ ผู้ประกอบไปด้วย
 อินทรีย์ตั้งวรเปนอันงาม มีหัตถ์ถือบาตรบทจรมาโดยดำดัมมกค-
 มรรคา สมุปนฺนปิตฺติปาโมชฺโซ ก็บังเกิดโสมนัสปรีดาปราโมทย์ทราบ
 สรวานไปทั่วสรรพางค์กาย ด้วยอำนาจแห่งความชื่นชมยินดีอันมี
 กาดังแรงกล้านั้น อุปสงฺกมิคฺวา จึงเข้าไปใกล้พระมาตยเทเวเระเจ้า
 กระทำมนต์การประนมทศนักษประทุมคงชนไว้เหนือเศียรเกล้า แล้ว
 ถวายดอกกอบุดชาตทั้งแปดดอกนั้นต่อหัตถ์แห่งพระมหาเถรเจ้า ด้วย
 กาดังศัทธาบังเกิดความเลื่อมใส ปณฺธิรณํ กโรนฺโต เมื่อจะกระทำ
 ความปรารถนา จึงกล่าวความเป็นพระคาถาว่า อิทานิ ปุပ္พทาเนน
 เชชฺชาพเจ้าถวายทานด้วยดอกกอบุดชาตแปดดอกนี้ แม้จะบังเกิดใน
 ภพใด ๆ ในชาติทั้งหลายประมาณแสนชาติก็ดี ขึ้นชื่อว่าความยาก

จนเชยใจเช่นนี้^๕อย่างนี้ ขออย่าได้บังเกิดมีแก่ข้าพเจ้าอีกเลยเป็น
 อันชาติที่เดียว ๆ ได้ เถโร พระม้ายเทอเถรรับดอกอุบลชาติทั้ง
 แปรดอกแล้ว เมื่อจะกระทำอนุโมทนาอุบลทานนั้น ก็กล่าวเป็นพระ
 คำภาว่า ยี่ ยี่ ดุข ปณิศา เทติ ปสนฺมานได้ ดุกรอุบาสก
 บุคคลมีปณิศาจิตต์ได้มีได้เชยใจในพระพุทธานุคุณเป็นอันแล้ว ได้
 ถวายทานอันเป็นดังเดรัจฉานองกัถ เป็นดังปราณัตตบรรจงกัถ
 ผลทานของบุคคลผู้นั้นคง ดำริความปราณาตามอริยาครัยโดยแท้
 เพราะเหตุที่ยังไทยธรรม ถึงของอันจะถวายเป็นทานนั้นให้ บริสุทธิผ่อง
 แฉ้ว ด้วยดวงศรัทธาปณิศาการปราศจากปาปกรรมมีโทษมัจฉริยะ
 เป็นอัน เมื่อบุคคลยังศรัทธาจิตต์ให้แจ่มใสในการทั้งสาม คือ บุญ
 พกาดเจตนา มุญจนกาดเจตนา อปราชิตเจตนา บังเกิดศรัทธาได้ม-
 นัสต์สันทั้งสามกาดตั้งนั้นแล้วถวายทาน ผลแห่งทานนั้นย่อมให้ ดำริ
 ประโยชน์ตามความปราณา เมื่อท่านจะนึกเอาสิ่งใดก็ย่อมจะได้
 ถึงนั้นดำริสัสมประสงค์ทุกประการ ตามมโนรคความปราณาของ
 ท่านนั้นแล ฯ

พระม้าย^๖ชนไป

นมัสการพระเกษจุพามณีเจดีย์บนดาวดึงษ์

เถโร อนุโมทนา กตฺวา พระม้ายเทอเถรกระทำอนุโมทนา
 อุบลทานเสร็จแล้ว จึงเกิดปริวิตกว่า อุบลชาติทั้ง ๔ ดอกนี้ เรา

จะกระทำการบูชาในประเทศใดก็ได้จึงสมควร เราจะกระทำการบูชาพระ
ศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเป็นที่สำเร็จพระปรมาภิเษกสัมโพธิญาณดีหรือ
จะกระทำการบูชาในที่แทนแต่เจ้าผู้พระปรีชาญาณ แห่งสมเด็จพระ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าดี หรือจะกระทำการบูชาในพระมหาเจดีย์
ยอภูกเขาส่งดี หรือจะกระทำการบูชาในประเทศราวป่า อธิปไตย
มฤคทายวัน อันเป็นประเทศที่ตรัสเทศนาพระ สัมมจักกัปปวัตตน
สูตรดี ฯ พระมอญเทศเถรคำรห์ ไปในประเทศต่างๆ ดังนี้ ก็ไม่
ตกลงปลงใจว่าจะนำไปบูชาในประเทศใดดี ปุณฺณิเกติ แล้วคิด
อีกแล้วว่าประเทศทั้งหลายนั้นๆ เราได้ไปกระทำการบูชากัน ๖ คน
แล้ว แต่ส่วนพระจุฬามณีเจดีย์สถานในเทวโลกนั้น เราหาไม่ได้
ไปกระทำการบูชาไม่ สมควรอยู่แล้วณครันท์ที่เราจะนำไปกระ
ทำการบูชาพระจุฬามณีเจดีย์นั้น ในลำดับแห่งจิตตูปาทน
นั้น พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าผู้จุตฺตคฺคณานอันเป็นที่ตั้งแห่งอภิญญา ครัน
ออกจากจุตฺตคฺคณานแล้ว ก็เหาะลอยละลือปลิวไปในภวโลกประเทศ
อากาศ ปรากฏตงามดังหนึ่งพระยาสุวรรณหงษ์เหมราช อจ
ธราชชาวมุคฺคเมว ประมาณถนัดมือก็เคยก็ปรากฏในสถานที่พระ
จุฬามณีเจดีย์ ซึ่งตั้งอยู่ในท่ามกลางดาวดึงษ์พิภพ อันประทับ
ไปด้วยภุมมิกาคัพพณ ๘ ประการ แต่เบื้องหน้าแห่งเวชนันตปราสาท
ส่วนของคพระจุฬามณีเจดีย์สถานนั้นแล้วไปด้วยแก้ว อินทนิล มณี เขียว
ควรจะได้เห็นแต่เป็นทั้งงามเจริญน้ำจิตดียิ่งนัก สมเด็จพระเจ้าโกสิย

อัมรินทร์ผู้เป็นจอมแห่งเทวราชในดวงสวรรค์ชั้นฟ้า ได้ไปอัญเชิญ
พระเมาดอันประเสริฐแห่งดัมเค็จพระธรรมเพ็ชรพุทธเจ้ามา ครั้นเมื่อ
พระองค์ทรงพระมหาภิเนษกรรมบารมีเป็นที่สุด พระองค์ทรงคิดด้วย
พระแสงขรรค์ดำหริบทูพระกร อันวิจิตรเลี่ยมด่อนปานประหนึ่งว่า
ปยุ่นประกอบไปด้วยสายเป็นอันงาม แล้วทรงกระทำอิฐฐาน
ว่า ถ้าเราจะได้อำนาจแก่พระปรมาภิเนษกัมโพธิญาณครบถ้วนเป็นพระ
ดัมมาดัมพุทธเจ้าไซ้ ขออย่าให้พระเมาดของเราตกลงบนพื้น
ปลัดขิดเลย ดังนี้ แล้วขว้างขึ้นไปบนอากาศ พระเกษชาดุมเอนนั้น
มิได้ตกลงคงลอยอยู่ในอากาศ องค์อัมรินทร์ราชก็เชิญผอบทอง
ทิพย์ลงมารับทูตไว้เหนือเคียวเกล้า แล้วนำไปประดิษฐานกระทำ
การเคารพเป็นอันดีบนพระจุพามณีเจดีย์สูงไตรอยโยชน์ เพื่อให้เป็น
ที่สักการบูชาแห่งเหล่า สรรพเทพนิกรอมรธาอสูรร่างค นางอัมรินทร์
ปวง อหฺรณิอุปปลุเปหิ ปุเชตฺวา พระผู้เป็นเจ้าของจักยกเอาดอกอุบล
ทั้งแปดดอกนั้น เข้าไปนมัสการพระเจดีย์ในที่สมควร แล้วกระทำ
ปทักษิณในทิศทั้งแปดรอบพระจุพามณีนัยเจดีย์นั้น ปาจิณทิสภาเค
นิตฺติ พระผู้เป็นเจ้าของก็ถวายนมัสการกราบลงด้วยเบญจางคประ
คิษฐ์เป็นอันงาม แล้วถอยออกมานั่งยังอยู่ในทิศอากาศข้างตวัน
ออก เพื่อจะคอยตั้งต้นทนากับด้วยท้าวโกศย์อัมรินทร์ โดยปจฺจ
วติชฌนาในกิจการเรื่องก่อสร้างกองการกุศลต่างๆ ฯ

๒๒
แก้ด้วยฉนวน ๒

ข้อซึ่งว่าพระมาดัยเทวเถรเข้าสู่จุตฺตถณาน อันเป็นที่ตั้งแห่ง
อภิญญานั้น เป็นอย่างไร ฯ อธิบายความว่า ชรรษชาติอันใดรู้
ได้โดยวิเศษ ชรรษชาติอันนั้นนี้ชื่อว่าอภิญญา อันว่าอภิญญา
คือปัญญาอันรู้วิเศษนั้นมี ๕ ประการคือ อทิวิจิตติ อูบายกระทำฤทธิ
ต่าง ๆ ได้ประการ ๑ ทิพฺพโสด หุเป็นทิพย์ประการ ๑ ปรจิตฺตวิชฺชา
วิจิตฺตผิ อื่นประการ ๓ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติ ระฤกษาคิหนตังได้
ประการ ๑ ทิพฺพจกฺขุ มีจักขุเป็นทิพย์ต้งเห็นทั่วโลกชาตุนั้นประ
การ ๑ อภิญญาของพระมาดัยเทวเถรนี้ประสงค์เอา อทิวิจิตติ คือกระ
ทำอิทธิฤทธิแล้วเหาะดอยไป ฯ ที่ชื่อว่าฉนวนนั้น เพราะอรรถว่า
เผาะเดี่ยวซึ่งปัจจุณิกชรรษทั้งหลายมีถิ่นมิตฺถนิวรณ์เป็นต้น นัยหนึ่ง
ว่าเพ่งเขาซึ่งอารมณ์เป็นลักษณะ จึงชื่อว่าฉนวน ฯ ที่ฉนวนนี้มี
อยู่ ๒ ประการ คืออารมณ์มณฺฐปนิชฺฌฉนวน ประการ ๑ ฤกษณฺฐปนิช
ฉนวนประการ ๑ ฯ อารมณ์มณฺฐปนิชฺฌฉนวนนั้น ได้แก้ด้วยบทที่ ๘ ประ
การกับทั้งอุปจาร เพราะเพ่งเขาภคตินรูปเป็นอารมณ์ ฯ อันรู้
ด้วยบทที่ ๘ ประการนั้นได้แก่ ปภมฉนวน ๑ ทุคฺคฉนวน ๑ คตฺตฉนวน ๑
จุตฺตถณฉนวน ๑ แลอรุณฉนวนอีก ๔ คือ อากาด้านมฺญายตน ๑ วิมฺญาย
ณฺญายตน ๑ อากิณฺณมฺญายตน ๑ เนวสฺสณฺญายนาถมฺญายตน ๑ เป็น

No. 0704-6 2/2
 200. 2/204
 91 404 20
 P. 7
 1000-000 C. 5060

อริยสัจ ๔ ประการ ๑. ดูกุศลนิพพานนั้น ได้แก่พระวิปัส
 ญาณ ๓ แดมรรค ๔ ผล ๔ เพราะเพ่งเอาพระไตรลักษณ์กระ
 ทำสังขารธรรมทั้งปวงโดยเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เนื่องๆ ๑
 จตุตถฌานอันเป็นที่ตั้งแห่งอภินิมิต্তานัน คืออารมณ์นิมิต्तนิมิต्त ๑ จึง
 มีปรากฏว่า จตุตถฌานนั้นเป็นที่ตั้งแห่งอภินิมิต्तอันเดียวกันหรือๆ ว่าเป็น
 ที่ตั้งแห่งสิ่งอื่นได้บ้าง เป็นประการใด ๑ วิถีเห็นว่า จตุตถฌาน
 จะเป็นที่ตั้งแห่งอภินิมิต्तอันเดียวกันก็หาไม่ได้ เพราะบางที่เข้าสู่
 จตุตถฌานแล้ว ก็เป็นเอกกคฺคาตมามีเสมอไปตั้งกาดนาก็ได้ จะ
 นั่งอยู่คนเดียวจนกำหนดพระจันทร์ แดพระอาทิตย์ให้ ดันแสงก็ได้ บัง
 เกิดเป็นที่ตั้งแห่งสมาธิมันคงยิ่งนัก บางทีจะเจริญพระวิปัสสนา
 แล้วเข้าสู่ จตุตถฌานอันเป็นที่ตั้งเดียวกันอย่างนักได้ เป็นที่ตั้งแห่ง
 ผลสมาบัติแดนิโรธสมาบัติก็ได้ เมื่อจะไปถึงภพชั้นพรหมโลก
 เข้าสู่จตุตถฌานเป็นที่ตั้งเดียวกันแล้วก็ได้ เหตุนี้พระมาดัยเทวเถร
 เจ้า จึงเข้าสู่ จตุตถฌานเป็นที่ตั้งเดียวกัน แล้วก็เหาะลอยไปถึง
 เทวโลกในสถานทีพระสุพามณีนเจดีย์นี้ใด ๑

พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์

แก้ด้วยสัตว์โลก ๓ จำพวก

ศุภมี ชน ตักโกเทวราชา สหปรีวาเรหิ อาคนตุวา ภควโต
ทกขินทาฌมญจ จุพามณิเจตียญจ นานาวิเรหิ มาตาคนุชวิเตปนา-
ที่หิ ปุเชตฺวา ตํ เถวํ อุปสงฺกมิตฺวา วณฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺวา
ในขณะนั้น ตักโก อันว่าสมเด็จพระเจ้าโลกดีย์อัมรินทร์ผู้เป็นจอมเทวราช
อันเรื่องเดช ทรงพระนามว่าดีหัดดีเนตรอาจรรู้เหตุประมาณพันหนึ่ง
เสด็จออกจากเวชยันตวิมาน พร้อมด้วยแดนตุรางค์นางนิกรเทพอีก
ซรวดาวสวรรค์ ตรงไปสู่ที่สถานตามพระเจดีย์อันบรรจุนพระบรมศา-
สาดุพระเชียวแก้วเบืองขวา กับทั้งพระเกษชาตุเมาดอันประเสริฐ
แห่งสมเด็จพระสัมพันธเจ้า ปุเชตฺวา แล้วกระทำสักการบูชาด้วย
ทิพยบุปผามาตาคันชวิเตปนาอันวิเศษ ถึงของเครื่องหอมอันปราณีต
บรรจงจุดเจิมกระแจะจันทร์สรรพสุคนธ์ชาติ ถ้วนมีกลิ่นหอมฟุ้งจร
ดลอบอบอาบนาสาธำราญจิตต์ ตํ เถวํ ทิสฺวา จึงทอดทศนาการไป
เห็นพระมาลัยเทวเถรซึ่งสถิตย์ยืนยังอยู่ ณสถานนั้น อุปสงฺกมิตฺวา
ก็เข้าไปให้โกธถวายนมัสการ ยกอัญชลีกรประนมมิ่งอยู่ในที่สม
ควร ฝ่ายเทวบริษัต์เหล่านั้นางสวรรค์อักษรรักัญญาทั้งปวง ต่าง
องค์ต่างก็กระทำสักการบูชาไหว้กราบ ประทักขิน พระจุพามณิเจตีย

แล้วถอยออกมาหนึ่งอยู่ โดยรอบที่ประทับณินั้น ขณะนั้นองค์อัม
 รินทรผู้ทรงพิภพเมืองสุวรรณี เกร์ ปุรุณิ จึงกระทำสนทนาปรา
 สน์ด้วยพระมหาราชเทวเณรเจ้าว่า ภูมเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 พระคุณเจ้านมาแต่ประเทศที่ใด ฯ มหาราช ดุกรรมหาบพิตรพระราช
 สัมภารผู้ประเสริฐ อาตมาภาพนมาแต่ชมพูทวีป คือมาเพื่อประสงค์
 จะทำสักการบูชากราบไหว้พระจุฬามณีเจดีย์ขอถวายพระพร ฯ ภูมเต
 ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้านมาแต่ชมพูทวีปมีจิตต์ประสงค์
 เพื่อจะกระทำสักการบูชากราบไหว้พระจุฬามณีเจดีย์ ก็มาได้ดังความ
 ปราถนา แต่ส่วนมนุษย์ทั้งหลายในชมพูทวีปที่ประสงค์จะมากกราบ
 ไหว้ กระทำสักการบูชาพระจุฬามณีก็มามากอยู่ เหตุใดเจ้าจึงมามิ
 ได้เหมือนดังพระคุณเจ้า ฯ พระมหาราชเทวเณรได้สดับฟังปฏิภาณโองการ
 สัมเด็จพระอินทราชาบริษัฏปุณณาดังนั้น จึงถวายวิสัชนาว่า มหา
 ราชา ขอถวายพระพร มหาบพิตรมีความสงสัยเช่นนี้เป็นข้อความ
 อันดีชุมมาก อันธรรมดาว่าดีดั่งทั้งหลาย ย่อมมีความปราถนา
 ต่าง ๆ กัน บางทีก็ดำริถึงความปราถนา บางทีก็หาดำริจะตาม
 ความปราถนาไม่ เพราะเหตุดังนี้บุคคลก็มิได้เป็นเหมือนอาตมาภาพ
 แล้ว ถึงจะปราถนามากกราบไหว้กระทำสักการบูชาพระจุฬามณีเจดีย์
 ในเมืองสุวรรณี ก็หาดำริจะความปราถนาไม่ ย่อมมามิได้เหมือนดัง
 อาตมาเถย ฯ ภูมเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ เดิมทีพระคุณเจ้า
 ว่าปราถนาจะมากกระทำสักการบูชากราบไหว้พระเจดีย์ จึงมาได้ บดิน

พระคุณเจ้าว่า มาได้แต่เฉพาะบุคคลที่เป็นเหมือนดังพระคุณเจ้าฉัน
 คนอื่นที่มาได้นั้นเป็นด้วยเหตุอันใดเล่า ฯ มหาราช ขอถวายพระพร
 บพิตรพระราชดำริการดังตัวอย่างนั้นก็สมควรอยู่ แต่ทว่าพระองค์
 รู้หรือไม่ว่าสัตว์มีประมาณเท่าใด ฯ ภูเต ข้าพแต่พระคุณเจ้า
 ผู้เจริญ ซึ่งโยมจะรู้ว่าสัตว์มีประมาณมากน้อยเท่าใดนั้น เป็น
 สัตว์วิสัยสัตตปัญญาที่จะหยั่งรู้เห็นได้ ส่วนพระผู้เป็นเจ้ารู้หรือไม่
 ว่าสัตว์มีประมาณมากน้อยเท่าใด ฯ มหาราช ขอถวายพระพร
 อาตมาภาวอยู่ ฯ ภูเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระผู้เป็นเจ้า
 รู้อย่างไร สัตว์มีมากน้อยเท่าใด ฯ มหาราช ขอถวายพระพร สัตว์
 เหล่านี้ทั้งหมดมีตามจำพวกด้วยกัน ฯ ภูเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 ที่พระคุณเจ้ารู้ว่าสัตว์ใดก็มีตามจำพวกนั้น เห็นเป็นวิเศษประเสริฐ
 ยิ่งนัก แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระองค์
 ยังทรงพระชนม์อยู่ ก็ได้ตรัสพระธรรมเทศนาไว้แก่พระภิกษุสงฆ์
 ทั้งหมดว่า อนนโต สัตตนิกาโย โยมได้ดัดับมาดังนี้ว่า
 หมู่สัตว์ทั้งหลายเป็น อนันตัง หาที่ สุด จะ นับจะ ประมาณ มิได้
 ข้อหนึ่งเล่า พระโยคาวจร ย่อมเจริญพรหมวิหาร แผ่เมตตา
 จิตต์ออกไปในสัตว์หาประมาณมิได้ พระพุทธานุภาพทั้งสองประ
 การนี้ มิผิดไปแต่หรือ ว่าพระคุณเจ้ากล่าวผิดประมาณพาด
 พังไปกระมัง ฯ มหาราช ขอถวายพระพร ซึ่งพระพุทธานุภาพ
 ใ้ฉันหาผิดไม่ แต่คำที่อาตมาถวายพระพรไปนั้น ก็ไม่ผิด

เหมือนกัน ข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า อนนโต ตตฺตุนิกาโย
 หนุมัตตวํทงฺหยาหาประมาณที่ตตฺมิได้ พระองค์ประสงค์เอากำเนิด
 ตตฺวํ ๕ ประการคือ ขณฺหาพระกัณฺธาเกิดแต่ครรภ์แห่งมารดา ก็
 มากนักหาที่ตตฺมิได้ ขณฺหาพระกัณฺธาเกิดแต่กระเพาะไข่ ก็มาก
 นักหาที่ตตฺมิได้ ดังเสกษะกัณฺธาเกิดแต่เหงื่อไคลแฉโลหิตันนี้ ก็หา
 ที่ตตฺมิได้ อุปฺปาทิกกัณฺธาเกิดเกิดผลดุนเองเหมือนเทวดาทงฺหยา
 กตฺติ แดเหมือนตตฺตวนฺรทงฺหยาทุกตฺติ ก็มากนักหาที่ตตฺมิได้
 อาศัยกัณฺธาเกิดตตฺวํเกิดมามากตงฺน จึงตรัสว่า อนนโต ตตฺตุนิกาโย
 ก็ชอบอยู่ตมด้วยพระพุทธเจ้าตรัสไว้แต่นั้น ๆ ซึ่งอาตมาภาพ
 ถวายพระพรว่า ตตฺวํมีตมจําพอกนํก็จริงหาผิดไม่ อันธรรมดา
 ตตฺวํทงฺหยาอันบังเกิดมาในไตรภพนี้ จะมีมากน้อยตกเท่าใดก็ตาม
 ซึ่งจะได้พ้นไปจากตตฺวํจําพอกนํหาผิดได้ คือเป็นไตรเหตุนี้จํา
 พอกนํหนึ่ง เป็นเหตุเหตุนี้จําพอกนํหนึ่ง เป็นเหตุเหตุนี้จําพอกนํหนึ่ง
 ตตฺวํที่เป็นไตรเหตุนี้ เป็นผู้มัวฉนํบารมีมากสมควรจะบัตถุธรรมา
 วิตมัย ปรากฏาสิ่งใดก็ดำเร้จดังความปรากฏา คือมีปัญญาที่มาก
 มีตตฺกัมาก อาจกระทำความเพียรให้บัตถุถึงที่เกษมสํานต์ ดำเร้จใน
 พระอริยตจฺจธรรมได้พระอรหัตตพร้อมด้วยอภิญญา ถึงปรากฏาจะ
 มาไหว้พระจุพามณเฑียรก็ย่อมจะดำเร้จตามความปรากฏา ส่วน
 ตตฺวํทงฺหยาที่ยังเป็นเหตุเหตุนี้ยังหาดำเร้จดังความปรากฏา
 ไม่ จึงมามีได้เหมือนอาตมาภาพ ฯ

เมื่อตั้งตัวทั้งหลายชายก็ตั้งหญิงก็ตั้ง กระทำของการกุศลสิ่งใด
สิ่งหนึ่ง มีอาทิเช่นให้ทานรักษาศีลซึ่งจิตว่าเป็นบุญญกิจวิญญูชณะ
เมื่อนำจิตตั้งทั้งชายทั้งหญิงแล้วกระทำนั้น ย่อมปราศจาก โสภ โส
โมห ประกอบไปด้วย อโศก อโศก อโศก กระทำของการกุศล
อย่างนั้นเช่นนั้นแล้ว วิปากจิตตั้งนั้นก็เหมือนกับยุคลังจิต ครั้น
กระทำกวดกิริยาตาย วิปากจิตตั้งนั้นก็บังเกิดเป็นไตรเหตุกุปปิตินิ
เรียกว่าไตรเหตุกุดังนี้ ประกอบไปด้วยปัญญาอันหลักแหลมมา

รู้สรรพคุณธรรม ดมควรที่จะปฏิบัติได้บรรลุธรรมากิสมัย บัง
เกิดมรรคญาณผลญาณ ดำเร้งแก่พระอรหัตตผลเป็นองค์พระชินา
สัพพันประเสริฐ ดำเร้งกิจในพระพุทศาคณาอันเป็นแก่นสารได้
อย่างนี้ประการหนึ่ง ฯ

สัตว์ทั้งหลายบางจำพวกเมื่อกระทำกองการกุศลปราศจากเหตุ
ได้แต่ ๒ ประการ คือละโลภ แลโทสเสียได้ วิบากจิตคั่นก็บังเกิด
เหมือนด้วยกุศลจิตคั่น ครั้นจุติกระทำกาดกิริยาตายลง บังเกิดเป็น
ทุเหตุกปฏิสนธิ เป็นญาณวิปยุตตปราศจากปัญญา แต่บริบูรณ์
ไปด้วยโมกขทรัพย์ เพราะผลทานอันละเสียได้ซึ่งโลภ แลโทส ในขณะที่
เมื่อบริจาคทานทำการกุศล รูปร่างสรีระกายกึ่งตมมน้ำนวดควร
จะชื่นชมยินดี ด้วยอำนาจที่ละเสียได้ซึ่งโทสในขณะที่เมื่อรักษาคิด
สัตว์จำพวกนี้ชื่อว่า ทุเหตุกสัตว์ แม้จะกระทำความเพียร
ปฏิบัติเอามรรคผลธรรมวิเศษ ก็เป็นแต่เพียงอุปนิสัยบัจจยเท่านั้น
ยังหาดำเร้งตามความปรารถนาไม่ ฯ

สัตว์ทั้งหลายบางจำพวก เมื่อกระทำกองการกุศลนั้น บังเกิด
มัวหมองระคนขัดข้องเคล้าคลุกเกิดออกกตัญญูไปด้วยมดทินโทษ เป็น
ต้นว่ามีโลภ มัจฉริยะ แลความกลัวโรธมีประการต่างๆ เข้าครอบงำ
จะได้ อโลภ อโทส อโมห แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ว่ายังไม่ได้ จะ
ว่าประกอบไปด้วย โลภ โทส โมห ก็ยังว่าไม่ได้ ด้วยจิตคั่น
เป็นมดทินเศร้าหมองมาก หากจะกระทำการกุศลก็ทำไปตามจารีต

ประเพณีที่ตระกูลได้กระทำสืบ ๆ กันมาเป็นเยี่ยงอย่าง หามิถึงเกิดศัทธิ
แจ่มใสแท้ด้วยตนเองไม่ วิบากจิตต์ที่เป็นผลแห่งกุศลจิตต์อย่างนั้นก็
หาเหตุมิได้บังเกิดเป็นเหตุกุศลจิตต์ฝ่ายกุศล เป็นผลแห่งบุญที่เรียกว่า
อุเปกขาดันติริณเหตุวิบาก สหรัคคด้วยอุเบกขา เป็นพนักงาน
ให้ปฏิบัติในภพครั้งถัดมากระทำกิริยาตาย อุเปกขาดันติริณอัน
เป็นเหตุกุศลวิบากนั้น ก็บังเกิดเหตุปฏิบัติในมนุษย์ บางทีมีจักขุ
แต่ได้ศัพทนิมิตมาแต่กำเนิดหนวณมาแต่กำเนิด บางทีเป็นบ้าไม่เป็น
กระเทยเป็นมันเฑาะ แดเป็นอุกโตพญชนก เปดิยนเพศเป็นหญิงก็
ได้เป็นชายก็ได้ในชาตินั้น ตั๋วจำพวกนี้^๕อย่างนี้^๕ เรียกว่าเหตุกัฏฏ^๕ ๖
ข้อซึ่งว่าดีชั่วทั้งหลายหาประมาณมิได้เป็นเอนกอดังชัณนี้^๕ คง
จิตเข้าในสัตว์ตามจำพวกนี้^๕ ด้วยประการฉะนี้^๕ ชอบพิตร
พระราชธมมการเจ้า^๕ จงดัดบัฟงพอเป็นใจความเกิด เพราะ^๕เห
ความที่จรด้นหนาด้วยพระองค์^๕น^๕ ยังมีอยู่^๕อีกมากนัก ๖

พระมาลยถามชื่อพระอินทร์

แก้ด้วยสมณะเพศแลภิกขุเพศ

บัดนี้อาตมาภาพขณมานะสถาน^๕นั้น^๕ ก็เพราะมีความประสงค์^๕
เพื่อจะทำดีการบูชาพระจุฬามณีเจดีย์^๕ แดจะได้^๕โดยสนทนากับ^๕
ด้วยมหาบพิตรพระราชธมมการ ในกองการกุศลต่างๆ อีกด้วย แด

ต่างฝ่ายต่างก็ยังไม่วางใจถึงนามกรของกันและกัน ครั้นจะตั้งต้นทวง
กันสืบต่อไป ก็หาสมควรไม่ จำจะได้ไต่ถามถึงนามกรของกันแ
กันเสียก่อนจึงจะดี ก็มาพบพิตรพระราชธมมการ มีนามกรเป็นอย่าง
ไร เรียกว่าพระอินทร์หรือๆว่าเป็นเทวดาจำพวกใด ขอบพิตรพระ
ราชธมมการจงบอกให้ข้าตมาทราบด้วย ฯ สมเด็จพระอินทร์ได้ดับฟัง
จึงยกหัตถ์ขึ้นประณมมัสการพระมาตยเทวเณร แล้วมีเทวราชโอง
การตรัสว่า ภูมเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้อความซึ่งถามถึง
สัตว์ ๓ จำพวกนั้น พระคุณเจ้าได้ถวายวิสัชนามาพอยังกระเด็นความ
ให้เข้าใจแต่เพียงอย่างตะเถ็กตะน้อย ก็สมควรอยู่แล้ว แต่ซึ่งพระ
คุณเจ้าจะตั้งต้นทวงอีกสืบไป แต่มีประสงค์จะใคร่ทราบนามกรแห่ง
เทวดาทั้งปวง ตลอดจนชื่อของตัวโยมเสียก่อนก็ดีแล้ว โยมจะได้
บรรยายให้ พระคุณเจ้าฟัง ชื่อของโยมนั้นมีหลายอย่าง แต่บุคคลผู้
ทรงเพศเหมือนพระคุณเจ้านี้ จะร้องเรียกกันอย่างไรจึงจะสมควร
ณพระคุณเจ้า ขอพระคุณเจ้าจงบอกโยมให้ทราบก่อน แล้วโยมจะ
ได้ออกนามกรของโยมให้พระคุณทราบต่อเมื่อภายหลัง โยมจึงจะ
ได้เรียกร้องพระคุณเจ้าให้ สันติถ้อยสันติคำต่อไป ฯ महाराज ख
ण्डायपरप्र बपित्तरप्रराधमगराधुप्रदेरिउ बुककधुत्रण्ण
हेमोनआत्मापाण्हหรือ ถ้าจะเรียกกันอย่างง่าย ๆ ให้ สันติถอย
สันติคำ สมควรเรียกว่าธมมะ ฯ ภูมเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ

ชื่อสมณะนี้ สมควรที่จะเรียกร้องได้แต่จำเพาะบุคคลที่ทรงเพศเหมือน
 พระคุณเจ้าอย่างเดียวกันหรือ หรือจะเรียกร้องบุคคลเพศอื่นว่า
 สมณะก็ได้ ฯ महाराज ขอถวายพระพร บุคคลอื่นที่สมควรจะเรียก
 ว่าสมณะได้ก็มี ที่ไม่สมควรจะเรียกได้ก็มี แต่สำหรับอาตมาภาพ
 สมควรที่จะเรียกว่าสมณะได้เป็นอย่างดี ฯ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้า
 ผู้เจริญ จะเป็นด้วยเหตุผลประการใดแต่พระคุณเจ้า จึงเรียกได้บ้าง
 เรียกไม่ได้บ้าง ฯ महाराज ขอถวายพระพร บุคคลที่ชื่อว่าสมณะ
 อาศัยเหตุว่ามีต้นตอภายในสังฆบริษัท จากราชาทิกัด ปาปกรรมทั้ง
 ปวง จึงจะเรียกได้ ฯ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ที่พระคุณ
 เจ้าถวายวิชันมาให้ โยมพื่อนี้ ไพเราะเด่น่าจับใจยิ่งนัก กัดลักษณะ
 ที่ชื่อว่าสมณะนี้ ต้องประกอบไปด้วยองค์มีประมาณเท่าใด จึงจะ
 เรียกว่าสมณะได้ ฯ महाराज ขอถวายพระพร ถ้าบุคคลผู้ใดชาย
 กัดหญิงก็ดี หรือจะเป็นเทพบุตรเทพธิดามนุษย์นกรอินทร์พรหม จำ
 พวกรใด ๆ ก็ดี ถ้าตั้งตนประกอบไปด้วยองค์ ๓ ประการ คือชนติประ
 การ ๓ เมตตาประการ ๓ อโงธชชกรรมประการ ๓ ชนติประการที่หนึ่ง
 นั้นได้แก่มื้อชีวิตนอดกถนค่ออารมณ์ต่างซึ่งจะมากระทบเข้า เมตตา
 ประการที่สองนั้น ได้แก่เมตตาจิตต์คิดรักใคร่ในสรรพสัตว์ทั้งมวณ
 อโงธชชกรรมประการที่สามนั้น ได้แก่มีความเพียรอุสาหาชวนชวายน
 สรรพกัตถญาณกรรมทั้งปวงมิได้เกียจคร้าน บุคคลจำพวกนั้น ๆ สม
 เ็จพระบรมโลกุตตมาจารย์ ย่อมทรงสรรเสริญตรัสเรียกว่าเป็นองค์

สมณะอันประเสริฐ ๑ ถ้าดู ภาณู ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ถ้อยคำ
 วิสัยของพระคุณเจ้า^{๕๕}ข้างเป็นต้นทราพกตมเกิดยังไฟเพราะเดชะ
 โสคิยังนัก สมควรที่จะมนสิการจดจำไว้ในใจได้ ซึ่งว่าบุคคลจำพวก
 ไตๆ จะเป็นคฤหัสถ์ก็ดีเป็นบรรพชิตก็ดี หรือเป็นเทวดามนุษยนิกร
 นาคครุฑแตรพรมมารก็ดี ถ้าตั้งอยู่ในองค์^{๕๖}ตามประการนั้นแล้ว ก็เป็น
 อันเรียกได้ว่าสมณะทั้งนั้น ^{๕๗}ซือนเป็นจริงดังนั้นหรือ พระคุณเจ้าข้า ๑
 มหาราช ขอถวายพระพร เรียกได้จริงดังนั้น ขอปฏิทนะพระราชสม
 ภารอย่าได้ มีความสอดคล้องกันแห่งแกลงใจเลย ๑ ภาณู ข้าแต่
 พระคุณเจ้าผู้เจริญคำโลกโฆหารทั้งปวงซึ่งกล่าวเรียกกันว่า เป็นเท
 วดาเป็นมนุษย์คฤหัสถ์ บรรพชิตนั้น โยมเห็นว่าพวกเทวดามนุษย์ แด
 คฤหัสถ์บรรพชิตทั้งหลายเหล่านั้น ที่ประพฤติปฏิบัติตั้งตนอยู่ในขันธ์
 แดเมตุดากระทำความเพียรต่างๆ ก็มีอยู่เป็นอันมาก เหตุไรเขาจึงมี
 พากันร้องเรียกว่าสมณะ ให้เสมอเหมือนกันทั้งหมดเล่า พระเจ้าข้า ๑
 มหาราช ข้าแต่มหาพิตรผู้ประเสริฐ บุคคลจำพวกอื่นที่มีได้ ทรง
 เพศเป็นบรรพชิต แต่ประกอบไปด้วยกรรมตามประการนั้นแล้ว ถึง
 จะเรียกว่าสมณะก็ได้ดอก แต่ทว่าไม่สมควรแลดูขัดเงินไม่สนัดถ้อย
 สันติคำตามความนิยมของชาวโลก และอีกประการหนึ่งชาวโลกเขา
 ก็จะไม่เข้าใจ ที่เรียกว่า สมณะ เช่นนั้นได้ ก็เพราะอาศัยเหตุที่เป็นผู้
 ทรงคุณมีอิริยาสน์ขนิเป็นต้น ซึ่งเป็นรูปหิณามขนิ ยกขึ้นร้องเรียก
 ว่า สมณะ ได้แต่ยังเป็นอนิยตอยู่หาเที่ยงไม่ จึงเป็นเหมือนบุคคลที่

แรกทรงเพศบรรพชาใหม่ๆ ถ้าแน่นได้ทรงเพศบรรพชานุ่งกาสา-
 วพัตรอรหัตตชงไชยเหมือนอาคมาภาพันแล้วในกาลใด ในกาดนั้นจึง
 ต้มควรจะเรียกได้ว่า ต้มณะ เป็นเพียงแท้ เหตุว่าเป็นผู้มุ่งต่อ
 การปฏิบัติ เพื่อจะระงับดับราคาคิเลสได้หมดทุกโทษทั้งปวงเสียให้
 หมดสิ้น แม้ผู้ที่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาโกนเกล้าเข้าบวช
 แล้วตั้งวิริย กระทำความเพียร เป็นพระยศดีโยคาวจรได้พัฒนามาปฏิบัติ
 รักษาตั้งมั่นเป็นที่ตั้งแห่งการเจริญสมาธิจิต หนึ่งยังฉณานัดมาบด
 ให้เต็มบริบูรณ์ในสันดาน แล้วพิจารณาพระกัมมฐานยกตั้งขาร
 ขรรณทั้งปวงขึ้นสู่ไตรลักษณ์ฉณาน อาการกระทำปฏิบัติอย่าง
 ของผู้นั้น ต้มควรจะว่า ต้มณะ อันประเสริฐสุดในพระพุทธศาสนา
 แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้โดยแท้ ๑ ดาสุ ภนฺเต ข้าแต่
 พระคุณเจ้าผู้เจริญถ้อยคำตามที่พระคุณเจ้าถวายวิดิชันมานี้ เป็น
 แก่นสารต้นทรรตอันดำลึกอยู่แล้ว แต่ตัวของโยมน้อยากขอถามพระ
 คุณเจ้าต่อไปอีกว่า ยัยพระต้มณะเหมือนอย่างพระคุณเจ้านั้นจะเรียก
 ว่า พระภิกษุ จะได้หรือไม่ ณะพระคุณเจ้า ๑ มหาราช ขอถวาย
 พระพร จะเรียกว่า ภิกษุ ก็ชอบอยู่ ๑ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้
 เจริญ ก็เหตุไรพระคุณเจ้าจึงไม่บอกแก่โยมว่า ภิกษุ เสียแต่ที่แรก
 เด่า ๑ มหาราช ขอถวายพระพร อันดำเนียงที่เรียกว่าภิกษุนั้น เป็น
 ดำเนียงที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกจนช้านานาญพระโอรส ครั้น
 อาคมาภาพจะวิดิชันนากับพิตรพระราชธมการเดี่ยวแต่เดิมที่ ก็เหมือน

หนึ่งว่าไม่เคารพต่อพระบรมครูผู้ประเสริฐสุด เพราะนามที่ชื่อว่าภิกษุ
นั้นเมื่อรรกว่าเห็นซึ่งภิกษุในวัฏฏ์ดังสาร ฉะนั้นจึงเรียกว่า ภิกษุ ได้ ฯ

ตฤโก เทวราชา ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าอชัฏกนิทรเทวราชา เมื่อได้
สดับฟังพระมาตยเทวเถระเจ้าถวายวิดิชันนามาด้วยประการดังนี้ ครั้น
ได้ โอกาสทองที่ที่จะพูดได้ถามให้ บรรยายขยายข้อความอีกต่อไป
ท้าวเธอจึงยกกริชประนมเหนือเศียรเกล้ากระทำการน้อมการแก่พระมหา
เถระเจ้า แล้วจึงตรัสถามว่า ภาณุเต ข้าพระคุณเจ้าผู้เจริญ ดัชนี
แห่งตัมมาทัญญู คือองค์บัญญัติอันจะรู้ซึ่งเหตุสุดต้องเห็นภิกษุในวัฏฏ
ดังสารนั้น ถึงเป็นเหตุให้ตั้งผู้มัวดำนาบารมีมาก เหมือนสมเด็จพระ
พุทธบิดา พระเจ้ากรุงศรีสุทโธทนะมหาราชาบรมกษัตริย์ผู้ประเสริฐ
แด่จิตต์ ฤทธิบดี แด่พระอนาถบิณฑิกมหาเศรษฐี อนึ่งข้างฝ่าย
มหาอุปถัมภ์กาเล่า ก็เหมือนดังองค์พระราชเทวมหาปชาบดีผู้เป็นพระ
เจ้าแม่ฟ้า แด่องค์พระวิริมาหาราชเทวผู้พุทธมารดา เป็นต้น
นั้น ก็ล้วนแต่ทรงพระบัญชาปรีชาญาณสุดต้องเห็นภิกษุในวัฏฏดังสาร
เหมือนกันสิ้น จึงได้ดำริแก่บรรคณานแด่ผดณาน เป็นพระโสดา
ตักทาคาธนาคาแดพระอรหัตต์ตามดำนาบารมีของตนๆ เหตุไฉน
พระบรมลัคนาศักดิ์พลจึงมิได้มีพระพุทธรูปถาวรดีเรียกว่า ภิกษุ เจ้า
ข้อนี้อาศัยกระแสรักความอธิบายเป็นประการใด ขอพระคุณเจ้าจงได้
วิดิชันมาให้แจ่มแจ้งกระจ่างแก่ใจของโยมด้วย ฯ พระอินทรองค์
ฉลาดมาก ช่างซักไซ้ไต่ถามเสียจริงๆ จังๆ ถ้าว่าไม่ดีจริงๆ แล้ว

เป็นต้องจนแน่ทีเดียว มหาราช ขอถวายพระพร เอาเถระอาคมาภพ
 จะถวายพระพรวิดิชันนาให้ฟัง ขอมหาบพิตรจงตั้งโศคปราสาทลงดับ
 ธรรมรสสุรามฤตธาราอันวิเศษ ซึ่งไหลเดือนออกมาจากคดของพระ
 วรโอรุ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิด พระพุทธองค์เจ้ามีพระพุทธ-
 ธิกาตรัสสรรเสริญคุณแห่งบรรพชาไว้ว่า สุโข พุทธนามบุปผาโท สุชา
 ตฺทุมมเทศนา สุชา สัมมุตต สัมคฺคิ สัมคฺคานํ ตโป สุโข ดังนี้ พระ
 ศาเลทนต์สน เป็นยอติ่งแห่งพระศาเลทนต์สน เพราะเหตุเป็นว่า
 พระศาเลทนต์สนมีอานุภาพมาก สำหรับแต่งก่อดังแห่งความสุชนัน ๆ
 แดงแลมื่อรรภาธิบายเป็นอนกนัย เหลือที่จะวิดิชันนาความข้อไหน
 ให้สุดสิ้นทุกประการได้ สัพพัญญูชินเทติศา สัมเด็จพระโลกุตรมา
 จารยผู้เป็นบรมครูสัพพัญญูเจ้าอันประเสริฐตรัสแสดงไว้ได้เนื้อความ
 ว่า โลกทั้งปวงนี้เมื่อถึงกาลกำหนดอายุแผ่นดินแล้วก็ย่อมดับหาย
 เกิดไฟประลัย น้ำประลัย แดลมประลัยขึ้น แล้วร่างโลกทั้งหลายให้
 สุกแห้งทั้งแผ่นดินแลภูเขา ครั้นแล้วกรอกอสนใหม่อีกเล่าเป็นสุญกัป
 ว่างเปล่าเดียวจากผู้มีบุญญาธิการ คือสมเด็จพระพุทธเจ้ากัฏ พระ
 บัจเจกพุทธเจ้ากัฏ สัมเด็จพระบรมกษัตริย์เจ้ากัฏ หาบังเกิดมีไม่
 แต่ว่างเปล่าเดียอย่างนั้นนานนับได้อสงขัยแผ่นดิน จึงมีสมเด็จพระ
 พุทธเจ้าพระบัจเจกพุทธเจ้าแลพระบรมจักรพัทธราชาเจ้าอับดับบังเกิด
 ขึ้น เมื่อโลกบังเกิดตงขึ้นเกิดแผ่นดินแผ่นดินฟ้าเป็นสุญกัปนี้ เพศ
 บรรพชิตทรงผ้ากาสาพัตราหาปรากฏไม่ คอเมื่อโลกตงขึ้นเป็นสุญ

กับปี พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในโลกแล้ว พระองค์ทรงผ้ากาสา-
 พัตรเป็นบวรพริตก่อน จึงได้ปรากฏสืบต่อๆ กันมาตลอดจนถึงพระ
 ภิกษุสงฆ์องค์พุทธชิโนรตทุกวันนี้ ตั้งแต่สมเด็จพระศรีสุคตทศพล
 ญาณได้ตรัสแล้ว ก็มีความสุขบังเกิดเจริญงอกงามแก่สัตว์โลกทั้งหลายน
 มากมายยิ่งนัก จนมีอาภรณ์มารทที่จะคนหาได้ จึงสมกับพระพุทธ-
 ธิกาที่ตรัสไว้ในบาทต้นว่า สุขะ พุทธาณมุปปาโต การอุบัติบังเกิด
 ขึ้นแห่งพระพุทธเจ้านำมาซึ่งความสุข ดังนี้ อันว่าเพศบรรพชานุ่งห่ม
 ผ้ากาสาพัตร์นี้ สมควรที่จะเรียกว่า เป็นพระภิกษุสงฆ์องค์พระ
 พุทธชิโนรตอันประเสริฐได้ ส่วนบุคคลอื่นที่อาจต้องต้องเห็นภัยใน
 วิภวสงสาร แต่ก่ายังเป็นคฤหัสถ์แล้ว ก็หาสมควรที่จะเรียกว่าภิกษุ
 ไม่ เพราะเหตุที่ยังไม่ได้บรรพชาอุปสมบท ซึ่งจะเรียกว่าภิกษุได้นั้น
 ต้องเรียกได้แต่เฉพาะบุคคลที่บริโภคเครื่องอัฐบริขารมีบาตรแฉ่ง
 เป็นต้น ตามจารีตประเพณีสืบ ๆ กันมาแต่องค์สมเด็จพระสัมมา
 สัมพุทธเจ้าเท่านั้น อนึ่งถ้า เพศบรรพชิตประเสริฐอาจทรงคุณ
 อันเป็นโลกุตระสมบัติอย่างยั่งยืนไว้ได้ เมื่อนุ่งห่มผ้ากาสาพัตร์
 บวชเป็นภิกษุภิกษุนี้ตามเนระตามเนรี กระทำปฏิบัติบัตถุธรรมมา
 ภิตมัยได้ อรหัตผลแล้ว ก็หาเป็นอันตรายแก่ชีวิตไม่ เหมือน
 อาคมาภาพนี้ จึงได้ขึ้นมาเห็นสมบัติทิพย์ในสวรรค์ ถ้าเป็นคฤหัสถ์
 อยู่แล้ว ไหนเลยจะทรงคุณธรรมอันนี้ไว้ได้ แต่พออรหัตผลบังเกิด
 ขึ้นแล้ว ก็จักจุติกับขันธเข้าสู่พระนิพพานเสียหาได้ มาสู่สำนักแห่ง

ทำอัมรินทร์ไม เพราะเหตุว่าคุณแห่งพระอรหันต์คุณมากนัก
เพศกฤตต์ดำชาตามกมิจาที่จะทรงอยู่ได้ เปรียบปรานประหนึ่งว่า
ตัวกิมชาติอันน้อยซึ่งมีอาจดำวรจะทานกำลังแห่งขสสารไว้ได้นั้น
ซึ่งจะทานกำลังพระอรหันต์ไว้ได้นั้น เฉพาะเพศบรรพชิตนุ่งห่มผ้า
กาฬาวพัตรเหมือนอาตมาภาพนั้น จำพวกเดียวเท่านั้น จึงสมควร
เรียกว่าภิกษุได้ ขอบพิตรพระราชดำริการเจ้าจงทรงทราบพระญาณ
ด้วยประการฉะนี้

สุชา ดัตุรมุมเทศนา แดชซึ่งมีพระพุทธรูปกาตรดีไว้ว่า การ
แต่ดงธรรมเทศนานำมาซึ่งความดีนั้น มีอรรถาธิบายว่า การที่จะกระ
ทำกองการกุศลอื่น ๆ มีอาทิเช่นทานแต่คิดเป็นต้น ก็อาจดำวรให้
ได้แต่สมบัติเป็นเพียงโลกีย ต่างโดยมนุษย์ สมบัติบางทิพยสมบัติบาง
หาอาจดำวรที่จะโอบเอื้อมโถกตรสมบัติมรรคญาณผลญาณธรรม
วิเศษได้ไม่ จำต้องเวียนว่ายท่องเที่ยวด้วยทุกขเวทนาอยู่ในสังสาร
ตำคร อันประกอบไปด้วยแดนกันดารทั้งสี่มีชาติกันดารเป็นต้น มี
มรณะกันดารเป็นที่สุด จะด้วยซึ่ง ชาติทุกข์ ขราทุกข์ พยาธิทุกข์
มรณะทุกข์ อยู่ดังนั้น นานนับปีก็ถึงเป็นเอนกอดสงขัย ต่อเมื่อใด
ได้ดับพระศัทธิธรรมเทศนาของสมเด็จพระพุทธรูปองค์เจ้า เหมือนเมื่อ
ครั้ง สมเด็จพระจอมโลกนาร าทรง พระมหา กรุณาโปรด เเบญจวิคภัย
ภิกษุทั้งห้า ในกาลเมื่อพระองค์ได้สำเร็จแก่พระปรมาภิไธยสมโพธิ
ญาณ ด้วยบวรวิมุตติรสอันสุขุมในดวงไม้ พระศรีวิรัตนมหาโพธิ

กำหนดขึ้นกาล ๑ วัน ๑ คืน ในปริณิพัตตพระศรีมหาโพธิ์นั้นแล้ว ตโค
 นิคมมิตฺวา ครั้นถึงวันศุกร์ก็กบฏติดต่อกัน ๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ซึ่งเป็นวัน
 บุญมีพระจันทร์เต็มดวงงามบริบูรณ์ พระองค์จึงทรงอุยฺยการจาก
 ที่บริเวณใต้ตมมหาสถาน แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปตามมรรคาหน
 ทางกรุงพาราณสี จนมาถึงประเทศราวป่าอิสิปตนมฤคทายวันอัน
 เป็นที่สำนักแห่งภิกษุเบญจวัคคีย์ จึงโปรดประทานเทศนาพระธรรม
 จักกัปปัจจยตตสูตร แก่ภิกษุเบญจวัคคีย์ทั้งห้า เมื่อภิกษุเบญจวัคคีย์
 ทั้งห้าได้รับประทานสดับฟังแล้ว ก็ได้บังคลถึงซึ่งธรรมวิเศษจำเริญแก่พระ
 ชรทัตตผลญาณ ด้วยวิมุตติสุขอันเกษมสดชื่นปราศเสียจากฉรรพ
 ภัยอันตรายทั้งปวง เห็นประจักษ์แจ้งในปัจจุบันนั้นเอง องค์พระอรหันต์
 ทั้งหลายเหล่านั้น ก็สมควรจะเรียกว่าพระภิกษุพุทธจริโนรสอันประ
 เจริญได้ โดยแท้ ๆ

ดูชา ดัชดุส ตามคุคฺคิ แดชชังมฺหิพระพุทธเจ้ามาตรัสได้ว่า
 บรรดาภิกษุผู้เป็นสมมุติสังฆิกคฺคิ เป็นปรมาตถสังฆิกคฺคิ เข้าสู่ที่
 ดำรงประชุมพร้อมเพียงกันเป็นปรกติ ก็ได้ชื่อว่าเป็นความสุขอัน
 เจริญไพศาล ประการหนึ่งนั้น มีธรรมภาษินาว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายมิ
 ได้กระทำดังขณฺเฑย ยังภิกษุสังฆิให้แตกฉานร้าวรานจากกัน เหมือน
 พระเทวทัตกระทำดังขณฺเฑย แล้วพาภิกษุผู้เป็นบริวารมีประมาณห้า
 ร้อยหลักไปเสียดั้น พระเทวทัตก็ห้ามความสุขดำรงอยู่ไม่ คตตคฺคระ

ทั้งถึงวันแผ่นดินให้ช่องลงไปสู่อเวจีมหานรก เพราะเหตุที่พาพระ
ภิกษุสงฆ์ไปให้ทำลายวิภวาทเสียจากกัน จึงหาความสู้มิได้ อัน
ธรรมดาว่าเป็นพระภิกษุสงฆ์ด้วยกันแล้ว สัมควรที่จะกระทำดังวาท
ให้พร้อมเพียงกัน จึงจะเรียกว่า ภิกษุสงฆ์ที่แท้จริงได้ ๆ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ตรัสว่า คบไป ดูซิ แด่ข้อซึ่งมีพระพุทธรูปที่ประดิษฐานไว้ว่า
ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายกระทำดังกรรมพร้อมเพียงกัน มีพระปาฏิโมกข์
ตั้งบริกรรมดีแล้ว เป็นความสู้กันเจริญยิ่งนัก ได้ชื่อว่ามีปะ
เตชเป็นอันงามนั้น เมื่ออธิบายว่า พระภิกษุสงฆ์ มุ่งจะ สัมเด็จพระ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน ผู้ประกอบพร้อมมุนีบริกรรมไป
ด้วยอินทรีย์ตั้งดวง มาตรฐานจะสถิตย์ ประดิษฐานอยู่ด้วยอิริยา
บถใดๆ ยืนก็ตาม เดินก็ตาม นั่งก็ตาม นอนก็ตาม ทั้งดีริยาบถ
ย่อมสัพพบริกรรมพร้อมเพียงกัน ไม่มีความรังเกียจเคียดชังกันแห่ง
ระแครงใจ พวกนี้มีวิริยอุตสาหะช่วยกันช่วยในกรณีฉุกเฉินช่วยใหญ่ซึ่ง
จำเป็นต้องกระทำ ช่วยกันระงับอธิกรณ์ บัดเป่ามณฑลโทษ ตลอดจน
ถึงให้ โอวาทอนุสาสน์พร้อมทั้งแรงแสดงประโยชน์ทางที่ชอบ ตาม
ตำแหน่งหน้าที่ของตนๆ อันความเพียรพยายามเช่นนี้ของภิกษุสงฆ์
ผู้มีความสามัคคีพร้อมเพียงกัน ย่อมจะบังเกิดความสุขสมบูรณ์
ให้บังเกิดมี ทั้งจะพากันประกอบไปด้วยตะปะเตชานุภาพเป็นอัน
มาก สัมควรที่ชาวโลกจะกระทำการเคารพนับถือสักการบูชา เหตุว่า
ปราศจากความอิจฉาตาสอ สัมได้นามว่า พระภิกษุผู้เป็นภัยในวัฏฏ

สงครามที่แท้จริง อันนามบัญญัติที่เรียกว่าภิกษุนี้ มั่นยต่างๆคงถวาย
 วิดีชชามาด้วยประการนี้ ขอบพิตรพระราชดำการจงดับฟังแต่
 โดยเอกเทศเถิด ก็ถื่อนนามกรของบพิตรพระราชดำการนั้น มีวิจิตร
 พิศดารเป็นประการใดเล่า อาตมาภาพจะใคร่แจ้งเฉพาะต่อถ้อยคำ
 ของบพิตรพระราชดำการแถลงบรรยายด้วยประโองรู้พระองค์เอง จะ
 ได้จดจำไว้เป็นเยี่ยงอย่างประเพณี แด่นำไปชี้แจงให้ ประจักษ์แจ้ง
 แก่ชาวสุณัฐโลกในชมพูทวีป ฯ

๒๒. เกิดด้วยชื่อของพระอินทร์ ๗ อย่าง

ตฤโก เทวราชา ฝ่ายท้าวมุขมบดีบรมเทวเรศ ผู้เป็นจอม
 แห่งเหล่าอมรเทพย์ในสวรรค์ชั้นฟ้า ค่ะ สุตวา ครั้นได้ดับ
 สิ้นต้นตุนรกถาซึ่งพระมาตยเทวเถรเจ้าถวายพระพรวิดิชชานข้อความ
 นามแห่งพระภิกษุคังนั้น ก็ตั้งมั่นท่านตลอดทั่วถึงพระไตรปิฎก
 ท้าวเธอจึงยอยกพระหัตถ์ประนมมัสการขึ้นเหนือเศียรเกล้า ให้ต้อง
 ธุวการซึ่งถ้อยคำวิดิชชานแห่งพระมาตยเทวเถรเจ้านั้น แด้วท้าวมุข
 มบดีวานก็มีเทวโองการตรัสปรายว่า ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้า
 ผู้เจริญ พระคุณเจ้าใคร่จะดับนามกรของโยมก็ได้เป็นไรไป
 ขอพระคุณเจ้าจงจดจำนำลงไปแจ้งแก่ชาวมุขมบดีเถิดว่า จอมเทว
 ราชาเจ้าพิภพ อันด้วยทิพยสมบัติอยู่ในเวทยานพิมานอมรแมนมิ่ง

เมื่อนาควคังษ์สัตว์รค์ ซึ่งโลกทั้งหลายน้อมคิดว่าองค์อัมรินทร์นั้น มี
 นามกรถึง ๘ ประการด้วยกัน อันนับว่าเป็นคุณนามบังเกิดสำหรับคัว
 มาตั้งแต่แรกอุบัติเป็นอุปปาติกเทวบุตร ฯ มหาราช ขอถวายพระพร
 พระนาม ๘ ประการ ที่เป็นของเกิดกับสำหรับพระองค์มาซึ่งนับว่าเป็น
 คุณนามอันประเสริฐนั้น คืออะไรบ้าง ฯ ภนุเต ดมณ ข้าแต่พระ
 สมณเจ้าผู้เจริญ นามกรของโยม ๘ ประการนั้น อย่าง ๑ ปรากฏแจ้งว่า
 สกุกโก อย่าง ๑ ว่า สหุตตเนโต อย่าง ๑ ว่า วาโสไว อย่าง ๑ ว่า
 เทนิโท อย่าง ๑ ว่า ปุริโนโท อย่าง ๑ ว่า สุมุปติ อย่าง ๑ ว่า
 มาชวาน จึงรวมเป็น ๘ ประการด้วยกัน ฯ มหาราช ขอถวายพระพร
 นามกร ๘ ประการ ซึ่งจะบังเกิดเป็นคุณนามของมหาบพิตรได้นั้น
 อาศัยซึ่งเหตุผลเป็นประการใด ฯ ภนุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 พระคุณเจ้าแปลไม่ออกหรืออย่างไร จึงจะต้องชักใช้โยมอีก ฯ
 มหาราช ขอถวายพระพร อาตมาภาพจะแปลก็ออกดอก แต่เกรง
 ว่าจะแปลไม่ตรงกัน ไหนเลยจะเหมือนบพิตรพระราชสมภารอธิบาย
 ขยายความออกเองเล่า ฯ ภนุเต, สกุกโก นั้นแปลว่ากระ
 ทำความเคารพอย่างไฉนเล่า พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ฯ มหาราช
 ขอถวายพระพร ที่แปลเช่นนั้นได้ใจความเป็นอย่างไร มหาบพิตร
 พระราชสมภารเคยกระทำการเคารพกราบไหว้ใครผู้ใดผู้หนึ่งหรือ จึง
 ได้ทรงนามว่า สกุกโก ฯ ศัพท์นี้ อาตมาภาพไม่เคยแต่แปลว่า
 กระทำการยกชู กระทำการทนุบำรุง กระทำให้ปราณีตบรรจง

ต่าง ๆ ที่มหามพิตรแปลว่า กระทำการเคารพนั้น กระทำการเคารพเป็นประการใด ขอบพิตรพระราชสมภารจงบรรยายขยายความให้อาตมาภาพเข้าใจด้วย ฯ ดังสุ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ โยมเคยได้กระทำการเคารพบนอบจริงเหมือนอย่างนั้น จึงมีนามปรากฏว่า สตฺโก คือแต่ก่อนเมื่อโยมยังเป็นมนุษย์อยู่นั้น ถ้าโยมจะกระทำการกุศลมีทานศีลเป็นต้นใด ๆ ก็ดี โยมก็มีความเคารพต่อทานเครื่องไทยธรรม แดกระทำการเคารพต่อปฐิศาหคัมุรืบทานที่ว่ากระทำการเคารพต่อไทยธรรมนั้น ได้แก่จัดแจงแต่งเครื่องไทยทานให้ปราณีบรรจงตามอาสนา หาเกียจคร้านไม่ ทั้งมีความยุดาหชวนถวายหมักหม่นเป็นอันดี ถ้าเป็นเข้าด่าดั่งปรากนาจะทำให้ เป็นเข้าสาร ก็ชักซ่อมให้ชาววิธูธธ้อด แด่หุงกระทำไฟดม่าดมอดุกพร้อมบริบูรณ์ดี ไม่ให้เบียดนัก ไม่ให้สรวนนัก พอสมควรจะบริโภคชอบแก่ปาก ครั้นเมื่อจะให้ทานเล่า ถ้าจะถวายเป็นอาหารบิณฑบาตรเป็นต้น แก่ภิกษุสงฆ์ก็ดี ก็มีความเคารพกราบไหว้เสียก่อนแล้วจึงถวาย อากการกระทำความเคารพอย่างนี้ จึงเกิดเป็นคุณสมบัติติดตามคนมา ให้มีนามปรากฏชื่อว่า สตฺโก ซึ่งพระคุณเจ้าแปลให้วิปดาธวิเศษออกไปเป็นหลายอย่างเช่นนั้น ก็คงได้ความว่ากระทำความเคารพอย่างเดียวกันโดยอรรถ ฯ महाराज ขอลถวายพระพร อากการที่กระทำความเคารพต่อทานต่อปฐิศาหคณั้น พอแจ่มแจ้งได้ใจความแล้ว แต่อากการที่กระทำความเคารพต่อศีลนั้น

จะต้องทำอะไรเล่า จึงได้ชื่อว่า เป็นอันกระทำความเคารพ
 ขอจงตรัสบอกให้อาตมาภาพแจ้งด้วย มหาบพิตร ฯ ภูมนี้แด
 เจ้าข้า พระคุณเจ้าผู้เจริญ อันที่นี้เป็นที่สถิตกำบังอยู่หาเห็นตัว
 ปรากฏไม่ อาศัยแก่บุคคลมีวิรัตเจตนา รักใคร่ตั้งจิตตั้งใจ
 ปฏิบัติรักษา กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยเป็นอันดี จึงจะปรากฏขึ้น
 ได้ ก็พระคุณเจ้าทรงศีลวินัยสังวร กระทำความเคารพในสิ่งที่
 พระพุทธองค์เจ้าทรงบัญญัติไว้ เป็นอย่างไรบ้างเล่า แด่ถึงอัน
 ไฉนนี้ จึงได้ชื่อว่าดี ฯ มหาราช ขอบถวายพระพร อันว่า
 วิรัตเจตนา ๓ ประการนั้นคือ สัมมาวาจา ๑ สัมมากมมมโน ๑ สัมมา
 อาชีโว ๑ ชื่อว่าดี ตูกรบพิตรพระราชธมารผู้ประเสริฐ อัน
 พระอริยสาวกในพระพุทธศาสนา เป็นกฤตกรรมของอุปสัมบทเสด็จ
 แด้ว ตั้งแต่เวลานั้นมากระหายกาย ประหยัดวาจา แด่น้ำจิต เพื่อ
 จะเว้นเสียซึ่งทุจริตมีปาณาติบาตเป็นต้น ยังถึงจิตทั้ง ๓ ประการ ให้
 บริบูรณ์ ตั้งอยู่ในทศกัณฐกรรมบทสิบแล้วต้องเสด็จเสด็จโดยสุ
 ทรวงตรงคุณ กอปรด้วยองค์สังวรที่ดี คือปาฏิโมกข์ที่ดี อัน
 ทุริยที่ดี ปัจจุบันนี้ดีดุดีดี อาชีโวปาริสุทฺธที่ดี มองแล้วปราศจาก
 ราคีเครื่องเศร้าหมอง รักษาดีไว้เหมือนปลายหางทรายจามจุรี
 อาการที่รักษาคือถนอมศีลไว้มิให้ค้างพร้อยขาดทำลายอย่างนั้นเช่นนี้แ
 ได้ชื่อว่ากระทำความเคารพรักใคร่ต่อสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อได้เปดงู
 ถานวาจาว่าจะเว้นแต่ถึงวันจริงๆ หากถ่วงแต่ปากไม่ ใจกับวาจานั้น

ตรงกัน จึงจะได้นามว่ากระทำความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ในคัมภีร์
 ตำรา ตำรา อนุเต ตีแล้วๆ พระคุณเจ้าผู้เจริญ โยมันเป็นชาว
 วาด รักษาได้แต่เพียงศีล ๕ ศีล ๘ เท่านั้น ไม่มากเหมือนพระคุณ
 เจ้า โยมก็กระทำความเคารพไปตามลัทธิกำลังของโยม ถัดบาย
 วันใดคืนใด ได้สมทานศีลแล้วก็กำหนดไว้ในใจหาสิ่งใดเสียไม่ ใน
 วันนั้นนับได้ว่า ๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. มีอาการปานประหนึ่งว่า นาย
 โคบาลเที่ยวตามเลี้ยงโค ย่อมคอยระแวดระวังรักษาตรวจตราคัต้อน
 มีปล่อยให้ โคฉิบหายเป็นอันครายไป ครั้นเพลาเย็นดงก็คัต้อนเข้าคอก
 บอกแก่เจ้าของโค เมื่อคำนวณนับดูเห็นครบบริบูรณ์ไม่ขาดสูญแล้ว
 เจ้าของโคก็ให้มูลค่าจ้างเลี้ยงไปเฉพาะวันหนึ่งๆ นายโคบาลก็ได้วัตถุ
 ค่าจ้างนั้นมาเลี้ยงชีวิต ยถา ขอนแถมอุปมาฉันใด แต่ก่อน เมื่อ
 โยมยังเป็นมนุษย์อยู่นั้น ถ้าบังเกิดมีศัตรูมา ก็รักษาคัตให้บริบูรณ์
 วัน ๑ บ้าง ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ตามลัทธิกำลัง ดังนั้นจึงได้ชื่อว่า
 กระทำความเคารพในคัมภีร์ หาสิ่งใดไม่ หันรักษาหั่นสมทาน
 อยู่หนึ่งๆ ผลคัต้อนนั้นคิดตามมาذنของ โยมจึงบังเกิดดีริระ
 ภายปรากฏมีรัศมีเป็นดีทองเหลืองอร่ามงามแก่จักขุนาณะฟังชมยั้งนัก
 ดมมดีว่าทิพยสมบัติบังเกิดขึ้นดังนี้ ก็มีอุปไมยเหมือน นายโค-
 บาลผู้รับจ้างเลี้ยงโค ได้มูลค่าจ้างมาเลี้ยงชีวิตครั้นนั้น ๑ ดูกแท้
 แต่ว่า ถ้าได้สมทานแล้วก็ไม่ดื่มเสีย รักษาไว้ให้ถ้วนตามกำหนดที่
 สมทานนั้น อาการกระทำความเคารพของโยมเป็นอย่างนั้นแล ขอ

พระคุณเจ้าจงทราบเถิด ๑ พระม้ายัยเทอเถรเจ้า เมื่อได้ดัดบัฟ
ท้าวโกสีย์อัมรินทร์ตรัสบรรยายอธิบายถึงนามกรอันเป็นบถคือคำว่า
สกุโก เช่นนั้น ก็เห็นว่าถูกต้องดีสมควรที่จะเชื่อฟังได้ อันธรรมดา
ว่าที่นั่น ถึงจะไม่เข้ามาหา แต่ถ้ายืนอยู่ในวิรัตวันเดียวจากบาปได้
แล้ว ก็เป็นอันตั้งอยู่ในองค์ศักดิ์ได้เหมือนกัน มหาราช ขอถวาย
พระพร ยังนามกรที่เหลืออยู่อีกหนึ่ง ขอพบพิตรพระราชดำริการจง
บอกแก่อาตมาให้แจ้งเป็นลำดับๆ ไปด้วย ๑

สมเด็จพระอัมรินทร์ดักกเทวราช ผู้ประเสริฐในดาวดั่งษัตรี
จึงได้บรรยายถึงนามกรที่เหลืออีกต่อไป ภาณุเด ข้าแต่พระคุณ
เจ้าผู้เจริญ อันนามกรที่ชื่อว่า สหัสตเนตโต นั้น คือมาตว่าคร
หนึ่งถ้าโยมพิจารณาดูแล้วก็จะเห็นได้ซึ่งเหตุประมาณพันหนึ่ง จึง
ได้นามว่า สหัสตเนตต เหตุว่ามีพันหนึ่งปรากฏแจ้ง ๑ มหาราช
ขอถวายพระพร อาการที่มหาบพิตรพระราชดำริการได้เห็นเหตุพัน
หนึ่งนั้น จะว่าบังเกิดด้วยประเนตรพันหนึ่งนั้นหรือ ๑ เป็นประการใด ๑
ภาณุเด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ เหตุพันหนึ่งซึ่งโยมอาจจะเห็นนั้น
จะได้รู้เห็นเพราะบังเกิดมีเนตรพันหนึ่งปรากฏขึ้นมาให้เห็นได้ เนตร
ของโยมก็คงมีอยู่เพียงคู่หนึ่งเท่านั้น ๑ มหาราช ขอถวายพระพร
เดิมทีเรียกว่าท้าวครเนตรนั้นเป็นอย่างไรเล่า มีผลดูขึ้นมาเป็นด้าม
เนตรไปหรือ ๑ เนื้อความขอนึ่งเคลือบแดงดังด้ายอยู่ ซึ่งพระเนตร
ของพระองค์มีอยู่เพียงคู่หนึ่งนั้น ถ้าหับประดับพระพักตร์ที่พองาม

ก็ แต่ครั้นนั้น ยังมีชนอีกด้ามดาหรืออย่างไร ดหตุสเนโค
หรือพระเนตรพินหนึ่งนั้น นับเป็นหนึ่งเท่านั้น ๖ ภนเด ข้าแต่พระ
คุณเจ้าผู้เจริญ ดหตุสเนโค แปลว่าเนตรพินหนึ่งนั้นพินหนึ่งจริง ๆ
จึงได้นำมาทำวตเร็นตร ตามที่โลกตั้งเกิดเรียกนามองค์อัมรินทร์ ๖
มหาราช ขอถวายพระพร เมื่อจริงเช่นนั้นแล้ว เหตุไรบพิตร
พระราชดำริจึงว่า เนตรมีอยู่แต่คู่หนึ่งเด้า มีเป็นอันกล่าว
มุตาจากไปหรือ มหาบพิตรเป็นเทวดาฉบับปรับเดียวแล้วหรือ หรือ
เป็นประการใด ว่ามาให้แนก่อน ดหตุสเนโค ดีแปลว่าเนตร
พินหนึ่ง ๆ เป็นชื่อของพระอินทร ก็ทำไมเด้าจึงว่ามีอยู่สองตาเท่า
นั้น พระอินทร์ฉบับปรับเจรจาหาจริงไม่ ดูช่างเขวไปเขามาไม่แน
นอน ๖ ภนเด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อย่าเพ่อว่าโยมกล่าว
มุตาจากเจรจาฉบับปรับก่อน โยมจะว่าให้ฟัง ซึ่งชาติศัพทว่า
ดหตุสเนโค แปลว่ามีเนตรพินหนึ่งนั้น มีพินหนึ่งจริงโดย
ดังขยา แต่ทว่าเป็นศัพท์ดัทททณนัย มีอธิบายว่ามีเนตรทั้งสอง
ซ้ายขวาของโยมเป็นที่อาศัย จึงได้นำมา ดหตุสเนโค ถ้าว่า
เมื่อจะเห็นซึ่งเหตุพินหนึ่งนั้น โยมคงเห็นด้วยนัยเนตรทั้งสองนั้นเอง ก็
เหมือนว่ามีเนตรพินหนึ่งเหมือนกัน เป็นอุปการซึ่งกันและกัน จึง
เป็นนามว่า ครั้นเนตร ณะพระคุณเจ้าข้า ๖ มหาราช ข้าแต่มหา
บพิตรพระราชดำริ บพิตรพระราชดำริเจ้าแจ้งข้ออธิบายขยาย

ความซึ่งประการอันนี้ เห็นเป็นวิธารทญาณบัญญัติกว้างขวางแก่ตัว
 ถ้าม้าสามารถ อาจต่อต่อส่งตัวไปในอรรถาธิบายความทั้งปวง
 ควรอยู่แล้ว ก็พระเนตรทั้งสองข้างซึ่งอาจเห็นเหตุหนึ่งนั้น
 พระองค์กระทำของการกุศลสิ่งใด จึงได้ซึ่งผลดีเศษมีพระเนตร
 เป็นด้ามอย่างนี้ ๑ ภาณเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระ
 คุณเจ้าอยากจะทราบถึงกองการกุศลที่โยมกระทำไว้ ก็ได้เป็นไรไป
 คือแต่ก่อนเมื่อโยมยังเป็นมนุษย์อยู่ ถ้าโยมจะกระทำดีการบูชาพระ
 ศรีรัตนตรัย ด้วยรูปเทียนชวาสดาตอกไม้ต่าง ๆ เป็นต้นก็ดี ก็กระ
 ทำความปรารถนา เพื่อจะให้เห็นเหตุเป็นอันมากด้วยทิพยจักขุอัน
 บังเกิดมีในภพส่งสาร ข้อหนึ่งโยมได้กระทำการปฏิบัติในที่โรงธรรม
 เทศนา ถึงเวลาจุติรูปเทียนชวาสดาแล้ว ก็จัดแจงแต่งห่าน้ำมัน
 แดเพลิงจุดตามไว้ให้สว่าง อาณิสสชื่อนี้จึงให้เกิดนามชื่อว่า สหัส
 เนตร อาจเห็นซึ่งเหตุหนึ่งด้วยเนตรทิพยจักขุชวานั้น ๑
 ส่วนนามที่ชื่อ วาตโธ นั้นเดา เหตุว่าแต่ก่อนโยมได้เคยกระทำ
 อาวาสปลุกสร้างกุฏิวิหารที่อยู่อาศัยถวายแก่ภิกษุสงฆ์ ๑
 แดนามที่ชื่อว่า เทวินโท นั้น เหตุว่าโยมเป็นใหญ่กว่าเทวดา
 ทั้งหลายในข้อฟ้าสุราตย์ ๑ มหาราช ขอลถวายพระพร พระนาม
 ที่ชื่อว่า เทวินโท แปลว่าเป็นใหญ่กว่าเทวดาในดวงสวรรค์นั้น
 เป็นใหญ่อย่างไร มีร่างกายอวยระโตใหญ่สูงกว่าเทวดาทั้งหลาย
 หรือ ๆ ว่าเป็นใหญ่ด้วยทิพยสมบัติ มีเครื่องอุปโภคบริโภคทั้งปวง

มาก ขอบพิตรพระราชดำริการจงตรึงบอกอาตมาภาพให้ทราบก่อน ฯ
 ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้าช่างเด่นด้านอนิจจัง ฯ
 ดุนี้แค่ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ ๑ มหาราช ขอบถวายพระพร อาตมา
 ภาพจะได้รู้จักแก่งชักใช้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ ๑ เพื่อความชอบเป็นข้อวัดค
 ปฏิบัติอยู่บ้าง บพิตรพระราชดำริการเป็นใหญ่อย่างไร รับตรึงบอก
 มาให้แจ้งเกิด ฯ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้อซึ่งว่าโยม
 เป็นใหญ่กว่าเทวดาท้งหลายในสุวรรยัศวรคั่น เป็นใหญ่ด้วยธรรม
 ชาติอันได้ไว้ ๕ ประการ ซึ่งเป็นพรอวยไชยให้แก่งกัน คือโยม
 เป็นใหญ่ด้วย อายุ ๑ วรรณะ ๑ สุขะ ๑ พละ ๑ ได้แก่งมี อายุ วรรณะ
 สุขะ พละ นัยงกว่าเทวดาท้งหลายในสุวรรยัศวรคั่น เหตุคั่นนัจ
 ชื่อว่า เทวินโท ฯ มหาราช ขอบถวายพระพร ที่ว่ามานั้นอาตมา
 ภาพเห็นชอบด้วย ก็แต่ที่ว่าเป็นใหญ่ด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ นัย
 เป็นใหญ่อย่างไ้ไ้ไ้ ๑ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระ
 คุณเจ้าไม่แจ้งบ้างเตยหรือว่า เทวดาท้งหลายในชั้นจาตุมาหาราษมี
 อายุ ๕๐๐ ปีทิพย คั่นนัยปีในมนุสส์โลกได้ ๕๐ แด่งปี อายุเทวดา
 ในชั้นดาวคั้ง ๑๐๐๐ ปีทิพย นัยปีในมนุสส์โลกได้ ๓ โทฏ ๖๐ แด่ง
 ปี ฯ ซึ่งว่าอายุของโยมเป็นใหญ่ยังงั้น คือโยมแก่งแก่ชรามรณภาพคั่น
 อายุพันปี แต่พอได้คั่นคั่นพั่งพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ครนจบ
 ลง โยมก็จุติแล้วกดับอุปคั่นมาใหม่ มีอายุหนุ่มน้อยเจริญคี่ยงกว่า
 เทวดาท้งหลายอื่น ๆ คั่นคั่นนัยในคิริคั่นมบคั่นของคั่นตามคั่น เพราะ

อานิสยังฟังพระธรรมเทศนาดีกกับันหตุตร เหตุดังนี้จึงว่าเป็นใหญ่
 ด้วยอายุ อยู่ด้วยศิริสมบัติมาจนตราบเท่าพบกับพระคุณเจ้าในกาต
 บันนี้ ซึ่งว่าโยมจุติแล้วเกิดเป็นขึ้นมาใหม่นั้น รู้แจ้งทราบชัดพระ
 ญาณเฉพาะแต่สมเด็จพระพุทธรองค์เจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น ส่วน
 เทวดาทั้งหลายอื่นๆ หาไม่รู้ ก็ตั้งแต่พระธัมมัญญเจ้าได้จัดบัณฑิตเข้า
 สู่พระบริณิพพานมาถึงกาตบันนี้ พระศาสดายุกาตดวงแก้วได้เท่าไร
 ณะพระคุณเจ้าข้า ฯ महाराज ขอถวายพระพร บพิตรพระราช
 สัมภารด้วยทิพยสมบัติเพติดเพติดไปเที่ยวหริอ ดูช่างไม่กำหนดวัน
 เดือน ปีได้บ้างเคย จึงหาว่าไม่ว่าพระศาสดาดวงแก้วได้เท่าใด ฯ
 ภนเต ข้าแต่พระคุณเจ้าข้า ในเทวโลกนี้หาปรากฏดวงวันกลาง
 คั่นเหมือนมนุสส์โลกไม่ ด้วยว่าพระอาทิตย์ พระจันทร์ท่องเที่ยว
 อยู่ในชั้นต่ำ จึงหาที่จะกำหนดวันเดือนปีไม่ พระคุณเจ้าอยู่ใน
 มนุสส์โลกชอบแต่จะกำหนดวันเดือนปีกลางวันกลางคืน รู้หรือไม่ว่า
 กาตพระพุทธรศาสดาดวงแก้วได้มากน้อยเท่าใด จึงบอกโยมให้แจ้ง
 ด้วยเกิด อย่าอิดเอื้อนอำพรางเลย โยมหาได้มัวเมาอยู่แต่ในเรื่อง
 การด้วยทิพยสมบัติกันไม่ ฯ महाराज ขอถวายพระพร ได้ยินว่า
 บพิตรพระราชสัมภาร เป็นผู้อุปถัมภ์ช่วยเจ้าวิชัยเมื่อครั้งออกไปสู่
 กาทวิปกรังนั้นเป็นวันที่พระพุทธรองค์ เจ้าจะได้จัดบัณฑิตเข้าสู่
 นิพพาน คือปี่มะดั่งเพณเดอนหกวันอังคาร พระพุทธรธัมมัญญบรมครูเจ้าก็ได้
 กำกับตั้งแก่บพิตรพระราชสัมภารว่า บันนี้เจ้าวิชัยราชกุมารผู้เป็น

พระโอรสแห่งพระเจ้าดีพาหุราชบรมกระษัตริย์ผู้ประเสริฐ อันนับ
เนื่องมาแต่วงศ์ดั่งกษัตริย์ จะออกไปตั้งกาทวียเพื่อสถิตย์พระศาสนา
องค์อัมรินทร์ราชช่วยพิทักษ์รักษาด้วย อย่าให้เจ้าวิชัยราชกุมาร
เป็นอันครายเสียในท้องมหาสมุทรเดยดังนี้ พระราชสมภารเจ้า ได้
ไปช่วยพระราชกุมารตามพระพุทธรูปที่ถวีสั่งมานั้น หรือไม่ได้ ๖
ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ เออครั้งนั้นโยมก็ได้รับพระพุทธรูป
ได้เคียรเกล้า แล้วออกไปช่วยเจ้าวิชัยราชกุมารจนได้ จับนางยักษ์นี้
พามาเป็นตมมีภรรยาอยู่กินด้วยกัน กระทั่งเกิดบุตรดื่บค่อ ๆ มาถึง
กาดบั้น ๖ มหาราช ขอดถวายพระพร ถ้ากระนั้นตั้งแต่นั้นมา
จนบัดนี้ ในเทวโลกนี้จะกำหนดกาดได้ ประมาณสักเท่าใด ๖ พระ
มาดัยเทวเถรองค์ นหัดกเหตมเหตอเกิน ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้า
ผู้เจริญ พระคุณเจ้าช่างว่องไวไหว้ปัญญาเชี่ยวชาญนัก ยัง
กดับปวิวัตตนัยชกย่อนมาตามโยมอีกได้ ถ้าจะให้โยมกำหนด
กาดในเทวโลกนี้ใช้ คงคาดคะเนได้ประมาณสักต้องวันเศษ ๆ ๖
มหาราช ขอดถวายพระพร ถ้าว่าเช่นนั้น อาตมาภาพก็กำหนดกาด
พระพุทธรูปค่าสดางวดแล้วได้ ๒๒๐ ปีเศษในมนุสส์โลก พอสมควร
แก่การกำหนดในเทวโลกได้ อยู่แล้ว ๖

สมเด็จพระอัมรินทร์ราชจักรีวงศ์วิดิษณาแก่พระมาดัยเทวเถรค่อ
ไปว่า นามชื่อว่า ปุรินฺทโท นั้น มีบทวิเคราะห์ว่า ปุเรทานํ ททา
ตติ บุคคลผู้ใดให้ซึ่งทานในกาดก่อน บุคคลผู้นั้นชื่อว่า ปุรินฺทโท

แปลว่า ผู้ให้ทานในกาลก่อน มีอรรถาธิบายว่า แแต่ก่อนโยมได้ทำ
 ทานมาเป็นอันมาก ไซ้แต่เท่านั้น ของที่โยมจะทำทานทุกอย่างๆ
 โยมต้องเลือกสรรเอาแต่ของที่ยังมิได้บริโภคนั้น ถ้วนเป็นของบริสุทธิ
 อดปราศจากความเป็นสกปรกเป็นเดน แแต่ให้ในเวลาดีก่อนที่ตนจะ
 บริโภคเข้าไป เช่นผลหมากรากไม้หรือข้าวสาลีเป็นต้น จะมากหรื
 น้อยก็ตามที่ ต้องเอาของเหล่านั้นแจกจ่ายให้เป็นทานแก่สมณะ
 พราหมณาจารย์ แแต่จากฉนวนพสกเดี้ยก่อน แแต่ตนจึงจะบริโภค
 ต่อเมื่อภายหลังดังนี้ เดิมขอเป็นนิจติมา อาศัยเหตุการณ์ดังนี้
 โยมจึงมีนามถยาว่า ปุรินุโท ๑ มหาราช ขอถวายพระพร ถ้า
 เช่นนั้น ผู้อื่น ๆ ทั้งหลายที่ได้ให้ทานในกาลก่อน เหมือนบพิตรพระ
 ราชสมภารนั้น ครั้นจุติแล้วมาอุบัติบังเกิดเป็นเทวดา จะมีพากัน
 ชื่อว่า ปุรินุโท เหมือนกันไปหมดหรือเป็นประการใด ๑ ภนฺเต
 ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อันนามที่ชื่อว่า ปุรินุโท นี้ เป็นนามที่หิ
 ยกชนร้องเรียกให้วิเศษว่าเทพบุตรทั้งหลายอื่น ๆ ต่างหาก เพราะ
 เหตุว่าโยมเป็นอัสติระภาพอยู่ในเทวโลกชั้นดาวดึงษ์นี้โดยวิเศษ หา
 ผู้จะเดิมนมเหมือนมิได้ ๑

แแต่ที่ชื่อว่า สุมบดี นั้น อาศัยเหตุว่าโยมมีพระอัคกรมเหตุชื่อว่าชาดา
 จึงปรากฏนามว่า สุมบดี ๑ มหาราช ขอถวายพระพร ที่บพิตรพระ
 ราชสมภารได้นางสุชาดามาเป็นพระมเหสนั้น ได้มาแต่ไหน ก็นาง
 สุชาดาผู้นั้นอาตมาภาพได้ยนิว่า เป็นนางอสุรกัญญาธิดาทั่วไพจิตร

ดุรเจ้าอดุรพิภพ อันเป็นข้าศึกกระทำสงครามกับด้วยบพิตรพระราช
 สัมภาร ก็เหตุไรจึงได้ นางอดุรชาตมาเป็นพระอัครมเหสีได้ จงชี้แจง
 มาให้ข้าตมาภาพทราบเสียก่อนเถิด ฯ ภนุเต ข้าแต่พระคุณผู้เจริญ
 การที่พระคุณเจ้าจะรู้เรื่องการโดกัย อย่างนี้กับเขาหาควรไม่ ฯ มหา
 ราช ขอถวายพระพร บพิตรพระราชสัมภารว่าอย่างนั้นก็ชอบแล้ว
 แต่ข้าตมาภาพเห็นว่านางอดุรชานี้เป็นธิดาของอดุร ฝ่ายไพจิตราดุร
 ผู้เป็นบิดาของนางนั้น หรือก็เป็นแฉกร่วมกับด้วยบพิตร พระราช สัมภาร
 เกิดออกว่าจะเกี่ยวของในโทษกาเมศุมิจฉาจาร โลกทั้งปวงจะถ่วง
 นิินทาครหาติเตียนว่าพระอินทรกระทำกาเมศุมิจฉาจาร พระอินทร
 ต้องออกมณียฐานเสียจริงดอกกระมัง ข้อความเรื่องนั้นเห็นจะพัวพัน
 พระราชสัมภารเจ้าเข้าเป็นหลายข้อ จงกระทำมณดีการแล้วรับจัด
 แจงว่ากล่าวเสียให้สิ้นความสงสัย อย่าให้บังเกิดถ้อยคำปรปวาทมา
 ถ่วงกล่าวติเตียนพระราชสัมภารเจ้าได้ในภายหลังเลย ฯ ภนุเต ข้า
 แต่พระคุณผู้เจริญ อันธรรมดาว่าชาวโลกนี้ ย่อมมีโลกธรรมสำหรับ
 ทรวงบังจิตต์ พาให้คิดอยากกล่าวนิินทาแต่ปดั่งด่าอยู่รำไป โยมนี้ก็
 จนใจอยู่ ด้วยว่าชาวโลกทั้งปวงมิได้ ถ่วงรู้ในจิตตสันดานของโยม
 โดยสุจริต ถ้าบุคคลผู้ใดผู้หนึ่งหาบัญญัติได้แล้ว คงจะติเตียน
 กล่าวเกล็ดงหาว่าโยมต้องกาเมศุมิจฉาจารเป็นแน่ แท้ที่จริงโยมหาเป็น
 อย่างนั้นไม่ ฯ มหาราช ขอถวายพระพร นางอดุรชาตพระอัครมเหสี
 ของพระราชสัมภารเจ้านี้ ได้ชื่อว่าเป็นสตรีภาพอันมีบิดามารดาเลี้ยง

รักษาหวงแหนด้วยหรือไม่เล่า ฯ ภูมเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
นางอสุชาดานี้ก็ได้ชื่อว่ามีมารดาบิดาเลี้ยงดูหวงแหนรักษา เป็น
หญิงอยู่ในจำพวกอคมณีนฐาน บุรุษมิดรที่จะไปกระทำการดังวาท
ด้วย เหตุว่าเป็นหญิงนี้มีมารดาบิดาคอยดูแลพิทักษ์รักษา ฯ महाराज
ขอถวายพระพร เองงามอยู่แล้วสินะ พระอินทร์กระทำกาเมศุมิจฉา-
จารจริงทีเดียว ฯ ภูมเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้า
อย่าเพื่อเข้าใจอย่างนั้นก่อน โยมหาได้ กระทำกาเมศุมิจฉาจารไม่ ฯ
महाराज ขอถวายพระพร ก็อย่างไรเล่าพระราชสมภารเจ้าผู้แจ่มแจ้งอยู่
แล้วว่า นางอสุชาดานี้เป็นหญิงอยู่ในจำพวกอคมณีนฐาน บุรุษชาย
มิดรที่จะได้ผลมากม เพราะเป็นหญิงนี้มีมารดาบิดาหวงแหนรักษา
บพิตรพระราชสมภารข้างเด็กสอดเข้าไปอย่างไร จึงตอบดักเอนางอสุ-
ชาดามาอยู่ร่วม ดังวาทกันได้ ถึงเวชนันตปราสาทพิมานแมนเมืองดาว
ดิงษ์สวรรค์นี้ ยังจะเลี้ยงอยู่อีกเล่า ยอมรับผิดชอบเกิดดีกว่า ฯ ภูมเต
สมณะ ข้าแต่พระสมณะผู้เจริญ พระคุณเจ้าช่างไม่พิจารณาให้
แจ่มประจักษ์เลยฟังถ้อยคำของโยมก่อนเกิด โยมจะบรรยายเรื่องราว
เพื่อความชื่อนให้พระคุณเจ้าทราบ ขอพระคุณจงเงี่ยไต่ประดำทลง
ดัดบให้ดี อย่าเพ่อกล่าวโอฬารเยาะเย้ยโยไพนักเถย ฯ ครานั้นสมเด็จพระ
ท้าวโกศย์ อมรินทรผู้เป็นเทวราชอันเรื่องพระเตชานุภาพ ปราบไพร
รอนรานเลี้ยงซึ่งเลี้ยงนหนามดีศรีภายใน อันกล่าว คือโศภอกุศลจิตต์
ด้วยพระแสงแก้ว คือพระปัญญาวรุข เขียวชาญชำนาญในกองบุญญ-

กิริยาคฤ มันทนศีลเป็นต้นแดงอยู่ในกายสุจริตเป็นอาทิ จึงตรัส
 แก่พระมาดัยเทวเถรว่า ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ก้องค์
 อัมรินทร์เจ้าพิภพเมืองดาวดึงษ์สวรรค์ ซึ่งได้ องค์สุชาดามาเป็น
 พระอัครมเหสีด้วยทิพยคีรีสมบัติอยู่สโมสรตั้งवादด้วยกันนั้น มิใช่
 โยมคอก คือเป็นองค์พระบรมโพธิสัตว์เจ้าของเรา ครั้นเมื่อพระองค์
 ด้วยพระชาติเป็นมาชมาณพ ส่วนโยมนั้นเป็นเทวบุตรผู้อื่นซึ่งอยู่ใน
 พิภพดาวดึงษ์นี้ แต่ทว่าได้ด้วยทิพยคีรีสมบัติรับนาคธรรมาทายาทเป็น
 จอมเทวราชตามประเพณีอันสืบกันมา จึงได้นำมัญญูว่า
 ทำวณฺโณแทนองค์สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์เจ้า เพราะเหตุการณ์
 ดังนั้น พระคุณเจ้าจะว่าโยมต้องออกมณีนัยฐานกระทำการเมตฺตมิจจา
 จารพนางสุชาดาหนี ได้ อยู่หรือเป็นประการใด นิมนต์พระคุณเจ้า
 ตรองดูให้ดีดังหน้อยเถิด ฯ มหาราช ขอถวายพระพร ก็นางสุชาดา
 องค์นี้ บพิตรพระราชดำริได้มาแต่ไหนเล่า ฯ ภนฺเต ข้าแต่พระ
 คุณเจ้าผู้เจริญ อาการความหม่นเวียนแห่งดั่งด้าวฉนวน มีที่สุดเบ้อง
 ต้นมิได้ปรากฏ จะว่าได้นางสุชาดานั้นมาแต่ที่ไหนก็ว่าได้ สุดแท้
 แต่ว่า ถ้าสัตว์ภาพผู้ใดมีบุญบารมีได้กระทำการกุศลตั้งความ
 ปรารถนาว่าจะเป็นพระอัครมเหสีสมเด็จพระอัมรินทร์แล้ว เดชกุศลนั้นดั่ง
 ให้ ก็ได้นั้นมาบังเกิดแทนที่นางสุชาดา เป็นบุญของโยมที่ได้ กระทำ
 ร่วมกันมา จึงได้มาประจวบเข้าเป็นคู่กัน ตามวาทนาทุกศบารมี

แห้งทานแต่สิ่งที่ได้ กระทำมาแต่กาลก่อนนั้น นางผู้ซาดานั้โยมหาได้
 ถักพาของผู้ใดมาไม่ หากบุญของโยมตบแต่งให้จึงได้มา โยมนั้จะ
 ได้กระทำการเมตตุมิณาจารดังเช่นว่าหามิได้โดย ฯ มหาราช ขอถวาย
 พระพร เมื่อพระราชสมภารเจ้าว่ามีใช้พระองค์เป็นพระอินทรองค์ก่อน
 ก็ชอบแล้ว แต่ทว่าบัดนี้บพิตรพระราชสมภารเจ้าได้รับหน้าที่เป็นรัชทา
 ยาทแทนขึ้นมาใหม่ ก็จำเป็นที่จะต้องแก้ไขให้หายสงสัยเสียก่อนจึง
 จะสมควร อาตมาภาพจะได้มนต์การกำหนดจิตจำถ้อยคำสำนวนของ
 พระราชสมภารเจ้า แล้วนำไปแจ้งแก่หญิงชายในมณูส์โลก
 ชาวอมณูส์โลกทั้งหลาย ก็จะบังเกิดความ ยินดีปรีดา ชื่นชม หรรษาดัง
 ฟ้าถุกร กระทำธรรมเจริญคอบพิตรพระราชสมภารเจ้าว่า มิเคยที่ที่
 อยู่ด้วยทิพย์ศิริสมบัติ ข้างทรงพระบัญชาวิธารทแกดวกถ้าว้าง
 ขวางสมควรแท้ ฯ สักโก เทวราชา บ้างนั้นสมเด็จพระเจ้าโกตยัสสหัส
 สเนตร ได้ดับเหตุแห่งพระมาตยทุตตามเตียมเยยหยันดงนั้ จึง
 ฝันพระพักตร์มาชมชื่นแล้วตรัสว่า ภนุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 ก็เมื่อสมเด็จพระพุทธวงศ์องค์พระโพธิสัตว์มาฆมาณพหนุ่มน้อย ยัง
 ท้องเที่ยว เสาะแสวงหาพระโพธิญาณ กับด้วยสหายสามคน ด้วยกันนั้น
 ได้ นายช่างผู้หนึ่งเป็นผู้กระทำการกุศม์ปฏุกสร้างศาลาเป็นคั่น ได้
 พาหะช้างตัวหนึ่งสำหรับชนตัวไม้ มีนางทั้งสี่คือ นางผู้ธรรมมา นาง
 ผู้จิตรรา นางผู้สนั้ทา นางผู้ซาดา เป็นภรรยาพร้อมเรือนอยู่ด้วยกัน
 แต่ตัวนางผู้ซาดานั้เป็นธิดาของสูงมาฆมาณพ นางจึงคิดว่า

เราเป็นพี่น้องกับเจ้ามาฆมาณพอยู่แล้ว ทั้งเป็นภรรยาด้วย ถึงเราจะ
 ไม่ทำการกุศล แต่ว่าสามีของเรากระทำแต่อกุศลเหมือนเรากระทำเอง
 จึงนั่งขัดใจอยู่กับเรือน หาชวนช่วยในการบุญไม่ ครั้นมาฆมาณพ
 กับสหายทั้งหลายทำตายเบญจกัณฐ์สิ้นชีวิตแล้ว ก็ได้ไปบังเกิดใน
 เมืองสุทศันนครกรุงศรีอยุธยาซึ่งยอดเขาพระสุเมรุ เมืองนั้นแต่ก่อน
 เหล่าเทวดาทิ้งหทัยอันมีชื่อว่าอสุรอยู่ด้วยทิพย์สมบัติ เด็ดสุรา
 ทิพย์เป็นนิตยกาต น้ำสุราทิพย์นั้นเกิดแต่เครื่องคดไม้ทิพย์ ครั้น
 เครื่องคดขาดออกแล้วก็ไหลเป็นน้ำทิพย์ เด็ดด้วยมันเมามากมี
 โอหารสซึมทราบไปทั่วสรรพางค์กาย เหล่าเทวดาทิ้งหทัยที่อยู่
 ด้วยทิพย์ ก่อนจึงพอใจด้วย ฝ่ายเทพบุตรทิ้งหทัยที่เกิดมาใหม่
 มีพระบรมโพธิสัตว์เป็นต้น จึงตั้งแก้สหายทั้งหลายว่า อย่าเด็ด
 สุราเลย แต่ว่าทำเป็นเหมือนจะเด็ดสุราร่วมกัน ครั้นเทวดาทิ้ง
 หทัยเหล่านั้น เห็นเทพบุตรทิ้งหทัยบังเกิดขึ้นเป็นแขกมาใหม่ จึง
 ชักชวนให้เด็ดด้วยน้ำสุราทิพย์ เข้าไปประชุมกันในโรงมหาสถานเทพ
 ชุมนุมพร้อมกันหมด พอเทวดาพวกเก่าทิ้งหทัยเหล่านั้น เด็ดสุรา
 มันเมาแล้ว พระบรมโพธิสัตว์ผู้เป็นเทพบุตรใหม่ ก็พยก้นาให้สหาย
 ทั้งหลายกลุ้มรุมกันจับเทวดาทิ้งหทัยที่เมาสุรานอนกลิ้งอยู่นั้น แล้ว
 ให้โยนลงเสียจากยอดเขาพระสุเมรุ พวกเทวดาเก่าที่ถูกโยนลงมา
 จากยอดเขานั้นจึงพากันเข้าไปอาศัยอยู่ใต้เชิงเขาพระสุเมรุ ในสถาน
 ที่นั้นแหละ จึงบังเกิดเป็นอสุรพิภพชนเหมือนดาวดึงษ์สวรรค์ มีทิพย์

สมบัติทั้งปวงเต็มอกกัน ด้วยอานุภาพบุญของเทวดาทงหทัยเหล่านั้น
 อันมีนามว่าอสูรจนตรบเท่าถาดบัติน ๑ ตทาภาเถ ในภาดกรงนั้น
 สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ ก็ได้อยู่ด้วยทิพยสมบัติในเมืองสุทศันนคร
 ศรีกรุงอยุธยา ยอดเขาพระสุเมรุพร้อมกับด้วยเทพบุตรผู้เป็นดีหาย
 ทงหทัย แดนางสุธรรมา นางสุจิตรา นางสุนันทา ก็ได้เป็นพระอัคร
 มเหสีอันประเสริฐมา แต่ภาดนั้น จนปรากฏนามพระบรมโพธิสัตว์ เป็น
 ท้าวโกธยัมมรินทรผู้เรืองเดชตั้งแต่ลงมา แต่ได้ปรากฏเมืองใหญ่นั้น
 ว่าดาวดึงษ์ด้วย เพราะเหตุที่เทพบุตรทงหทัยล้ามล้ามด้อมด้อมบังเกิด
 ขึ้นพร้อมกัน ช้างดำหีบบรรทุกสิ่งของในกิจการเมื่อกระทำกอง
 การกุศลนั้น ได้มาบังเกิดเป็นเขาวังอันเทวบุตร ฝ่ายนายช่างนั้น
 บังเกิดเป็นวิศวกรรมเทวบุตร แลทิพยสมบัติทั้งปวง มีโรงธรรม
 ศึกษาศาสดาแลไม้บาริชาติบันทุกมพลดิศาอาสน์และเจดีย์ปราสาท
 ราชรถทรงขององค์อมรินทรเป็นต้นนั้น ก็บังเกิดขึ้นพร้อมกันด้วย
 กุศลกรรมดบแต่งให้ ฝ่ายท้าวด้หัดเนตร์เห็นทิพยสมบัติอันโอฬารวิ
 ภาพแล้ว แลทอดพระเนตร์ดูหมู่ดาวสุรางค์นางอนงค์นาฏกิตถ์นิกร
 นาวีศรีสุธรรมาสุจิตราสุนันทา ผู้เป็นอัครมเหสีก็พร้อมมูล แต่ส่วน
 นางสุชาดาหาปรากฏร่วมพิมานเมืองสุวรรณด้วยกันไม่ ท้าวเธอจึง
 พิจารณาไปก็เห็นว่า นางสุชาดาบัตินได้ไปบังเกิดในกำเนิดสัตว์เดีย
 รัจฉาน เป็นนางนกกางเที่ยวแสดงหาปลาถิ่นอย่ตามชายหาด จำเรา
 จะไปกระทำการสังค์เคราะห์แก่นาง ให้ได้มาบังเกิดร่วมดังวาดกัน

ในห้องพินานเมืองสุวรรณครี ครั้นทรงพระดำริที่นั่นแล้ว จึงรับเหาระ
 เห็นหันตมาพานางนกกางขึ้นไปในสวนอุทยานทิพย์ อันประกอบไป
 ด้วยพฤกษาสวรรค์พรรณมิ่งไม้ มีผลแตกออกต่าง ๆ มีทั้งดั่งมะม่วง
 กล้วยไม้ได้ดั่งอาศ อากัณฐ์เคี้ยวคายไปด้วยประทุมชาติทรงกลิ่นเกษร
 หอมฟุ้งจรเจริญจิตต์ แล้วตรัสบอกว่ นางนกกางมาสู่จิตราสูนั้น
 ทาเพื่อนของเจ้า เจ้าเห็นหรือไม่ รูปโฉมเขาเหมือนอย่างเจ้าหรือว่าเป็น
 ประการใด ๆ นางนกกางนั้นครั้นได้เห็นนางเทพอัปสรสาวสุวรรณครีทั้ง
 หาดแล้ว ก็ให้บังเกิดความระอาเป็นอันมาก ดมเด็จพระอินทรา
 เทวราชจึงตรัสว่า ถ้าเจ้าปรากฏาจะมาบังเกิดในสุวรรณครี ทรงรูปโฉม
 งานอุดมดั่งนี้แล้ว เจ้าจงหมั่นรักษาคัดห้าตามคำของเราเถิด ๆ นาง
 นกกางก็รับถ้อยคำขององค์อมรินทร์ราช รันั้นแล้วดมเด็จพระอินทรา
 ราชก็พามาตั้งเสวยยังนิเวศสถานตั้งเก่า ตั้งแต่วันนั้นมา นางนกกาง
 ก็มีได้มีความประมาท หมั่นกระทำตามโอวาทที่ดำรัสตั้งนั้นทุกประการ
 ต่อมาดมเด็จพระอินทราจึงแกดงแปลงเพศ เป็นปลาตายนอน
 หายแผ่ลอยอยู่ริมฝั่ง หวังเพื่อจะทอดของนางนกกาง ครั้นนางนกกาง
 เทียวไปตามริมฝั่งเห็นปลาดายนั้นเข้า ก็ดำคณันใจว่าจะกินเป็น
 อาหารได้ จึงจิกดับคาบเอาปลานั้น ปลาดายก็ดับเป็นตนขึ้นมา
 นางนกกางก็วางปลาเสียหากินไม่ แต่หมั่นรักษาคัดจำรวมจิตต์อยู่
 อย่างนั้นเสมอเป็นนิตย์มา อาหารที่ปราศจากโทษสมควรซึ่งตนจะ
 บริโภคได้ เป็นต้นว่าปลาแดกเนื้อตายก็หาได้โดยผิดเคือง ได้กินบ้าง

อดบ้างเป็นบางเวลา ไม่สมบูรณ์ บริบูรณ์เหมือนเมื่อตนยังไม่รักษา
ศีลดำรงมจิตร ณันในไม่ช้านานเท่าใดนัก นางนภยางนนั้นก็ถึงแก่
ความตายได้ ไปบังเกิดเป็นนางกุดธิดาอยู่ในมหาคามแห่งหนึ่ง นางกุด
ธิดานี้ ตั้งแต่เป็นสาวรู้ความแล้ว ก็มีรูปโฉมงามอุดมสมบูรณ์
จะเป็นพระอัครมเหสีแห่งสมเด็จพระบรมกษัตริย์ ผู้ประเสริฐ ด้วย
เศรษฐีอาศัยเมื่อชาติเป็นนภยางนนั้น องค์อมรินทร์จึงจำแดงแปลง
เพศเป็นมนุษย์ พ้อคำเกวียน บรรทุกทองคำแท่งฟักทองเตี้ยรองรับ
ชายไปตามตลาดริมทาง มหาชนทั้งหลายต่างก็มาชื้อซื้อ พ้อคำจึงว่า
เราจะขายให้ แต่เฉพาะคนรักชาติเท่านั้น มหาชนทั้งหลายก็บอก
ตรอกบ้านนางกุดธิดานี้ให้ พ้อคำเกวียนก็ขับเกวียนเข้าไปทำเป็น
ร้องขายทองให้แก่นาง แล้วจึงตั้งว่าท่านจงเอาทรัพย์ ตั้งของทอง
นี้ไว้ใช้เลี้ยงชีวิต แลพยายามหรรษาศีลให้เป็นนิคน้อย่าได้ มีความ
ประมาทเลย เมื่อนางกุดธิดานี้ได้ผดฟักทองๆคำ ก็นำเอามาจับจ่าย
ใช้ด้วยเลี้ยงชีวิตให้ เป็นไปโดย ผาสุกภาพ ครามเท่าถึง กาด กำหนด
ครั้นกระทำกาดกิริยาตายแล้ว ก็ได้ ขึ้นไปบังเกิดเป็นธิดาอสูรกาย
สาวสุวรรณในพิมานอสูรพิภพ ฯ ส่วนท้าวสหังสเนตรแจ้งเหตุว่านาง
นภยางคกไปอยู่ในพิภพเมืองอสูร ก็ขัดสนจนใจยิ่งนัก จึงยังวัง
รอคอยทำอยู่ จนถึงวันบุพเพดินนิเวศพาศนาจะได้พบกัน คือเป็นวันที่
ท้าวไพจิตราสุม เป็นบิดานางเทพธิดาสุวรรณธิดาอสูรนั้น ให้ ประ
ชุมหมู่อสูรทั้งหลายเพื่อประสงค์ จะให้นางเทพธิดาเลี้ยงทายพวงมาลัย

ถ้าชอบใจอสูรคนใดซึ่งสมควรจะเป็นสามีได้ ก็ให้ นางเลือกเอาตาม
 ปรากฏาของตนเอง ครานั้นองค์ อัมรินทร์เทวราช จึงจำแดงแปลง
 เพศเป็นอสูรแก่ชราเข้า ปลอมปนอยู่ในพวกอสูรแต่ได้ ดัถยอยู่ ในที่
 ดุที่สุดแห่งอสูรทั้งปวง ฯ ฝ่ายนางเทพธัมพรสาวสวรรค์ ครั้นถือ
 พวงมาลัยเดินแถวซ้ายขวาก็เห็นอสูรทั้งหลายไม่เป็นที่ต้องตาต้องใจ
 เลยสักคน พอนางอสูรกัญญาเห็นอสูรแก่ที่ปลอมเข้ามา ซึ่งดัถย
 อยู่ในที่สุดแห่งอสูรทั้งปวงนั้นไซ้ ก็เมื่อน้ำจิตคิดถึงความ
 เด่นหาอาตย์แต่หนหลัง ด้วยบุพเพสันนิวาสแต่ก่อนเคยร่วมเรียง
 เคียงกันมา นางจึงโยนพวงมาลัยไปให้ตกลงที่องค์อัมรินทร์ อัน
 แปลงเพศเป็นชราผู้มาในทันใดนั้น ครั้นท้าวสหัตตัญญได้ ท่วงทีแล้ว
 ก็ตรงเข้าโอบอุ้มองค์องค์ผู้ชราพาพาเหาะมายังพินาศเมืองดาวดึงษ์-
 สวรรค์ หม่อมอสูรทั้งหลายมีท้าวไพจิตราสูรเป็นประธานนั้น ได้ได้รูก
 รมพระอินทร์ติดตามมาจนถึงกาลบัดนี้ ถ้าถึงนำฤๅษีดอกแคฝอยประจำ
 อสูรพิภพเบิกบานแย้มเกษรแล้ว เหล่าอสูรทั้งหลายก็คิดถึงดอกปาริ
 กชาติประจำเมืองดาวดึงษ์ต่าง ๆ ก็จัดแจงแต่งตัวถือเทพศาสตราวุธ
 ยกพลออกจากอสูรพิภพพร้อมกับนาคครุฑกุ่มกันทยอยกัน ทั้งหลายเป็นดำ
 คับมาจนถึงชั้นจาตุมหาราช ได้รูกชั้นมากระทั้งถึงชั้นประตูเมือง
 แล้วแต่เห็นรูปเทพนิมิตแห่งองค์อัมรินทร์ประดิษฐานเป็นรูปปฏิมากร
 ไว้ ต่างตกใจกลัวด้วยเข้าใจว่าเป็นท้าวโกสีย์อัมรินทร์จริง อสูรทั้ง
 หลายเหล่านั้นจึงชวนกันถอยถอย กลับเข้าประตูเมืองดาวดึงษ์หาได้

ไม่ เหตุคั้งนั้นไซ้เมืองดาวดึงษ์จึงปรากฏนามว่า กรุงศรีอยุธยา
ด้วยว่าอสูรทั้งหลายมีอาภุที่จะกระทำสงครามรบพุ่งชิงเอาทิพยศรีสมบัติ
คืนกันไปได้ นางธูชาดาอัศรมเหตผู้นี้ จึงนับว่าได้ มาด้วยบุญอัน
เป็นบุพเพสันนิวาสหากชักนำให้ พระคุณเจ้ายังจะเห็น ว่าเกี่ยวข้องอยู่
ในโทษกาเมศุมิจฉาจารด้วยข้อไหนเล่า ขอนิมิต์ พระคุณจงบอก
มาเถิดอย่าได้เกรงใจเลย ฯ महाराज ขอบถวายพระพร ข้อซึ่งว่า
สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ผู้ เป็นมาฆมาณพได้ กระทำ การกุศลต่าง ๆ
จึงปรากฏนามชื่อว่าท้าวมะณีนคราบาลเท่าถึงองค์ อัมรินทร์ในกาดบดิน
พระองค์ ได้ติดตามกระทำการดังกล่าวกระหัดแก่นางธูชาดา จนได้เป็น
นางอสูรกัญญาในครั้งนั้น ท้าวอสูรได้ยอมอนุญาตให้นางกระทำการ
เลี้ยงตายตามชอบใจ ก็นับว่าเป็นอันยอมยกให้แก่อสูรคนใดคนหนึ่ง
เสร็จแล้ว แต่ทว่าเป็นอสูรห่อหมกปลอมแปลงแปดกประการด่าเพื่อน
อสูรทั้งหลาย แล้วกลายกลีบเป็นองค์ อัมรินทร์พานางธูชาดา เหาะ
หนีมาเสียเช่นนี้ อาตมาภาพยังเห็นว่าเป็นมดกิดคิดตัวพระอินทร์ อยู่
หาบริสุทธิ์แจ่มใสไม่ จะว่าบุญวาสนาหนักถึงชักนำให้ ก็ชอบแต่ว่า
นั่งอยู่เฉยๆ ไม่ต้องชวนชวายเป็นได้ มาเอง จึงจะเห็นสมควร นี้
พระอินทร์ปลอมแปลงตัวเข้าไปลักพาเอามาอย่างนี้ มีอาการปาน
ประหนึ่งว่ามหาโจรปลอมแปลงชิงเอาทรัพย์ของผู้อื่น ฯ ภนุเต ข้า
แต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อะไรพระคุณเจ้าซึ่งกล่าวโทษหาว่าโยมเป็น
มหาโจรได้ นิมนต์ พระคุณท่านจงตริตรองพิจารณาดูให้ดีกว่าก่อน

จึงค่อนข้างต่อภายหลัง ๆ มหาราช ขอถวายพระพร อันลักษณะของ
โจรจะต้องกระทำอาการอย่างไร จึงจะได้นามว่าโจร วัตถุประสงค์ของ
อันใดซึ่งเจ้าของเขายังมิได้ หยิบยกยื่นให้ด้วยกายด้วยวาจาแต่หน้าจิตต์
มีผู้มาชักเอาวัตถุประสงค์ของนั้นไป จักถือว่าผู้นั้นกระทำทินนาทาน
แต่เรียกว่าเป็นโจรผู้ร้ายได้หรือไม่เล่า ฯ ภนฺเต สมนะ ข้าแต่พระ
สมณผู้เจริญ ก็นางสุชาดานี้ท้าวไพจิตรราษฎร์ยอมยกให้แก่เหล่า
อสูรทั้งหลายแล้ว นางจึงได้ โยนพวงมาลัยมาตกที่ตรงชราสุรตาม
ชอบใจ อย่างนี้จะไม่ชื่อว่าท้าวไพจิตรราษฎร์ยอมยกให้ หรือเป็นประ
การใด ให้ว่ามาเถิด ฯ มหาราช ขอถวายพระพร บพิตรพระราช
สมภารว่าอย่างนั้นก็ชอบอยู่ ท้าวไพจิตรราษฎร์เป็นมิดายอมอนุญาต
ก่อน นางจึงได้ โยนพวงดอกไม้ให้ ได้ แต่ทว่าหาเป็นอสูรจริงๆ ไม่
กตัญญูเป็นอสูรห่อหมกปลอมพานางสุชาดาหาเร่รังับคลั่งตถ์ถน แต่เรียกว่า
ให้มาตุจฉาหาราชรกไชยมารับนี้ จนกระทั่งถูกลูกพินาศดื่มพลี
ตุกครุฑพลีตกจากพินาศวุ่นวาย ถ้าพระอินทร์ไม่ปลดอมเข้าไป
นางสุชาดาก็คงจะโยนพวงมาลัยให้แก่อสูรคนใดคนหนึ่ง อสูรนั้นกับ
นางก็จะได้อยู่กินเป็นสามีภรรยา กัน อาตมาภาพเห็นอย่างนี้ จึงว่า
พระอินทร์รักพามาโดยตรงทีเดียว ยังหาต้นช้อวิมุติถึงชาตังดัยไม่ ขอ
บพิตรพระราชสมภารจงจัดแจงบรรยายขยายความให้ ดั้นด้นดัยก่อน ฯ
ภนฺเต มาเถยฺยเทวเถร ข้าแต่พระมาตย์เทวเถรผู้เจริญด้วยคุณธรรม

ทั่วโลกชาตูก่เล็ด^๕ทอนต์^๕ท่าน^๕หวั่นไหว พระคุณเจ้าหรือกัทรังจุปาริสุทธ
 คืดดังวรดำเร็จแก่พระโลกุตรสมบัติบริบูรณ์งามดีแจ่มใสสิ้นราคากิ-
 เสด์เป็นวิสุทธิเทเวศ์ดั่งดุถึงคือโมกขมหานครนฤพานแล้ว ช่างกระไร
 ไม่คะเนกาลดูเถยว่า นางสุชาดาเทพธัมมธาวธรรค^๕นี้ เป็นคู่สร้าง
 บารมีขององค์ อัมรินทร์บรมโพธิสัตว์ แต่ก่อนมา พระองค์ ได้กระทำ
 อุปการแก่นางมาเป็นหลายชาติ นางได้รับโอวาทคำดังสอนแล้วรักษา
 คัดตลอดกาลเป็นนิศย์เสมอมาทุกชาติ เมื่อตกไปอยู่ในอสุรพิภพ
 พวกอสุรทั้งหลายชายหนุ่มก็ถ่มกันเข้ามาปรากจะใครได้นางในที่ประ-
 ทุมณะครั้งนั้น การประเวณีสัตว์สาวกับชายหนุ่ม ย่อมต้องชอบอัช-
 ฌาศัยกันเป็นเที่ยงแท้ คนแก่เท่าถึงชราภาพคร่ำคร่าดั่งแล้ว บุรุษหนุ่ม
 สัตว์สาวทั้งหลายย่อมไม่เดียวแต่ เพราะเหตุว่าคนแก่ชราภาพเช่นนั้น
 เป็นที่ตั้งแห่งกองทุกข์ ควรจะเห็นเป็นอนิจจังดังเวช จึงไม่เป็นที่
 ปรารถนาแก่กุมาระกุมารีสัตว์สาวแต่ชายหนุ่ม ท้าวโกธีย อัมรินทร์
 นิรมิตเพศเป็นชราสุร เดียงทาย ประสงค์จะให้พ้นจากโทษอคมนิย-
 ฐานการกาเมศุมิฉฉาจาร ก็ได้สมความปรารถนา เพราะพวงมาลัย
 ตกลงตรงพระพักตร์ประจักษ์แจ้งแก่ตา เห็นว่าเป็นผลบุญเที่ยงแท้แล้ว
 จึงพาองค์นางสุชาดามายังพิมานเมืองธวรงค์ ซึ่งพระคุณเจ้า
 ดำคัญว่าพระอินทร์พาอุกธาวไพจิตราสูรมา ยังมีมถิตโทษอคม
 นิยฐานการกาเมศุมิฉฉาจารติดตัวพระอินทร์อยู่นั้น พระคุณเจ้าก็
 เป็นถึงองค์พระอรหันต์ อันประเสริฐสว่างแจ้งในพระไตรปิฎก แดก

ฉานในอรรถธรรมนิรุกติปฏิภาณโอหารกวางขวางยิ่งนัก ขอบ
พิจารณาพิพากษาโทษตามชอบใจของพระคุณเจ้าเกิด ฯ

เมื่อพระม้ายเทวเถร ได้ถามพระนามอัมรินทร์จอมเทวราช
ภาคนี้เข้าในข้อคณินัยฐานการกามะลุมัจฉาจารย์ ได้ดัดบั้งเทว
บัญชาพรรณนาเรื่องราว อภิปรายขยาย ข้อความทั้งปวงปรุโปร่งแจ่ม
แจ้งควรเชื่อฟังได้ ตามข้อความที่ปรากฏดิถีชื่อนานแล้ว ครั้น
พิจารณาเห็นว่าเป็นเพลาจวนจะตื่นแต่งด้วยฉันท พระผู้เป็นเจ้าจึง
รวบรัดตัดบทปรากฏดิถีชื่อนานนั้น ให้เสร็จสิ้นความดังตั้ง
แล้วจึงถวายพระพรปรากฏต่อไปว่า มหาราช ข้าแต่บพิตรพระราช
สมภารผู้ประเสริฐ ซึ่งมาชมมาณพกระทำการกุศลสร้างบารมี
โดยประการต่างๆ มีทานแต่คิดเป็นต้น จนบังเกิดเป็นดมเด็จพระ
อัมรินทร์บ้าง กันมาถึงภาคนี้ เหมือนบพิตรพระราชสมภารมาเป็น
พระอินทร์รับนำที่รัชทายาทแทนพระอินทร์องค์ก่อนนั้น ก็จำจะต้อง
บรรยายขยายข้อความให้หมดจด ซึ่งพระนามที่เรียกว่า เทวินุโท
แปลว่าเป็นใหญ่ด้วยอายุนั้น อาตมาภาพก็เข้าใจแจ้งชัดแล้ว ด้วย
ว่าพระราชสมภารเจ้าได้ดัดบั้งดัดกบฏศัตรู จึงบังเกิดผลานิสงส์
สั่งให้ ดมพระชนมายุยืนยาวมาได้ จนถึงภาคนี้ ก็เห็นว่าเป็นผู้ประ
เสริฐกว่าเทวดาทั้งหลายด้วยพระชนมายุจริง ส่วนข้อที่เป็นใหญ่
แต่ประเสริฐกว่าเทวดาทั้งหลายในสวรรค์ด้วย วรรณะ ดุชะ พละ
นั้น ก็เป็นใหญ่แต่ประเสริฐอย่างไร บพิตรพระราชสมภารเจ้ามี

พระรัศมีดีดั่งรุ่งเรืองงดงามอร่ามตา ความสุขดำร่ายก็มากมี
 ทรงพระก่อดัง กายินทร์ยี่ ก็มากกว่า เทวดาท้งหลายใน สุวรรยัศวรค์
 จึงทรงพระนามว่า เทวโนโต ชื่อนี้มันคงกระนั้นจริงแล้วหรือไฉน พระ
 นามว่า เทวโนโต นี้ไซ้จึงได้ มาเป็นพระนามของพระอินทร์ทุกวันนี้
 บพิตรพระราชสมภารเจ้าอย่าขัดทอดไปถึงมาฆมาณอีกเลย แจ้ง
 เนื้อความข้อนี้แก่อาตมาภาพเล็กน้อย เพราะข้อความท่งนี้ก็เป็นข้อ
 วัตถุปฏิบัติที่ควรประสงค์ อยู่เหมือนกัน เฌิบพิตรพระราชสมภาร
 เบ็ดเผยเนื้อความออกให้แจ่มได้เถิด อาตมาภาพจะได้นำลงไปแจ้ง
 แก่ชาวมนุษยนิกรทั้งปวง ฯ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ นาม
 ว่า เทวโนโต แปลว่าเป็นใหญ่ นี่นัยกว้างขวางเป็นอันมาก อุปมา
 เหมือนสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิราชราชผู้ผ่านทว่ปทั้งดี ทรงอิศัธภาพ
 เป็นใหญ่กว่าท้าวพระยาธำมณฺตราช แดพระยาเอกราชบรมกษัตริย์
 ดันทุกประเทศทั้งทว่ปน้อยใหญ่ ก็ยอมเป็นใหญ่ด้วยพระเกียรติยศ
 เป็นใหญ่ด้วยพระรูปพระโฉม เป็นใหญ่ด้วยราชศิริสมบัติ เป็นใหญ่
 ด้วยพระก่อดัง ประเสริฐกว่ากันทุกดั่งทุกประการ จะว่าสมเด็จพระ
 บรมจักรพรรดิราชพระองค์นั้น ทรงพระเจริญมากไปด้วยพระชนมา
 ยุววรรณะ ดุชะ พละ อันประเสริฐอย่างนั้นหรือไม่เล่า พระคุณเจ้า
 ข้า ฯ มหาราช ขอถวายพระพร อย่างนั้นแต่ ฯ ภนฺเต ข้าแต่
 พระคุณเจ้าผู้เจริญ ยถา อันนี้แต่มีอุปมาฉันใด โยมก็เป็นผู้ใหญ่แต่
 ประเสริฐกว่าเทวดาท้งหลายในสุวรรณคณฺหา มีอุปไมยเหมือนดั่งนั้น ฯ

มหาราช ขอถวายพระพร บพิตรพระราชดำริทรงพระศิวีวิดาธ
 โยภาศมฺมิงได้ มีพระวิคัมภีร์เรื่องเหตุต้องอร่ามงามที่องค์กายพ
 น้อยใหญ่ยิ่งกว่าเทวดาท้งหลายในสวรรค์ชั้นฟ้าอย่างนั้นแน่แล้วหรือ ฯ
 ภูเต ก็จะไม่มั่นคงอย่างไรเล่า พระคุณเจ้า ผู้เจริญ โยมหากถ้าว
 กตัญญูคำเดียวไม่ จำเป็นใหญ่ประเสริฐกว่าเทวดาท้งหลายในสวรรค์
 สวรรค์ ก็เป็นใหญ่แต่ประเสริฐจริง ๆ ขอพระคุณเจ้าอย่าได้กังไจโดย
 เพราะเทวดาท้งหลายเหล่านั้นอยู่ในอำนาจของโยมทั้งนั้น ฯ มหาราช
 ขอถวายพระพร อาตมาภาพได้ยินว่า บพิตรพระราชดำริทรงเจ้าเกรง
 กตัญญูเนกวรรณเทพบุตร ซ้อนเป็นจริงหรืออย่างไร ฯ ภูเต ข้า
 แต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ก็เกรงกตัญญูเนกวรรณเทพบุตรจริงนะซี ฯ
 มหาราช ขอถวายพระพร เขื่อนติดไปแล้ว พระราชดำริทรงเจ้าทำไมจึง
 เป็นอย่างนั้นเล่า คำก่อนกับคำหลังมีผิดแผกกันไปหรือ อเนกวรรณ
 เทพบุตรก็อยู่ในพิมานเมืองดาวดึงส์สวรรค์มิใช่หรือ ฉะนั้นนับว่าอยู่
 ร่วมพื้นแผ่นดินพิภพเสมอกัน เหตุไรบพิตรพระราชดำริทรงจึงมีเป็นใหญ่
 กว่าอเนกวรรณเทพบุตรนั้นด้วยเล่า ฯ ภูเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้
 เจริญ พระคุณเจ้านั้นจะให้ โยมได้รับอุปภาคแก่ฝูงเทพยดาท้งหลาย
 หรือ จึงแกดตั้งหีบยกเอาข้อความอันนั้นขึ้นมาบูชา หรือกลัวว่าพระ
 ราชดำริทรงจะพิวพันพระคุณเจ้าเข้าอีกกระมัง ฯ มหาราช ขอ
 ถวายพระพร ไม่ใช่เช่นนั้นนะมหาบพิตร ที่อาตมาหีบยกข้อความ
 อันนั้นขึ้นมาบูชา ก็เพื่อให้ พระเกียรติยศของพระราชดำริทรงเจ้า

เพลงฟุ้งกระจายจรประจักษ์แก่ตาโลก ทิวทั้งเทวดาแด่มนุษย์ทั้งหลายน
 ว่า องค์อมรินทรผู้เป็นจอมเทวราชในชั้นฟ้าสุราลัยทรงพระอุดำห
 ในการกุศลสิ่งเดียว หาประมาณนั้นละเมินบุญโกฏฐาตั้งที่เหนือบุญ
 เดียวไม่ ยังตั้งอุดำหาพระอัศวมเหศวร์ชาติา เด็ดเข้าไปกระทำอาหาร
 บิณฑบาตทานถวายแก่พระมหากษัตริย์ปกครองถึงมณฑลโลก บพิตรพระ
 ราชสมบัติการกระทำการกุศลอย่างนี้ ย่อมเป็นคุณกิตติศัพท์ควรที่จะสรร
 เถริญเป็นอย่างยิ่ง เหตุไรจึงว่าอาตมาภาพได้แต่รังแกถึงหยิบยกเอา
 ความชั่วช้าปจณา ด้วยหวังจิตต์เจตนาจะให้บพิตรพระราชสมบัติ
 ภาดแก่ผู้ในเทวดาทั้งหลายนเ้า พระราชสมบัติเจ้าไม่ได้กระทำกอง
 การกุศลอย่างนั้นจริงดอกหรือประการใด ฯ ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้า
 ผู้เจริญ โยมได้กระทำเช่นนั้นจริง ๆ มหาราช ข้าแต่บพิตรพระราชสมบัติ
 ภาณุประเสริฐ รู้ว่ากระทำจริงเช่นนั้นนะซี อาตมาภาพจึงได้ไต่ถาม
 พระราชสมบัติเจ้า ด้วยประสงค์จะเชิดชูพระเกียรติคุณของพระองค์
 ให้เฟื่องฟูขึ้นอีก พระราชสมบัติเจ้าจงจัดแจงว่ากล่าวแต่ให้สิ้น
 ความสงสัย ในข้อความที่ตรงกัฏวเนกวรรณเทวบุตร แด่เป็นใหญ่
 กว่าเทวดาในสรวงสวรรค์นั้นเกิด อย่าให้ หมองโมหจิตต์ บุคคลผู้
 เป็นอันธพาลเลย ฯ ตำรุ ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้า
 ปจณาช่อนข้างดีจริง แต่ว่าชีวิตฉันบุญญานัก ยากที่จะแก้ไขให้
 สิ้นวิจิกจณาความสงสัยได้ แต่ทว่าโยมจะแจ้งเนื้อความไปตามสติ
 ปัญญาให้พระผู้เป็นเจ้าฟัง ขอพระคุณเจ้าจงจดจำไว้ อย่าลืม

ถ้อยคำของโยมเสีย ซึ่งว่าโยมเป็นใหญ่ในดวงสวรรค์ชั้นฟ้า
นั้น เพราะอาศัยเหตุที่ได้ กระทำการตบแต่งถ้ำเทพบุตรเทพธิดา
ทั้งหลายอื่น ๆ ที่นอกออกไปจากอเนกวรรณเทพบุตร ทั้งอายุ
วรรณดุขพลก็ ประเสริฐเจริญ ยิ่ง กว่า เทวดา ทั้งหลายโดย เภยยุยมนัย
ยกไว้ แต่อเนกวรรณเทพบุตรผู้หนึ่งเท่านั้น ๖ คือในสมัยกาลครั้ง
หนึ่ง โยมพาฝูงเทพบริวารพวกดาวสวรรค์ อัมพรกัญญาแดเทพยดา
ทั้งหลายออกจากเวษยันตพิมาน เสด็จไปประพาศดวงสวรรค์ป่า
รุ้งกวันแลจิตจรดดาววันแลมีศกวันแดนนั้นทวัน เพื่อจะเที่ยวเซยชมเล่น
ให้เป็นสุขสำราญใจ อเนกวรรณเทพบุตรนั้นไซ้ร ก็พาบริวารทั้งหลาย
ออกประพาศสวนอุทยานบ้าง โยมแลเห็นเป็นอรรตจรรยยิ่งนัก
ด้วยว่าโอภาศพรรณรศมีดีวิระกายแห่งอเนกวรรณเทพบุตรนั้น ปก
คลุมแผ่ซ่านไปตลอดทั่วทั้งเทวโลก ครองเงาเซยซึ่งรศมีดีวิระกาย
ของโยมเป็นอันมาก ทั้งเกียรติยศบริวารก็เหาะเดื่อนลอยตามมาดู
เหลือหลอตาม โยมจึงหลบหลีกหนีเข้าสู่วิมานกดับคั่นที่หาประพาศดวง
สวรรค์ไม่ ได้มนสิการกระทำไว้ในใจว่า กองกุศลนั้นจะมีผล
เป็นอเนกถึงปานนี้ ที่เราจะประมาทหมิ่นละเมินคั่งทวนการกุศลเสีย
หาควรไม่ โยมจึงได้ พานางสุชาดาดาวสวรรค์ อันเป็นเพื่อนบารมี
ท่านคี่ด ตั้งไปกระทำทานถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระมหากษัตริย์
เถรเจ้า ด้วยเหตุผลดีมานอย่างนั้นแล ๖ มหาราช ขอถวายพระพร
การที่บพิตรพระราชดำริการ ทรงพระอุดำห ขอนถวาย กระทำ กองการ

กุศล มีถวายอาหารบิณฑบาตเป็นต้นอย่างนี้ ก็เป็นอันได้ชื่อว่าชิง
 เอาซึ่งเอาสมบัติของคนจนโดยแท้ เพราะทรงเห็นปรากฏว่าพระ
 มหากัณฑ์เปรตออกจากนิโรธสมบัติ ประสงค์จะเที่ยวโปรดคนยาก
 จนเจิญใจ โดยแต่มาครว่าได้ ถวายอาหารบิณฑบาตทานประมาณ
 ทพพีหนึ่ง กับน้ำผักดองประมาณครึ่งช้อน ก็จะได้สมบัติอีกฐานัน
 ทรอันสูงใหญ่มีตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีผู้ใหญ่เป็นต้น ภายในเจ็ดวัน
 บพิตรพระราชดำริการจึงรับชิงถวายเสียก่อน ดูเป็นการบั่นรอนสุข
 ประโยชน์ที่คนจนจะพึงได้ อย่างมหันต์ หรือว่ามีจิตต์ ฤษยาอาธรรม
 ไม่อยากให้คนอื่นนั้นสูงใหญ่เท่าเทียมด้วยพระองค์ ฯ ภูมเต พระ
 คุณเจ้าเอ๋ย อันธรรมดว่าการกุศลผลบุญเช่นนี้ อย่างนี้ แม้ใคร
 รับเร่งกระทำการก็ได้สมบัติก่อน จะว่าชิงเอาสมบัติก็เป็นจริง แต่
 จะกล่าวว่าชั่วช้าตามก้นหาได้ไม่ ด้วยเหตุว่าสมบัติทั้งปวงในโลกนี้
 นี้หาเป็นแก่นสารไม่ บังเกิดมีแต่พออาศัยให้เป็นสุขสบายตลอดชาติ
 หนึ่ง ก็ขอให้มีความเจริญรุ่งเรืองมาก ๆ แต่มีความเพียรอุสาห
 ขวนชวยกระทำการกุศลเพิ่มเติมสมบัติเท่าใด อย่าให้ บกพร่องเบา
 บางเฉียบ จึงได้ ดังบดั่งยมเจียมตนเหมือนหนึ่งคนทุกคตะตกไว้ ถึง
 ว่าได้ด้วยทักขิรีสมบัติบริบูรณ์ดังนั้นก็ดี แต่เพียงสมบัติเป็นโลกีย์
 ด้วยกันก็ยังไม่พอสั่งถึงเท่าท่านผู้อื่นไม่ เหตุการณ์ดังนี้แล โยม
 จึงได้ ขวนชวยกระทำการกุศลสืบสมบัติต่อไป โยมหาได้มีจิตต์
 ฤษยาอาธรรม คิดแย่งชิงเอาสมบัติของผู้หนึ่งผู้ใดไม่ ฯ

เถโร คํ ตํตุวา พระมาลัยเทวเถรได้ดับสาร์สุนทรโฆหาร
 แห่งท้าวมัชฌิมปถปะตปะตองแก้ไขเรื่องราวเรียบร้อยตั้งนั้นแล้ว จึง
 มีปัญาถามว่า มหาราช ข้าแต่บพิตรพระราชธมมารผู้ประเสริฐ
 พระนามทั้งปวงก็ได้บรรยายขยายข้อความกระทำตั้งต้นทนาการอันได้รู้
 ต้แล้ว ตมคตวที่อาคมาภพะจะชี้แจงให้ชาวมนุษย์เชื่อฟัง พวกมนุษย์
 นิกรชนทั้งหลายเหล่านั้น เมื่อได้ดับฟังแล้วก็จะชวนกันกระทำ
 ปณินนาการเกิดศัทธาได้นั้นในพระพุทธศาสนา อาคมาภพได้ยืนยันว่า
 ทิพยศิริสมบัติทั้งปวงในเทวโลกบรรดาที่เป็นของบพิตรพระราชธมมาร
 ข้างโอฬาริกภาพน่าฟังขมยึ่งนัก โรงธรรมธภาคาศาสนันถัมพตติดา
 อาสน์แด่ข้างเฮอร์วณ ทั้งไม้ปาริชาติประจำเมืองดาวดึงส์สวรรค์
 ก็บังเกิดเป็นอรรศจรรยหากบุญตบแต่งให้แก่พระองค์ อนึ่งแต่ก็
 พร้อมมุนตบริบูรณ์ไปด้วยสาวดรรชนีนางเทพอัป ศรกัญญา มินาง
 ดุชาดานาร่วมเรียงเคียงข้างไม่ห่างพระราชธมมารเจ้าเลย จนปรา
 ฏฐพระนามเรียกว่าดุขัมบดีเทวราช ส่วนเหล่านั้นนางทั้งหลายที่เป็น
 พระมเหสีผู้ใหญ่อันเหลือ มินางธรรมมาตุจฉาธุมนินทาเป็นคณัน
 เหตุไรจึงไม่ปรากฏพระนามให้กักกองเหมือนนางดุชาดาเถา มี
 เหตุผลเป็นอย่างไหรือ อาคมาภพจะใคร่แจ้งเรื่องราวสักหน่อย ๆ
 ภาณุเต พระคุณเจ้าเอ๋ย อันประเพณีของชาวโลกทั้งปวงย่อมเป็นห่วงอยู่
 ด้วยภรรยาอดรักอย่างเดียว คือเมื่อแรกเริ่มเดิมทีนางดุชาดานได้ขอ

พรแก่โยมไว้ว่า ถ้าโยมไปไหนให้พานางไปด้วย เพราะนางสุชาดา
เป็นคนอนาถาหาเหมือนหญิงท่งปวงไม่ ความอาตยอันนี้บังเกิดมีขึ้นแก่
โยมๆ จึงได้ให้ พรแก่นางตั้งแต่นั้นมา ถ้าโยมจะไปไหนก็เป็นห่วงจำ
ต้องพานางสุชาดาไปด้วยกัน เพราะเห็นคู่ว่าเป็นเพื่อนยากมาแต่
ก่อน เหตุดังนี้ชื่อนางจึงได้มาปณอยู่ในชื่อของโยมด้วย ฯ

แก้ด้วย โลกียแลโลกุตร

ใต้ คํ่า ตูตว่า พระม้ายเทวเถรเจ้าได้ดับฟังกัถังเวรสดคจิตต์
พระผู้เป็นเจ้าจึงได้ถวายพระพรปฐกถามต่อไปว่า อัมมรรมดาว่า
ตั้งสารวิญญูยอมคัคคิตยไม้ขาด ขอนับพิตรพระราชธมมารทง
ทราบเหตุผลแจ้งประจักษ์หรือหามิได้ ฯ ภาณุเต ข้าพแต่พระคุณ
เจ้าผู้เจริญ โยมเป็นเทวดาอยู่ในภพมาพจรสวรรค์ ทราบเหตุ
แต่อย่างนี้ว่า โลกียธมบคคเป็นทังของโลก พระคุณเจ้าชก
ใช้ได้ตามโยมอย่างนี้ เพราะประตังคซึ่งประโยชน์เป็นประการใด
เล่า ฯ มหาราช ขอถวายพระพร ชาวโลกท่งปวงยอมนิยมนั้นชม
ด้วยบพิตรพระราชธมมารยิ่งนักกว่า รักนางสุชาดา อาตมาภาพฟัง
บพิตรพระราชธมมารแจ้งความแล้ว ก็เห็นว่าเป็นจริงธมตามที่ชาว
โลกเขานิยมกัน ควรจะตั้งเวรสดคจิตต์แท้ๆ ดัมหาอะไรแต่
องค์อัมรินทราธิราชผู้ประเสริฐทรงศัถวคคคเคษศัจจิตเป็นอันดี หวัง

พระทัยจะเพิ่มเติมต่อพระบารมี ก็ยังมาหลงใหลด้วยกระษัตริ์พระ
 ราชทานพรมยอมให้อภัยแก่นางสุชาดา ได้ชื่อว่าอุอานาจนแก่มาคูคาม
 แท้ ๆ ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้าชั้นมาณะ
 เมืองสุวรรณคณาดวงศักรัง เห็นจะถือไปชั่วฟ้าก่ดปาวสาน ด้วย
 ถ้อยคำโหว่ของพระคุณเจ้า ช่างแจกจัดคิดขุ่นปฏิกานาม หว่า
 โยมันเป็นถึงท้าวโกศยี่ด้วยทิพยศิริสมบัติในสุวรรณคณ ยังมิพัวพัน
 วายอยู่ด้วยนางฟ้า จนให้กตีกาณัญญาแก่นางสุชาดานารี พระ
 คุณเจ้ารู้หรือไม่ว่า โดกียเกิดก่อนหรือโดกุตรเกิดก่อน ๆ มหาราช
 ขอลถวายพระพร พระราชสมภารเจ้าผู้ประเสริฐ บรรดาของการ
 กุศตรวมทั้งปวงมีโดกียเป็นที่อุดหนุนเป็นกำลังอุปนิสัย โดกีย
 กุศตรเป็นปัจจัยแก่โดกุตรกุศตร ฉะนั้นพระราชสมภารพึงเข้าพระทัย
 ตั้งขึ้นเกิดว่า โดกียบังเกิดก่อนโดกุตร ๆ ภาณุเต ข้าแต่พระคุณ
 เจ้าผู้เจริญ เมื่อว่าบรรดาของกุศตรวมทั้งปวงเป็นโดกียก่อนกุศตร
 แล้ว ถ้อยคำที่พระคุณเจ้าว่าโยมอุอานาจนแก่มาคูคามนั้น เป็น
 ถ้อยคำที่ผิดก่ดวเป็นพิรุณอย่างร้ายกาจ หากควรที่จะเป็นวจาแห่ง
 สมณะอันประเสริฐไม่ เมื่อรู้แจ้งแล้วอย่างนี้ว่า อาศัยโดกีย
 ก่อนโดกุตรจึงจะดำเร็จ ทำไมพระคุณเจ้าจึงมากด่าดติเตียนหาว่า
 โยมอุอานาจนแก่มาคูคาม ถ้าไม่อาศัยมาตุคามแล้ว ไหนเลยจะ
 ดำเร็จแก่พระโพธิญาณ ได้มาตั้งสอนสาวกทั้งปวงให้เล่าเรียนธรรม
 ปฏิบัติสืบ ๆ กันมา จนถึงพระคุณเจ้าได้เล่า ๆ อันประเพณีที่

พระบรมโพธิสัตว์สร้างประโพธิญาณ ถ้าไม่อาศัยซึ่งบาทบริจาริกากระ
ทำเวยยาวัจจกรรมประการต่างๆ เช่นนั้นแล้ว พระคุณเจ้าเห็นว่าจะดำ
ริ้แก่พระโพธิญาณได้อยู่หรืออย่างไร ๑ महाराज ขอถวายพระพร
อาตมาภาพเห็นว่าพระบรมโพธิสัตว์ ถ้าไม่อาศัยมาตุคามแล้ว คงหา
ดำริ้แก่พระบรมโพธิญาณไม่ อาตมาภาพเห็นเหตุการณ์
เป็นดังนี้แหละ จึงว่าพระอินทร์ผู้อำนาจแก่มาตุคามเพื่อตั้งพระ
ทัยจะแสวงหาพระโพธิญาณนั้นเป็นพระอินทร์องค์ก่อนต่างหาก ก็
พระอินทร์องค์นั้นผู้อำนาจแก่มาตุคามด้วยหรือ ปรากฏว่าพระโพ
ธิญาณได้แต่เมื่อไรมี บพิตรพระราชสมภารเจ้าก็ดำริ้แก่พระโศดา
บันแล้ว อย่างกล่าวหาว่าอาตมาภาพกล่าวถ้อยคำผิดเป็นพิรุณ ที่จริง
หาผิดไม่ ขอบใจของอาตมาเสียอีกด้วย พระองค์อย่างงหลง
ตะเมอกล่าวว่ายเลย ขอจงแจ้งความตามเรื่องราวไปเกิด แต่ก่อนได้
กระทำการกุศลพิเศษสุดวิเศษแต่ตั้งอดีตปฏิบัติเป็นอย่างไร จึงได้มาบัง
เกิดเป็นองค์สมเด็จพระอมรินทราบหาราช อีกที่กักก้องไปด้วยแสนล้าน
ตุ้รางค์สูงพระบริวารแวดล้อมเกลื่อนกลาดเห็นปานดังนี้ ๑

แก ตวยวตตบท ๗ อย่าง

แกอาวชวิเศษ ๔ อย่าง

สมเด็จพระโกศลยัมรินทราบหาราช จึงแจ้งความแก่พระม้าย
เทวเถรต่อไปว่า พระบรมโพธิสัตว์มาฆมาณพนันได้สร้างถ่อนกุศล

วิเศษไว้ ๘ ประการ ยาวชั่ว มาตาเปติภร คือตั้งอยู่ในที่กระทำ
 การทะนุบำรุงท่านผู้ใหญ่ในตระกูล ได้แก่เพียงคืบคืบมารดา
 ครอบเกล้าชีวิตของคนประการ ๑ ยาวชั่ว กุเด เชฐฐาปจายิน
 คือตั้งอยู่ในดีมีมาการจะ กระทำการเคารพยำเกรงต่อท่านผู้มียุ
 กว่าตนในตระกูล มีพี่หญิงพี่ชายเป็นต้น ครอบเกล้าชีวิต
 ของคนประการ ๑ ยาวชั่ว สณฺหวจ คือกล่าวถ้อยคำกตมเกลี้ยง
 อ่อนหวานไพเราะเสนาะโสตแก่ท่านผู้ฟัง ครอบเกล้าชีวิตของคน
 ประการ ๑ ยาวชั่ว อปฺเปตฺตฺน คือมิได้กล่าวถ้อยคำต่อเถียง
 ยุ้งให้ท่านทั้งปวงผิดพ้องหมองใจกัน ครอบเกล้าชีวิตของคน
 ประการ ๑ ยาวชั่ว วาจาสุจ คือกล่าววาจาเป็นสัตย์เป็นจริงไม่
 โกหกตอแหลท่าน ครอบเกล้าชีวิตของคนประการ ๑ ยาวชั่ว
 มจฺเจวณฺเณ ยุตฺต คือประกอบไปด้วยบริจาตเจตนา กระทำการ
 กิจด้วยซึ่งโดยมัจฉริยให้ห่างไกล จากจิตตสันดานเป็นเนือง
 นิตย์ ครอบเกล้าชีวิตของคนประการ ๑ ยาวชั่ว โกชาภิก
 คือตั้งอยู่ในเมตตาจิตต์ครอบงำด้วยซึ่งความโกรธ อันมีขันต์เป็น
 ปุเรจาริก ครอบเกล้าชีวิตของคนประการ ๑ จึงรวมเป็นข้อวัตร
 ปฏิบัติอันวิเศษประเสริฐ ๘ ประการดังนี้ แล้วจะได้กระทำการ
 กุศลสิ่งอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก มีปลูกสร้างศาลาแด่ขุดสระกระทำ
 ถวายนอกไม้แด่มรรคาถนนหนทางให้คนสัญจรไปมาเป็นต้น ด้วยเดช
 กุศลทั้งหลายเหล่านั้น จึงบันดาลให้ได้รับผลในลัคนาโลก มี

วิมานเวษยันต์สูง ๑๐๐๐ โยชน์ มีราชมรรคา ๕๐๐ โยชน์ มีบันได
 กับพลธิดาอาสน์ที่นั่งหนาได้ ๑๕ โยชน์ กว้างได้ ๕๐ โยชน์ ยาว
 ได้ ๖๐ โยชน์ อ่อนละมุนตักนั้น แดงดำดี ตีแต่งดังดอกไชยพุกกะแด
 ดอกชบา ฯ

มหाराช ขอถวายพระพร มาชฌาณพระทำกุศลเป็นอุก
 กฤษณ์ ด้วยออกถนอมความโกรธตั้งอยู่ในอธิวสันนคติ จึงเป็น
 บรมสุขด้วยทิพยสมบัติต่างๆ เห็นสมควรแก่พระพุทธานุภาพที่ควรดีไว้ว่า
 ธนคติ ปรมิ ตโป ตีติกุขา ความอดคือความทนทาน เป็นตะบะ
 (คือธรรมแผนกตามาปธรรม) อย่างเยี่ยมดังนี้แล้ว ก็เมื่อบัง
 เกิดเป็นพระอินทร์ประกอบไปด้วยอัสติวิยัค ทรงพระศักดิ์ภาพ
 อันประเสริฐ พระองค์ก็ทรงตั้งอันใดเป็นเทพอาวสุ ดำหรับ
 กระทำการบรรณรงค์ ดังครามด้วยพวกไฟหรือธูรทั้งปวง ฯ ภาณุเต
 ขาแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ โยมก็ขอเทพอาวสุจักรแก้วเพชรรัตน
 ดำหรับพระกร ฯ มหาราช ข้าแต่บพิตรพระราชธมมการผู้ประเสริฐ
 จักรแก้วเพชรรัตนดำหรับพระกรนี้ พระองค์ได้ด้วยอานันตยศักดิ์
 ทานการกุศลอันใดหรือ ฯ ภาณุเต พระคุณเจ้าเอ๋ย อันเทพ
 อาวสุวิเศษดังนี้ จะได้มีเทพบุตรองค์ใดองค์หนึ่งนำมาให้โยมก็หา
 มิได้ โยมได้มาด้วยผลบุญที่โยมกระทำมาแต่ก่อน ฯ มหาราช
 ขอถวายพระพร บพิตรพระราชธมมการเจ้าได้กระทำดังใดไว้ในกาลก่อน
 หรือ จึงได้จักรแก้วเพชรรัตนอันประเสริฐเป็นเทพธิดาอาวสุก็อดำหรับ

พระกรเช่นนี้เล่า ฯ ภนฺเต โยมได้ด้วยอานังษณฺฑ์ ณะพระคุณเจ้า
 ผู้เจริญ ฯ महाराज ทำไมคนอื่น ๆ ที่มีขันต์ จึงมิได้จักรแก้ววชิราวุธ
 สำหรับมือบ้างเล่า ขอบถวายพระพร ฯ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณ
 เจ้าผู้เจริญ อธิษฐานความอานังษณฺฑ์ ที่เป็นเหตุให้บังเกิดเพ
 ษาวุธขึ้นสำหรับพระกรเฉพาะปรากฏมีแต่องค์อมรินทร์ผู้ทรงจักรแก้ว
 วชิราวุธนั้น เหตุว่าเป็นยศดเยี่ยมกว่าเทพอาวุธทั้งปวง บรรดา
 เทพเจ้าทั้งหลายผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ ก็ล้วนมีเทพอาวุธถือสำหรับพระองค์
 ต่าง ๆ กัน ด้วยอานังษณฺฑ์เป็นประมาณ แต่อาวุธวิเศษประ
 เสด์ในโลกลี้มีอยู่ ๔ ประการด้วยกัน คือจักรแก้ววชิราวุธประ
 การ ๑ ตรีของของท้าวจเวตตวันนประการ ๑ ผ้าโพกศีรษะ
 ของอ้าวภยักษณประการ ๑ พระเนตรซ้ายขวาของพระยายมณ
 ประการ ๑ เทพอาวุธวิเศษประเสดร์ในโลกลี้มีอยู่ ๔ ประการด้วยกัน
 ดังนี้เล่า ฯ महाराज ขอบถวายพระพร จักรแก้ววชิราวุธ
 ของพระอินทร์ แด่พระของของท้าวจเวตตวัน แด่ผ้าโพกศีรษะ
 ของอ้าวภยักษณ แด่พระเนตรของพระยายม ทั้ง ๔ ประการ
 ประเสดร์อยู่อย่างไร ขอบพิศพระราชมภารจงตรัดบรรยายมาให้
 ฟังด้วย อาตมาภาพระจะได้จดจำได้ใจไว้ ต่อไปจะต้องซักถาม
 บพิตรพระราชมภารอีก ฯ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 จักรแก้ววชิราวุธนั้น ถ้าจะขัดโยนไปในเขาพระศุเมรราช เขา
 พระศุเมรราชนั้นก็มิอาจทนอยู่ได้ จักรแก้ววชิราวุธนั้นย่อมทำลาย

เขาพระสุเมรุราชให้แตกทำลายไป นับได้แสนโยชน์เป็นกำหนด
 ตลอดจนไปถึงท้องมหาสมุทร แล้วกลับคืนมาสู่พระกรตั้งเก่า ๆ
 ท้าวเวสธวัณนั้นเล่าเมื่อนโกรธกรวชนมา ถ้าจะขว้างปาหม้อยักษ์
 แดกภูมิตถ์ทั้งทำลายด้วยศรของเทพอาวุธของอาคมาไซร์ อันว่าหม้อยักษ์
 แดกภูมิตถ์ทั้งทำลายเหล่านั้นมากมายประมาณนับด้วยโกฏิ ก็
 ย่อมจะถึงซึ่งความพิณาศินหายล้มตายระเนระนาดลงดาษดิน มีอาช
 ุที่จะคงยืนชีวิตยืนอยู่ได้ ๆ อาพวยักษ์นั้นเล่า ถ้าขว้างผ้า
 โปกศรัยะขึ้นไปในอากาศ ฝนก็จะแห้งแล้งไปนับได้สามปีเป็นกำหนด
 แม้ถ้าโยนทิ้งลงไปในท้องมหาสมุทรไซร์ น้ำนั้นก็แห้งเหือดลงหมด
 หม้อยักษ์ฉกฉวยกันทั้งทำลายก็จะตายลงหมด แม้ถ้าผ้าโปกศรัยะนั้น
 ตกลงบนแผ่นดิน ก็จะเกิดเพลิงไหม้ขึ้นแล้วเผาผลาญเสียซึ่งรุกข
 ชาติทั้งทำลาย บนพื้นปภีให้ยับเยินเป็นเป็นจุณวิจุณไป หาก
 ใดที่จะเหลือรอดอยู่มิได้ ๆ พระยายมมุนีเล่า ถ้าโกรธกรวชน
 มาแล้ว เหลือกลุ่มพระเนตรขึ้นแล้วหม้อยักษ์แดกภูมิตถ์ทั้งทำลาย
 ประมาณนับด้วยแสนโกฏิ ก็จะแตกพากันกระจัดกระจายตายดว
 ราชลงทับกัน ประดุจดังว่าเกิดอยู่ในกระทะเหล็กอันร้อนแล้วด้วยแสง
 เพลิงฉนั้น อาวุธวิเศษประเสริฐในไตรภูมิอยู่ ๔ ประการดังนี้เด
 ย่อมบังเกิดมีขึ้นเพราะเดชอาณัติแห่งขันธ์เป็นประมาณ ๆ

๒๒ แก ทวยเฮราวณเทพบุตร

แถมมนุษย์ ๔ จำพวก

ถ้าคนนั้นพระมาดัยเทวเถร จึงถวายพระพรปฐกถามต่อไปว่า
มหาราช ขอถวายพระพร อาตมาภาพได้ยินว่า พระอินทร์ทรงถือ
ตั้งชกทักษิณาวรรตด้วยพระกรข้างหนึ่งมีไม้หรือ ก็ตั้งชกทักษิณาวรรต
นั้นสำหรับประ โคมกระทำชัยฤกษ์เลี้ยงต้นนั้นตลอดท้องจักรวาล อาต-
มาภาพก็ทราบแล้วว่า พระอินทร์ได้มาเพราะอาณัติศักดิ์ที่ตั้งอยู่ใน
เมตตาคิณต์ คิดเผื่อแผ่ไปในสัตว์ทั้งมอญ แต่อาตมาภาพยังได้ยิน
อีกว่า บพิตรพระราชสมภารมีช้างเฮราวณหัตถ์เป็นช้างพระที่นั่ง
สำหรับขับขึ้นไปประพาสเล่นยังพระราชอุทยาน ชื่อนั้นมีจริงดังเขาว่า
หรือ บพิตรพระราชสมภารเจ้า ฯ ภาณุเด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ก็
มีจริงดังนั้นนะซี พระคุณเจ้าจะถามด้วยต้องการอะไรเล่า ฯ มหาราช
ขอถวายพระพร อันเทวโลกนี้เป็นดุคติภพ เป็นภพที่ดีที่เลิศ เป็น
สถานที่ ๆ สมควรจะได้ถิย อยู่แห่งเทพยดาทั้งหลายทั้งปวง แต่
บรรดาผู้ที่ได้ ตั้งสมอบรมคุณงามความดีไว้ในชาติปางก่อน กอบ
ไปด้วยบุญญาภิหารเป็นอันมาก ก็ช้างเฮราวณหัตถ์นั้นเป็นสัตว์
เตี้ยรัจฉานชาติอกุศล ทำไมจึงได้ ชนมาบังเกิดในเทวโลกด้วยเล่า

ในเทวโลกนี้ก็มีสัตว์เดียรัจฉานด้วยหรือ ฯ ภูนเด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 อะไรพระคุณเจ้าจึงมาไกลเอะเทอะแก้งชกใช้ ไต่ถาม
 อยู่ดังนี้ ใครว่าสัตว์เดียรัจฉานมีในเทวโลกเล่า ฯ महाराज ขอดถวาย
 พระพร ก็ใครว่าเล่า ว่าช้างเอราวัณ หัตถ์มีอยู่สำหรับขี่ไปประพาส
 พระราชอุทยาน ฯ ภูนเด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ก็นั่นเป็นเทว-
 บุตรต่างหากเล่า ฯ महाराज ขอดถวายพระพร ก็ทำอย่างไรจึงจะ
 ขี่ไปประพาสพระราชอุทยานได้ ฯ ภูนเด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 อันเอราวัณเทวบุตรนั้น ถ้าถึงเวลาจะไปประพาสสวนอุทยานแล้ว
 ก็นิรมิตเพศจำแดงกายเป็นช้างสูงประมาณ ๓๐๐ โยชน์ มีงายาวประ-
 มาณ ๕๐ โยชน์ มีตะพองใหญ่กลมโดยรอบประมาณ ๑๐๐ โยชน์
 ปรากฏมีเคียว ๓๓ เคียว มีสัตว์ระกายขาวบริสุทธิ์ดุจดั่งเพียงพรรณ
 เพ็ญจันทร์ ครั้นแต่ดูแต่ไกลเห็นสีแดงเป็นมันเลื่อม แต่ประหนึ่งว่า
 ดำคันตะหุงแดงอันมีแสงประเสริฐศรี ตะพองแต่ละอันๆ มีงาได้ ๒ งา
 งาแต่ละงาๆ มีสระบัวได้ ๒ สระ สระบัวแต่ละสระๆ ก็มีกอบัวได้ ๒ กอ
 กอบัวแต่ละกอๆ มีใบได้ ๒ ใบ บัวแต่ละใบๆ มีดอกได้ ๒ ดอก บัวแต่ละ
 ดอกๆ มีกลีบได้ ๒ กลีบ บัวแต่ละกลีบๆ มีนางฟ้าพ่อนรำได้
 ถึง ๒ นาง ครั้นเอราวัณเทวบุตรนิรมิตตัวเสร็จแล้ว องค์อัมรินทร์
 ก็พาเทวดาผู้เป็นสหายพร้อมทั้งตามสืบตามคน ขึ้นสู่บุศบกตะพอง
 เอราวัณหัตถ์ขี่ไปยังสวนอุทยาน เพื่อจะประพาศชมพฤษาพรรณ
 มิ่งไม้ต่าง ๆ อันเป็นทิพย์บรรดามีในสวนนั้น ครั้นเสร็จกลับจากการ

ประพาสแล้ว เหวอวันหัดถักก็กลายเป็นเทพบุตรดังเก่า ใช่ว่า
สัตว์เดียรัจฉานจะมีในสวรรค์ สักคเทวโลกนี้ก็หาไม่ได้ ๑

โธ่ คำ สักวา เมื่อพระมาลัยเทวเถระเจ้าได้สดับฟังทิพยสมบัติ
แห่งองค์ อัมรินทร์เทวราช อันบังเกิดด้วยอำนาจบุรพกุศล ผลแห่ง
คุณความดีที่ได้กระทำไว้แต่ชาติปางก่อน จึงถวายพระพรทูลถามต่อ
ไปว่า มหาราช ขอถวายพระพร บพิตรพระราชมหารได้ ก่อสร้าง
ถึงอันใดไว้ในมุนด์โลก บัดนี้ถึงเวลานี้ก็บังเกิดเป็นเครื่องทิพย-
บริโภคพร้อมมูลบริบูรณ์ ทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว บรรดาสิ่งของทั้ง
หลายเหล่านี้ คือเวชนันตพิมาน แลยานุมาศราชรถอันทุกมั่งคั่ง
อาสน์ไม้ บาริขชาติ แลโรงธรรมสภาศาลาอันเป็นสถานที่เทศน์
มนต์สดับฟังธรรมเทศนา แลหังถันนังกุมารพรหมแดเทพบุตรธรรม
ภักติกแดองค์ พระศรีอารยเมตตรัยบรมโพธิสัตว์แดองค์ อัมรินทร์เทวราช
ขอบพิตรพระราชมหารเจ้าจงจัดแจง พรรณาน่ากล่าวปฐกติกาแห่ง
สิ่งนั้นๆ ให้สมควรเถิด อาตมาภาพจะได้จดจำไว้เป็นเนติแบบอย่าง
แล้วจะได้ นำไปบอกเล่าแก่ชาวมนต์โลก ๑ ภาณุเต ข้าแต่พระ
คุณเจ้าผู้เจริญ เดียวโยมจะต้องถามพระคุณเจ้าเสียก่อน พระคุณ
เจ้ามาแต่มนต์โลกมิใช่หรือ ก็ประเทศที่ตรงไหนเล่าที่เขาเรียกกันว่า
มนต์โลก ๑ มหาราช ขอถวายพระพร ชมพูทวีปกว้างขวางประ
มาณ ๓๐๐๐ โยชน์ แต่จำเพาะที่อยู่ของมนุษย์ประมาณ ๓๐๐ โยชน์
ที่ดำริบอยู่ของมนุษย์ ประมาณ ๓๐๐ โยชน์นั้นแหละ ชื่อว่ามนต์โลก

จัดว่าเป็นมณฑลประเทศ เป็นประเทศที่ตั้งแห่งพระพุทธรูปศาสดา
ถ้าจะกำหนดโดยรอบปริมาตรใหญ่ประมาณ ๘๐๐ โยชน์ น้ำท่วม
เป็นมหาสมุทรเตี้ย ๕๐๐๐ โยชน์ เป็นป่าหิมพานต์เตี้ย ๓๐๐๐ โยชน์
มีไม้หว้าอยู่ประจำทิศอุดร จึงชื่อว่าชมพูทวีป ๖ ภูเข ช้าง
แต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ก็เป็นอย่างไรเล่าจึงชื่อว่ามนุษย์ เพราะ
อาศัยเหตุผลเป็นประการใด แด่มนุษย์ทั้งปวงนั้น ถ้าจะ
กำหนดประมาณดู จะรู้ได้หรือไม่ว่ามีประมาณสักเท่าใด ๖
มหाराช ขอถวายพระพร ที่ชื่อว่ามนุษย์นั้นอาศัยเหตุที่กระทำ
การบุญบ้างกระทำการบาปบ้าง ถ้าจะกำหนดประมาณรวมรวม
เข้าโดยย่อมี ๕ จำพวกด้วยกัน คือ มนุสส์เปโต จำพวก ๓
มนุสส์ทวิรจุณาโน จำพวก ๓ มนุสส์นิริโย จำพวก ๓ มนุสส์กุโ
จำพวก ๓ ๖

นรชาติหญิงชายจำพวกใด มีดีระกายพิภพพิภพผิดมนุษย์
ทั้งหลาย เป็นต้นว่าตาบอดหูหนวกงูมดเล็กเตี้ยแข้งเตี้ยขา เที้ยขอ
ทานท่านเลี้ยงชีวิตอดอาหารต้องเวรหาได้บริบูรณ์ไม่ แดบริโภค
อาหารไม่ทันแก่ความอยาก มีอาการดุจดังว่าเปรต นรชาติหญิงชาย
จำพวกนั้นชื่อว่ามนุสส์เปรต ๖

นรชาติหญิงชายทั้งหลายเหล่านี้ เป็นทุกข์ตะเขี่ยวใจยากไร้
อนาถาหาพึ่งมิได้ เที้ยขอทานผู้อื่นเลี้ยงชีวิต มิได้คิดอ่านที่จะ
ประกอบภารงานของตน ต้องอาศัยกระทำการกิจการของผู้อื่น จึงได้

อาหารมาเลี้ยงชีวิต มีอาทิเช่นเป็นทาสกรรมกรเขาแผ่นดิน นรชาติ
หญิงชายจำพวกนั้นชื่อว่ามนุสฺสดิรัจฉาน ฯ

นรหญิงชายจำพวกใด เป็นคนอยาบช้าร้ายกาจดำหิธสา
กรรจ์ กระทำการทุจริตมีประการต่าง ๆ เป็นต้นว่าฆ่าฟันกันก็ดี
ชกต่อยกันจนถึงถึงชีวิตก็ดี ไปเที่ยวกระทำโจรกรรมตามอำนาจใจคน
เองก็ดี ราชบุรุษทั้งหลายจับตัวได้ ผู้กมัตมากระทำอาชญาลงโทษ
เขียนฆ่าเสียก็ดี กระทำพินนาการจงจำไว้ในคุกแถวรางก็ดี
มนุษย์จำพวกนั้นชื่อว่า มนุสฺสदनรก ฯ

นรชาติหญิงชายจำพวกใด ตั้งอยู่ในสุจริตธรรมเป็นอาทิ คือ
กระทำการกุศลทานศีล แด่ดวงมนต์ ภาวนาดีดบิรมังพั่งพระดีธรรม
เทศนารักษาศีลไว้เป็นอันดี ดำรงตนอยู่ในอุปมาธรรมมากมุล
ไปด้วยสติสัมปชัญญะ นรชาติหญิงชายจำพวกนั้นชื่อว่า มนุสฺ
สกุโธ แปลว่ามนุษย์แท้มนุษย์จริง เป็นมนุษย์บังเกิดมีในพระพุทธ
ศาสนาด้วยประการดังนี้ แด่ที่เรียกว่ามนุษย์นั้นเพราะอรรถว่า
วิเศษซึ่งสรรพสิ่งทั้งปวงเป็นอันมาก เป็นผู้ประเสริฐเลิศกว่าสัตว์
จำพวกอื่น ๆ ฯ

แก้ ด้วยเหตุที่จะให้ ได้ปริวายศ
แลเหตุที่ ไ้ พระเชยวแก้วมาบรรจุในพระเจดีย์

พระมาดัยเทวเถร จึงถวายพระพรทูลถามต่อไปว่า
มหาราช ขอถวายพระพร อาตมาภาพขอถามอีกสักหน่อย
บพิตรพระราชดำริการเจ้ามีพระอัครมเหสีดีพระองค์ คือ นางสุธรรมา
สุจิตราตุนันทาสดา ตัณฑทรงพระรูปพระโฉมเป็นอนางาม มหา
บพิตรมีแต่เพียงดีพระองค์เท่านั้นหรือ ว่ามีนางเทพอัม্বরดาวสวรรค์
เป็นบริวารอีกมากน้อยสักเท่าใด ฯ ภูมเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
นางเทพอัม্বরกัญญาผู้เป็นบริวารนั้น มีประมาณนับด้วยโกฏิ คือนาง
สุธรรมามีนางฟ้าเป็นบริวารประมาณ ๒ โกฏิ ๕ ล้าน แลพระมเหสี
อีกตามพระองค์ นั้น ก็มีบริวารเต็มอกันกับนางสุธรรมา จึงคำนวณ
นับนางเทพอัม্বরดาวสวรรค์ อันเป็นบริวาร เข้าด้วยกันทั้งหมด
ได้ ประมาณ ๓๐ โกฏิ ฯ มหาราช ขอถวายพระพร นางฟ้าทั้งหลาย
เหล่านี้ บังเกิดมาเป็นศบริวารของบพิตรพระราชดำริการเจ้า เพราะ
กองการกุศลสิ่งใดเล่า ฯ ภูมเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อนัยศ
บริวารทั้งหลายเห็นปานตังนางฟ้าทั้งปวงนี้ จะบังเกิดมีมากได้ เพราะ
อาศัยแก่กระทำปฏิบัติตั้งอยู่ในภูมิแห่งอุปาตกอุปาติกา มีศีล ๕ ศีล ๘
เป็นต้นเป็นประธาน แต่ซึ่งจะรู้ว่าเพราะอาศัยกองการกุศลสิ่งนั้นๆ
โดยกะกำหนดนิยมลงไปเป็นอย่างๆ หาได้ไม่ ด้วยเหตุที่โยมได้กระ

ทำมาหลายอย่างหลายประการ ก็พระคุณเจ้าเล่า รู้หรือไม่ว่า กุศล
 จิตต์ดวงนั้นๆ ให้ผลเท่านั้นๆ ๑ มหาราช ขอถวายพระพร อาตมา
 ภาพรู้ได้ ๑ หนแต่ ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้ารู้ว่ากุศล
 จิตต์ดวงใดให้ บังเกิดผลเป็นบริวารยศ ๑ มหาราช ขอถวายพระพร
 พระพุทธองค์เจ้ามีพระพุทธานุภาพตรัสได้ว่า สัพพทานัน ฐมมทานัน
 ฐินาคี ธรรมทานชนะเสียซึ่งทานทั้งปวง ดังนี้ อันว่าทานเจตนา
 ทั้งปวงอันประกอบไปด้วยอโธมะ เป็นกุศลเหตุที่จะให้กระทำทาน
 ถ้าหากมาพบกุศลจิตต์ ที่เป็นกามาพจรทั้งแปดดวงนั้น ดวงใดดวงหนึ่ง
 บังเกิดขึ้นในสันดานแล้วกระทำทานเป็นดังขบฐา มหาโลกให้ จะ
 บังเกิดโลกทรัพย์สมบัติทั้งปวงให้ตนเองเนื่องมามากมายยิ่งนัก จะ
 หนักจะประมาณมิได้ ในอนาคตกาลสืบๆ กันไปทุกๆชาติ อันว่า
 ชาติที่บังเกิดเป็นลำดับนั้น กำหนดได้ในขณะที่บังเกิดบริวารยศเหมือน
 องค์ อัมรินทร์มาฆมาณพ จุติจากมณเฑียรโลกแล้วบังเกิดในเทวโลกมี
 นางฟ้าเป็นบริวารประมาณ ๑๐ โกฎิ อย่างนี้ชื่อว่ากุศลจิตต์ เป็นกามา
 พจร ให้บังเกิดผลประกอบไปด้วยบริวารยศ กำหนดได้ เพราะทาน
 เจตนาตั้งเดี่ยวยเป็นบารมี อาตมาภาพรู้อย่างนี้แหละ ในนิพิตร์พระ
 ราชสมภารจึงว่าไม่รู้เล่า พระธรรมเทศนานี้ พระพุทธองค์เจ้าก็ได้
 ตรัสแก่อินทร์แล้ว ข้อซึ่งว่าธรรมทานชนะทานทั้งปวงนั้น เหตุว่าธรรม
 ทานจะให้ได้โลกุตตรสมบัติ ยิ่งๆ ขึ้นไปกว่าโลกียสมบัติ ส่วนทาน
 อย่างอื่นตบแต่งให้ ได้แต่เพียงโลกียสมบัติเท่านั้น ข้อซึ่งว่ากระทำ

ถารกุดแล้วได้บริวารยศนั้น คืออาศัยทานบมเป็นเค้ามุข การกุด
 ถึงอื่น ๆ เข้าช่วยอุดหนุนประทับประคอง บพิตรพระราชดำริจึงมี
 บริวารแวดล้อมโดยรอบบริเวณพระจุพามณีเจดีย์สถาน เห็นปานดัง
 เขอกับพิตรพระราชดำริเจ้าได้พระบรมราชาตามาเป็นบรมถาบันประ
 เติร์ฐ แล้วทรงพระอุดำหะกระทำพระเจดีย์ที่บรรจุพระเชี้ยวแก้ว
 สมเด็จพระพุทของคเจ้า ก็พระเชี้ยวแก้วแห่งพระพุทธของคเจ้าอนัน
 พระราชดำริเจ้าได้มาแต่ที่ไหนหรือ ๆ ว่าใครให้พระองค์ เป็นส่วน
 แบ่งปัน จึงได้มาบรรจุไว้ในพระเจดีย์ เพื่อให้เป็นที่สักการบูชาอัน
 ประเสริฐอย่างนี้ ๖ ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้า
 รู้หรือไม่ว่าพระเชี้ยวแก้วนี้มีพระองค์ ๖ มหาราช ขอถวาย
 พระพร มีดีพระองค์ กับทั้งองค์ที่บพิตรพระราชดำริบรรจุไว้
 ในพระจุพามณีเจดีย์สถาน บพิตรพระราชดำริได้พระเชี้ยวแก้ว
 มาแต่ที่ไหนตรัสบอกให้อาตมาภาพเข้าใจก่อน ๖ ภาณุเต ข้าแต่พระ
 คุณเจ้าผู้เจริญ พระเชี้ยวแก้วขอเบองบนพระองค์นี้ โยมได้มา
 แต่ที่แบ่งปันพระบรมราชาคุณะซี ๖ มหาราช ขอถวายพระพร ใคร
 ได้ปันผู้แบ่งปันให้แก่มหาบพิตร ๖ ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 พระอาจารย์โทณพราหมณ์เป็นผู้แบ่งปันให้แก่โยม ๖ มหาราช
 ขอถวายพระพร บพิตรพระราชดำริได้ส่วนแบ่งปันจริงและหรือ ๖
 ภาณุเต โยมได้ส่วนแบ่งปันจริง ๆ นะพระคุณเจ้าผู้เจริญ ๖ มหาราช
 ขอถวายพระพร ผิดไปแต่กรรมังมหาบพิตร อาตมาภาพได้ยินว่า

พระอินทร์ ถักพระเชือกแก้วเบี่ยงขวาของโศกพราหมณ์ ๆ ไม่เห็นพระ
 เชือกแก้วก็ใจหายเจียนดับตายลงกับที่ แล้วพระอินทร์ ก็พาหน้เอา
 ขึ้นมาไว้บนสวรรค์ อาคมาภาพได้ยืนมาอย่างนี้ เหตุไรพระราช
 ธรรมเจ้าจึงว่าโศกพราหมณ์แบ่งบันให้ ถ้าไปถักของเขามาจริง
 แล้วจึงรับเสียดี ๆ เกิด อย่างบิดพลัดไปให้มากความเลย ๑. ภนุเค
 ข้างแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ถ้อยคำซึ่งพระคุณเจ้าว่า พระอินทร์
 ถักพระเชือกแก้วเบี่ยงขวาของโศกพราหมณ์นั้น ก็โศกพราหมณ์
 ได้มาแต่ไหนแต่ไร หรือว่าใครยกให้แก่โศกพราหมณ์ ๑. มหาราช
 ขอถวายพระพร โศกพราหมณ์เป็นอาจารย์ผู้ใหญ่ พิจารณาเห็น
 ว่า พระเชือกแก้วขวาเบี่ยงบนพระองค์สมควรที่ตนจะได้ จึงเก็บ
 ซ่อนเอาไว้ในมวยผมเหนือเคี้ยวเกล้าของตน แล้วดวงพระธาตุแจก
 ให้แก่ภริยาศรีทงหลาย ๑ พระนคร ครั้นเสร็จแล้วกลับกล่าวหาพระ
 เชือกแก้วบนศีรษะแห่งตนเห็นหายไป โศกพราหมณ์ก็บังเกิดโทม
 นต์เสียใจเป็นอันมาก เปรียบปานประหนึ่งว่าจวนเจียนจะสิ้นชีวิต
 อยู่ดำมะด่อ แต่หาบอกให้ภริยาศรีทงหลายรู้ไม่ นิ่งอยู่สัก
 ครู่หนึ่งแล้วจึงทูลขอทานาทองที่ดวงพระบรมธาตุนั้น ภริยาศรี
 ทงหลายก็ยินยอมอนุญาตให้ โศกพราหมณ์จึงได้แต่ทานาทองที่
 ดวงพระบรมธาตุนั้น แล้วนำไปกระทำพระเจดีย์บรรจุไว้เพื่อกระทำ
 ศึกการบูชา ภายหลังมาจึงปรากฏอึ่งคะนึ่งกักก้องโกธาทดไปตลอด

ทั่วโลกว่า พระอินทร์ลักพระเชียวแก้วของโทณพราหมณ์ ถ้า
พระอินทร์มาจริงตามที่เขาเดาต่อกันแล้ว ก็ควรรับเสียแต่โดยค้
เกิด จะเป็นอะไรไปเล่า เรื่องราวจะได้ยุติกันเสียที ะ

สกลโก เทวราชา เมื่อสมเด็จพระอินทร์ลักเทวราชา ได้
ดับฟังพระม้ายเทวเกราเจ้าได้ถามถึงพระเชียวแก้ว แล้วและกล่าว
โทษหาว่าลักพระเชียวแก้วของโทณพราหมณ์มาดั่งนั้น จึงได้บรร
ยายขยายข้อความโดยพิศดารว่า ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ซึ่งถ้อยคำของพระคุณเจ้า กล่าวหาว่าพระอินทร์ลักพระเชียวแก้ว
มานั้น จะได้มีโทษก็หาไม่ได้ กลับเป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่อีก
อันธรรมดาว่าพระบรมหารักริชาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
นั้นย่อมเป็นแก้วอันหาค่ามิได้ ถ้าบุคคลผู้ใดผู้หนึ่งมีบุญญาธิการมาก
ก็สมควรที่จะได้พระบรมราชาของพระองค์เจ้า อนึ่งเมื่อบุคคลผู้
นั้นจะได้มา ก็ย่อมได้ด้วยศักดิ์านภาพของอาตมา ด้วยเหตุว่าพระ
บรมราชาทั้งหลายเหล่านั้น ได้ชื่อว่าเป็นแก้วอันล้ำเลิศประเสริฐใน
โลก ไม่สามารถที่จะนับจะประมาณค่าได้ ถึงมาตรว่าจะรบรา
ฆ่าฟันทิ่มแทงกันจนถึงล้มตายลง ต่างก็หาเสียตายแก่ชีวิตของตน
ไม่ คงจะคิดอุปายให้ได้พระบรมราชาเหล่านั้นมาอย่างเดียว พระเชียว
แก้วของอาตมาเบองบนพระองค์นี้ ที่มาประดิษฐานอยู่บนเทวโลกได้ ก็
เพราะอาตมาภาพและบุญญาธิการของโยมมากกว่าโทณพราหมณ์ ซึ่ง
โยมจะได้พระเชียวแก้วของอาตมาเบองบน มากระทำดีกับการบูชาปรากฏ

ทุกวันนี้ ก็ด้วยอุปมาปัญญา คือโยมได้อัญเชิญแต่เจ้าพระเชียว
 แก้วเบ่งช้วนมาจากมอญผมแห่งโทณพราหมณ์ ลงสู่ผอบทอง
 แด้วพาเหาะหนีมา ขออาราธนาพระคุณเจ้าปฤक्षाโทษของโยม
 ให้ได้ความ ว่าจะมีโทษทัณฑ์สักเพียงไหน ตัวของโยมอยาก
 ฟังดูคำดังปัญญาของพระคุณเจ้าวิจิตรชนาแก้ไข ในข้อนี้สักหน่อย
 ด้วยเหมือนกัน ลองวินิจฉัยพิพากษาลงไปหรือว่า พระอินทร์สัก
 พระเชียวแก้ว จะควรปรับโทษเพียงแค่นี้กันแน่ นะพระคุณเจ้า
 ข้าฯ มหาราช ขอถวายพระพร ถ้าจะให้อาตมาปรับโทษ ก็
 ปรับได้แต่ว่าพระอินทร์เป็นคนชะโมยพระเชียวแก้วของโทณพราหมณ์
 เท่านั้นฯ หนุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้อนี้ก็จริงอยู่แต่
 แต่ทว่าอยากให้พระคุณเจ้าวินิจฉัยพิพากษาโทษของพระอินทร์ผู้เป็น
 ชะโมย ลงไปให้เด็ดขาดทีเดียวว่าจะมีโทษกรรมถึงสถานไหนกันฯ
 มหาราช ขอถวายพระพร ถ้อยคำที่ว่าพระอินทร์เป็นโจรเป็นชะโมย
 สักพระเชียวแก้วของโทณพราหมณ์ เป็นถ้อยคำดำเนินโวหารที่
 โดกกล่าวหากัน จัดเป็นโลกวัชระมีโทษทางโลก เป็นสมมติ
 สัจจจริงบ้างไม่จริงบ้าง เป็นสินไหมพินัยที่จะพึงปรับโทษแก่พระ
 อินทร์ได้เช่นนั้นและ อาตมาภาพประสงค์จะทอดองค์ถนัดคุณชั้นดี
 ของพระอินทร์ว่า พระอินทร์จะอดทนได้จริงหรือไม่ต่างหาก จึง
 ได้ยกเอาถ้อยคำดำเนินตามที่โลกเขากล่าวหา ขึ้นมาทักท้วงเช่นนั้นฯ
 หนุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ เมื่อพระคุณเจ้าทราบความว่า เป็น

คำโหวาทที่ชาวโลกกล่าวหาอย่างนั้นแล้ว พระคุณเจ้าก็ควรห้ามปราม
 มนุษย์ทั้งปวงเสีย อย่าให้ดังกล่าวหาว่าพระอินทร์รักพระเชษฐ
 แก้วของโทณพราหมณ์ต่อไปเลย เดียวเกรงว่าจะเป็นอริยูปาท
 เพราะพระอินทร์ได้บัลลังก์พระโสดาแล้ว พระคุณเจ้าจึงช่วยสั่งสอน
 ชาวมนุษย์ทั้งปวงเสียให้จงได้ ว่าสืบต่อไปเบื้องหน้า ขอท่าน
 ทั้งหลายจงอย่าได้ประมาทด้วยวาทา แลดังกล่าวจ้องจาบหยาบซ้ำ
 ต่อพระอินทร์อย่างนั้นเช่นนี้อีกเลย ฯ

เมื่อพระมาดัยเทวเถรถามปัญหา ในข้อที่พระอินทร์อุปัชฌาย์
 เสด็จพระเชษฐแก้วขวาเบื้องบน แห่ลงมเด็จพระบรมทศพลขึ้นไป
 บรรจุไว้ ได้ใจความแจ่มแจ้งว่าพระอินทร์มิได้มีโทษถึงดังดั่งแล้ว
 จึงได้ไต่ถามเนื้อความข้ออื่นต่อไปว่า มหาราช ขอถวายพระพร
 บพิตรพระราชสมภารก็เป็นเทวดา พร้อมมฤตยบริบูรณ์ไปด้วยทิพย
 ศิริสมบัติทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว เหตุไฉนยังต้องเชิญเสด็จพระบรม
 ชาติพระเชษฐแก้วขึ้นมาบรรจุไว้ในพระจุพามณีเจดีย์นี้ สำหรับเป็น
 ที่กระทำสักการบูชา เพื่อประสงค์ประโยชน์เป็นประการใด หรือ
 ว่าบพิตรพระราชสมภารจะปรากฏาถึงอันใดต่อไปอีก เพราะทิพย
 สมบัติทั้งปวงก็ได้บังเกิดพร้อมทุกสิ่งสรรพแล้ว ขอมหาบพิตร
 จงแจ้งความให้อาตมาทราบด้วย ฯ ภูเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 พระคุณเจ้าก็เพ่งถึงพระอรหันต์อันประเสริฐ ดันอาสวกรรมทั้งปวง
 แล้ว เหตุไรพระคุณเจ้ายังอุสาหะขึ้นกระทำสักการบูชาพระจุพา

มณเฑียรถึงเมืองสุวรรณค้ออีกเล่า ถ้าพระคุณเจ้าจะประสงค์ ดั่งอันใดหรือ ๆ ว่าพระคุณเจ้ายังไม่ตื่นตระหนกระคายอกกรรมัง พระมหาเจดีย์ ในตึกกาท้อปดในชมพูทวีปก็มีมาก แต่ที่พระสถูปเจดีย์ดัดคัมภีร์สถานก็มีเป็นอันมากเหมือนกัน พระคุณเจ้าได้ไปกระทำสักการบูชาทั่วแล้วหรือจึงขึ้นมาถึงเมืองสุวรรณค้อเช่นนี้ แล้วมีหน้าซ้ายมาตั้งกระทู้ถามถึงข้อความต่าง ๆ แลถึงกล่าวโอวาทว่าพระอินทร์ก็พระเชษฐาแก้ว ซึ่งเป็นพระบรมธาตุอันประเสริฐอีกด้วย ขอพระคุณเจ้าจงวิดิษณาแก้ไขให้สิ้นคำถามของโยมในบัดนี้เถิด ฯ มหาราชขอถวายพระพร อาตมาภาพขึ้นมาถึงเมืองสุวรรณค้อครั้งนี้ ก็เพราะประสงค์จะกระทำสักการบูชาพระจุฬามณีเจดีย์ เพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่างประเพณีพระอริยเจ้าทั้งหลาย ซึ่งจะได้ปราถนาสมบัติทั้งปวงก็หามิได้ กระทำสักการบูชาพอเป็นกิริยาจิตต์เท่านั้น ส่วนกุศลผลบุญจะได้บังเกิดมีแก่อาตมาภาพ เพราะการกระทำสักการบูชาเช่นนั้นแม้แต่เด็กน้อยหามิได้โดย เพราะอาตมาภาพเป็นผู้ด้อยบาปด้อยบุญทั้งสองประการเสียหมดแล้ว เป็นผู้มัวจิตต์ดิ้นดาหาบิณฑุทิศจำดี ไม่มีวาก็มอดทินโทษอุปภิเษณด้วยมาพ้องพานในดวงกมลตื่นตานอีกต่อไป จนได้นามว่าอรหันตชินาตพ ผู้ห่างไกลจากกิเลสได้รั้งขึ้นจากอาสวะทั้งมวณแล้ว อันว่าที่ดัดคัมภีร์สถานทั้ง ๘ แห่งในบริเวณแห่งไม้ศรีมหาโพธิ์นั้นไซ้ อาตมาภาพก็ได้ไปกระทำสักการบูชาทั่วถึง ๘ แห่ง นับจำเดิมแต่ดวงไม้ศรีมหาโพธิ์นั้นแห่ง ๘

ที่ประเทศทิศอีสานแต่คงไม่พระศรีมหาโพธิออกไป ซึ่งเป็นที่บูชา
 พระเนตรนั้นแห่งหนึ่ง เป็นเคารพ ๒ ที่ประเทศแห่งเรือนแก้ว อัน
 สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กระทำกิจพิจารณาพระไตรปิฎกธรรมนั้นแห่ง
 หนึ่ง เป็นเคารพ ๓ ที่ประเทศทรงเสด็จจางกรมแก้วนั้นแห่งหนึ่ง
 เป็นเคารพ ๔ ที่ประเทศแห่งไม้จันทน์นั้นแห่งหนึ่ง เป็นเคารพ ๕
 ที่ประเทศแห่งไม้ชัยลาณีโครนั้นแห่งหนึ่ง เป็นเคารพ ๖ ที่
 ประเทศคงไม้แก่นนั้นแห่งหนึ่ง เป็นเคารพ ๗ ในประเทศดัดค
 มหาสถานทั้งหลายเหล่านี้ อาตมาภาพได้ไปกระทำสักการบูชาถึงที่ละ
 ๗ แห่งแล้ว แต่ที่มหาสถูปใหญ่บรรจุพระบรมธาตุ ในชมพูทวีป
 แด่ถึงภาพปั้นดินเหนียว แด่ที่พระพุทธรูปทอด้วยขรรยประคิษฐาน
 ปกเจดีย์ทองงามแห่งนั้น อาตมาภาพก็ได้ไปกระทำสักการบูชาแล้ว
 ถึงแห่งละ ๗ แห่งเหมือนกัน ฯ ภาณูเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระ
 พุทธบาทปทอด้วยเจดีย์ฐานนั้นปรากฏเป็นอย่างไร แด่ประคิษฐาน
 อยู่ในประเทศแห่งใดเล่า ฯ महाराज ขอดถวายพระพร พระพุทธร
 ุบาทนั้นประคิษฐานอยู่บนยอดเขาสุวรรณบรรพต ที่พระสัจจพันธ
 ์รักษาอาราธนาแห่ง ๓ ที่ในยอดเขาสุมณภูในเกาะลังกานั้น
 แห่ง ๓ ที่ริมฝั่งแม่น้ำยมนาที่นั้นแห่ง ๓ ในสถานที่เหล่านี้ล้วน
 มีรอยพระพุทธรูปปรากฏประคิษฐานอยู่ อย่างชัดเจน ดูคงจะ
 รอยอันนายช่างชาวนิลาเขตต์จำดัดจำต้องไว้ ไม่แตกต่างอะไรกับ
 ฝ่าพระบาทของพระองค์เมื่อครั้งยังทรงพระชนม์อยู่ ฯ ภาณูเต ข้าแต่

พระคุณเจ้าผู้เจริญ โยมได้ยืมว่า เมื่อครั้งพระเจ้าอภัยทศฐคามินี
 บรมกระษัตริย์ ผู้เป็นพระเจ้าหลานเธอแห่งพระเจ้าเทวานัมมยิทธิ
 นั้น ได้กระทำการยกขบวนพระพุทธรูปบูชา คือท้าวเธอได้กระ
 ทำสงครามกับพวกดกขิพทั้งหลาย จนได้สำเร็จราชการผ่านกรุงอนูราช
 บุรีเสร็จแล้ว พระองค์ได้สร้างพระมหาเทมมาถิกเจดีย์ขึ้นไว้ อันถ้วน
 เต็มไปด้วยแก้วแลอัญมณีทองคำเงินด้าเรจการ แล้วพระองค์ได้พระ
 บรมธาตุมาบรรจุไว้ในพระเจดีย์นั้นมิใช่หรือ ถ้าเช่นนั้นพระองค์ได้
 มาแต่ไหนกัน ขออาราธนาพระคุณเจ้าจงแจ้งเรื่องราวให้โยมทราบ
 ด้วยเถิด ฯ महाराज ขอลงถวายพระพร กระนั้นก็ได้เป็นไรไป
 เหตุที่พระองค์จะได้พระบรมธาตุนั้น คือพระอรหันต์อรหันต์ทั้งหลาย
 มาประชุมกันเป็นมาก แล้วอนุญาตให้เจ้าสุมนตามเนรไปอัญเชิญ
 เสด็จพระบรมธาตุมาแต่ปากพิภพ แล้วเอาเข้าไปบรรจุไว้ในพระเจดีย์
 นั้น ฯ ภนฺเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระบรมธาตุองค์นั้น
 มีถิ่นฐานใหญ่โตประมาณดักเท่าใด จึงตกลงไปอยู่ถึงปากพิภพ
 ได้ แลเหตุไรพระยานาคจึงได้พระบรมธาตุนั้นไว้ ฯ महाराज
 ขอลงถวายพระพร พระบรมธาตุนั้นเป็นพระบรมธาตุส่วนแบ่งปัน มี
 ประมาณสองทนานทอง ซึ่งกระษัตริย์ในปาจิณคามประเทศ ได้
 นำเอาไปสร้างพระมหาเจดีย์แล้วบรรจุไว้ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ครั้น
 จำเริญรगतนานมา พระเจดีย์นั้นก็พังทลายลงน้ำ พระยานาค
 ราชจึงได้อัญเชิญเสด็จพระบรมธาตุนั้นลงไปไว้ในปากพิภพ เจ้า

ตามเนรจึงได้ไปถวายพระพรทูลขอพระยานาค ครั้นพระยานาค
 อนุญาตให้แล้ว จึงได้อัญเชิญเสด็จพระบรมธาตุมาบรรจุไว้ในพระ
 เจดีย์นั้น ฯ ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ก็โยมได้ยืมว่า
 เจ้าตามเนรดังของกระทำอิทธิฤทธิ์ แล้วเออมมือไปควักเอาขอบ
 พระบรมธาตุในท้องพระนาคราชผู้เป็นหลาน จึงได้พระบรมธาตุมา
 พระยานาคทั้งหลายต่างก็พากันได้ติดตามเจ้าตามเนร เคียงดังนั้น
 บรรดอดันในท้องฟ้าเอิกเริกโกธาดกกันใหญ่โต เหตุการณ์ในครั้ง
 นั้นโยมก็แจ้งประจักษ์เหมือนกัน เป็นถึงพระอริยเจ้าเช่นนี้แล้ว ก็
 ยิ่งมากระทำการช่วงชิงฉกฉักเอาพระบรมธาตุกับเขาด้วย เหตุไร
 เถาพระคุณเจ้าจึงมายกโทษกล่าวคำเป็นโจहार หว่าพระอินทร์
 ถักพระเชยวแก้ว คำชอนักกล่าวชวนเพื่อประสงค์สิ่งอันใดหรือ พระ
 คุณเจ้าข้า ฯ ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ที่อาตมาภาพ
 กล่าวชวนเช่นนั้น ก็เพื่อจะชำระความสงสัยของชาวโลกให้สว่างแจ้ง
 ครบถ้วนเห็นแจ้งประจักษ์แก่ตาโลกแล้วว่า พระบรมธาตุคือพระ
 เชยวแก้วก็ดี แดพระบรมธาตุทั้งหลายอื่น ๆ ก็ดี ถ้วนเป็นของหาค่า
 มิได้เหมือนกันทั้งสิ้น ถ้าผู้ใดมีอำนาจมากได้มาไว้กระทำการ
 บูชากราบไหว้ทุกเช้าค่ำเป็นนิจกาล ก็จะมีผลานิสงส์อันใหญ่ยิ่ง
 ประเสริฐนัก หาโทษมิได้เลย ซึ่งอาตมาภาพขึ้นมาตั้งต้นหนา
 กับบพิตรพระราชสมภารณบัดนี้ ก็แจ้งความเป็นไปหลายข้ออยู่
 แล้ว แต่อาตมาภาพมีความประสงค์จะใคร่ประสพพบองค์พระบรม

โพธิสัตว์ ศรีอารยเมตตรัยเจ้าอีกด้วย วันนั้นก็เปนอัฐมีอุโบสถ ๘ คำ
พระองค์จะเสด็จมาหรือไม่เสด็จมา นมहाบพิตร ๆ ภาณุเต มาชีพระ
คุณเจ้าผู้เจริญ แต่พระคุณเจ้าอย่าเพื่อปรารพถึงเลย คงจะต้อง
เสด็จมาแน่ในวันนี้ พระคุณเจ้ามาถึงสวรรค์ ตักทเวโดกในทรงน
โยม ยังหาได้ แจ้งถึง ความเป็นไปในชมพูทวีป อันเปน สถานที่ อยู่ของ
มนุษย์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิงไม่ ข้อนั้นก็ยกไว้เถิด แต่ส่วนพระคุณเจ้า
เมื่อจะมานั้น พระคุณเจ้ากระทำอย่างไรจึงมาถึงเทวโลกนี้ได้ มี
อิทธิฤทธิ์พิเศษประเสริฐเปนประการใดหรือ ควรที่พระคุณเจ้าจะ
ตำแจงให้ โยมฟังก่อน จะได้เป็นที่เลื่อมใสได้มนต์ อย่าพักต้องให้
โยมซักไซ้ ได้ถามได้เถียงอีกเลย ๆ

๒๒ แก่ ทวยอิทธิ ๑๐ ประการ

พระม้ายเทวเถร จึงทวยพระวิธัชนาว่า महाराज
ขอทวยพระพร อันพิธีที่จะกระทำอิทธิฤทธิ์นี้ สมเด็จพระธรรม
เพ็ชรบุรุษองค์เจ้าเทศนาไว้ว่า เจโตอิทธิมา วดีปคุโต พระ
โยคาวจรผู้ชำนาญในวดี มีฤทธิ์สำเร็จเป็นอันดีตามอำนาจแห่ง
ความปรากนนั้น คือ สัมมาชชนวดี ชำนาญในอันเข้าฌาน อาวชช
นวดี ชำนาญในการนึก บัฏฐเวกชนวดี ชำนาญในการพิจารณา

รวดเร็วในห้วงมาน วุฏฐานวดี ชำนาญในกิริยาอันออกจากมาน
 อธิฐานวดี ชำนาญในการกระทำอธิฐานจิตให้สำเร็จความประ
 สงค์ แล้วแต่ทรงสมาธิจิตเจริญเป็นอันดี เข้าจุตถุคณานอก
 จากจุตถุคณานแล้วกระทำอธิฐานเข้าจุตถุคณานอีก ครั้นออกจาก
 จุตถุคณานแล้วก็กระทำอิทธิฤทธิ์เหาะไป กระทำอย่างนั้นเช่นเป็น
 นิตยัตถ์มาปฏิบัติ ครั้นอาคมาภาพจะแสดงแต่เพียงข้อเท่านั้น เทวดา
 ทั้งหลายที่ฟังถ้าไม่เข้าใจน่าที่จะเกิดโทษเป็นมันคง จำจะต้องแสดง
 ให้ได้ใจความเกิด เมื่อชำนาญในวิธีทั้งหลายเป็นอันดีแล้ว อภิญญา
 ชวนก็บังเกิดเป็นอิทธิฤทธิ์พาตัวระกายเหาะดอยมา อาคมาภาพจึง
 มาถึงสวรรค์ชั้นฟ้าได้ ด้วยกำลังแห่งอภิญญาภาพนั่นเอง ๗ ภนฺเต
 ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พวกเทวดาทั้งหลายที่เหาะได้นั้น เหาะได้
 โดยปรกติธรรมดา จำเดิมตั้งแต่บังเกิดเป็นอุปาคิชนมาแล้ว ก็มี
 อิทธิฤทธิ์สำเร็จด้วยบุญญาภาพ หากบุญตกแต่งให้ พระคุณเจ้า
 เหาะมาณะบัดนี้ เหาะได้ด้วยอภิญญาพามาไมใช่หรือ ก็อภิญญานี้
 ได้แก่งอันใดเล่า ๗ महाराज ขอดวยพระพร ได้แก่งจิตเป็น
 ประธานแก่กายอาจให้สำเร็จเป็นอิทธิฤทธิ์ทุกประการ ๗ ภนฺเต ข้า
 แต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้นอิทธิฤทธิ์จะมีดังเท่าใดนะ ๗ महाराज
 ขอดวยพระพร มี ๓๐ อย่าง อาคมาภาพสำเร็จฤทธิกิจประดังค์มา
 ถึงเมืองดาวดึงษ์ สวรรค์ ณคร่งนี้ ก็ด้วยอำนาจอภิญญา อันบังเกิด
 เป็นอิทธิฤทธิ์กระทำอธิฐานแล้วเหาะดอยมา อิทธิฤทธิ์ ๓๐ อย่างนั้น

คือ อธิฐฐานอิทธิ กระทำอธิฐฐานให้เป็นน้อยเป็นมากได้ตามความ
 ปรารถนา ๑ วิกุพฺพนาอิทธิ กระทำการจำแดงแปลงเพศได้ต่าง ๆ เป็น
 ต้นว่าเป็นนาคครุฑขอสุพรหมมารเทวดา ๑ มโนมยาอิทธิ กระทำ
 การจำแดงคบแต่งกายให้เหมือนคนของคนได้ดังหมื่นดั่งแสน อัน
 แด้วไปด้วยจิตต์ตามชอบใจแห่งตน ดุจดังพระจุลบัณฑกเถรนั้น ๑
 ญาณวิษุณวราอิทธิ กุณบุตรผู้มีวสาณะบรรลซึ่งพระอรหัตตมรรค
 ญาณ ดังพระพากุณฺตเถรแดงถึงกิจจเถรเป็นต้น หารู้จักเป็นอันตราย
 ด้วยชีวิตไม่ ๑ อิริยาอิทธิ กระทำที่ดัดคยวิญญานเป็นต้นมิได้
 เป็นปฏิภูณในถึงอันเป็นปฏิภูณ ๑ สสมาธิวิปฺสวราอิทธิ เข้าสู่สมาบัติ
 แด้วออกจากสมาบัติมิได้เป็นอันตราย ต่าง ๆ ดังพระธำมมุตเถรอัน
 นันทยักษ ประหารด้วยตะบองแดงพระชานุกอนทัณฺณ แดนางอุตตรา
 อนุภาติกาแดนางธำมาวดี ๑ กมฺมวิปากชาอิทธิ อากาที่ไปได้ใน
 อากาศ ซึ่งจิตต์เป็นอิทธิฤทธิแห่งนาคครุฑเทวดาเดยักษกุมภกันท์
 ทงหลาย แดราชฤทธิแห่งพระมหาเกษศรีย ดังพระเจ้าศรี
 ชรรมาโคกราชบพิตร ผู้ประเสริฐเป็นต้นนั้น ๑ ปุณฺณวจิตอิทธิ ความ
 ดำเริงด้วยบุญของบุคคลผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ เช่นปรางค์ปราสาท
 แก้วผลุดขึ้นมาแดต้นกัณฺธปพฤกษ์ ๑๖ ต้นบังเกิดแก่โชติกเศรษฐี แด
 ภูเขทองสูง ๘๐ ศอกบังเกิดแก่ชฎิลเศรษฐี แดอาการอันปราศจาก
 อันตรายของโสดกเศรษฐีเมื่อยังมาเป็นกุมารอยู่ ถูกคนทงหลาย
 กระทำความพยายามเพื่อฆ่าเสียในทง ๘ ก็มีได้เป็นอันตรายชีวิต แด

แพะอันแล้วไปด้วยแก้ว ๘ ประการบังเกิดปรากฏขึ้นแก่เมณฑกเศรษฐี
 ในที่ประเทศภายหลังเรือนประมาณหนึ่งกรี้ดเป็นต้นนั้น ๑ ๑ วิชชามยา
 อิติท กิริยาที่ไปได้ในอากาศด้วยเด็นาพยุหแดดกขพยุหเป็นต้น แห่ง
 วิชาขรทงหลายผู้ซึ่งเวทมนต์ คาถา แล้วกระทำอิทธิฤทธิ์มีประการ
 ต่างๆ นั้น ๑ ปุณฺชนกิติท คือผู้ใดมานโดกัยแล้วกระทำอิทธิฤทธิ์
 ของต้องหน เหมือนด้ามเขนรผู้กินน้ำมือแห่งหญิงคาบอดนั้น ๑ จึงเป็น
 อิทธิฤทธิ์ ๑๐ ประการด้วยกัน อานุภาพแห่งอิทธิฤทธิ์ มีต่างๆ กัน
 ดังพรรณนามาฉนี้ แด ๑

บุญกุศลของเทวดา เปรียบด้วยชาวเปลือกแฉะชาวสาร

บัดนี้ข้าตมาภาพมาเพื่อจะกราบไหว้ พระจุฬามณีเจดีย์ ก็ได้
 กระทำ ตักการบูชา กราบไหว้ ด้วยเบญจางค ประดิษฐ์ พร้อมองค์ ห้า
 ประการ มีความดำริจิตต์เป็นสุขสบายดีอยู่แล้ว อันว่าพระ
 จุฬามณีเจดีย์ แก้วอันมหิต ซึ่งพระราชธมมการเจ้าผู้เป็นองค์ อัม-
 รินทรคบแต่งไว้ ๒๕๕ เทวามิ ปุณฺชนกิติท เพื่อประโยชน์จะให้
 เป็นที่กระทำ ตักการบูชากราบไหว้ แห่งมุงเทพยดาทั้งหลาย ก็ฝูง
 เทพยดาทั้งหลายเหล่านั้น แต่ก่อนเมื่ออยู่ในมนุสส์โลก ดันได้พา
 กันก่อร่างก่อการกุศลมาแต่ทั้งนั้น ฉนั้นจึงได้มาบังเกิดในสวรรค์

เสวยทิพย์สมบัติบริบูรณ์ เห็นปานดังพระองค์ อิทานิ กตฺมา
 บัตถิโกได้ขึ้นมาอยู่ในสวรรค์เสวยทิพย์สมบัติเป็นสุขแล้ว โฉนเด่ายัง
 จะพากันกระทำความบุญกุศลอีก ผูกเทพดาเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นกระทำความ
 กุศลมีกระทำ ดัดการบูชากราบไหว้ พระเจดีย์ถาวร เป็นต้นอย่างนั้นเช่นนี้
 เพื่อประโยชน์อันใดต่อไปหรือ ฯ ภูณเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 อุปริเทวโลกิ คนตุคามว ผูกเทพดาทั้งหลายเหล่านั้น กระทำความ
 ประการต่างๆเช่นนั้นอีก เพราะปรารถนาจะขึ้นไปบังเกิดในเทวโลกชั้นบน
 ต่อๆ ขึ้นไป ฯ มหาราช ขอถวายพระพร บพิตรพระราชดำณ
 วิจารณ์ของเทวดาทั้งหลายหรือ ว่าปรารถนาจะขึ้นไปบังเกิดในเทวโลก
 เบื้องบน ฯ ภูณเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อันธรรมดาว่าเป็น
 เทวดาด้วยกัน ย่อมจะรู้ซึ่งจิตใจของกันและกัน แลย่อมผ่อนผัน
 เข้าหากัน รักษาชีวิตของกันและกัน หาได้วิโยคพลัดพาดจากกันไม่
 ถ้าเทวดาผู้ใดใจน้อยใจพาดมักโกรธ เห็นสมบัติของผู้อื่นเกิดความ
 โกรธขึ้นมา เทวดาองค์อื่นรู้ว่าโกรธแล้วหาโกรธตอบไม่ ก็สามารถ
 รักษาชีวิตกันได้ไว้ได้ ถ้าโกรธพร้อมกันแล้ว ก็ย่อมจะจุติจากสวรรค์
 ทันที ฯ มหาราช ขอถวายพระพร จัณฺณธามาภาพแจ่มอยู่แล้ว
 ว่า เทวดาจุติจากสวรรค์ด้วยอำนาจจิตต์โกรธ เป็นเทวดาจำพวก
 มโนปโทสิก กระทำประทุษร้ายกันด้วยน้ำจิตต์ ฯ ภูณเต ข้าแต่พระ
 คุณเจ้าผู้เจริญ อันธรรมดาว่ากายแห่งเทวดาทั้งหลาย เป็นของ
 เกลี้ยกล่อมยิ่งนัก ถ้าถึงแห่งความโกรธนั้นกล้า เป็นโทษติดตามเผา

เขาตวงหยัในบัดดลแล้วจุกก็มี บางที่ดื่มบริโภคสุทธาโภชนเครื่อง
ทิพย์แล้วจุกจากสวรรค์ก็มี ฯ महाराज ขอบถวายพระพร อาตมา
ภาพทราบแล้วว่าเทวดาจำพวกนั้น เป็นพวกขี้อ่อนโง่งม หดงะ
เดินไปด้วยตามคุณเพ็ดลึงไปจนดื่มด้วยแล้วจุก ฯ ภูมุต ข้าแต่
พระคุณเจ้าผู้เจริญ อาศัยเหตุว่าความตายย่อมบังเกิดแก่เทวดาทั้ง
ปวงเนื่อง ๆ ดังนี้ จึงได้พากันเร่งรีบร้อนกระทำการกุศลสืบต่อ
อายุตั้งชารต่อไป อุปปญญา เทวดาทั้งหลายบางพวกมักคิด
อันคนได้กระทำมานั้นน้อยนัก มิได้ตั้งอยู่ในจิตตภาวนาบริจาค
ยภา อุปปญญา อุปมาเหมือนบุคคลผู้เป็นทุกข์ตระเข้ใจ มี
ข้าวเปลือกข้าวสารประมาณทนานเดียว บริโภคได้แต่เฉพาะเพล
เดียวหรือสองเพล ก็หมดเสียโดยรวดเร็ว ฉนใดก็ดี ก็มีอุปไมย
เหมือนเทวดาผู้มีบุญน้อยนั้น พหุญญา ส่วนเทวดาทั้งหลายที่ได้
ตั้งสมกุศลบุญกิริยาวัตถุมีทนานคิดเป็นต้นไว้มาก ก็ย่อมจะเจริญ
อยู่ในสวรรค์ได้นาน ๆ มิได้กระทำการจุติเสียโดยรวดเร็ว ยภา พหุ
ญญา อุปมาเหมือนบุคคลผู้มีข้าวเปลือกได้ย้งฉางตั้งไว้เป็นอัน
มาก ก็ย่อมสามารถที่จะบริโภคได้นานวัน มิได้หมดสิ้นเสียโดย
เร็ววัน ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อีกประการหนึ่งเล่า บุคคล
ทั้งหลายในโลกนี้ ถ้ามีข้าวเปลือกข้าวสารอาหารเลี้ยงชีวิตนั้นน้อย
แต่ทว่าวิชาศิลปศาสตร์ ต่าง ๆ มาก ทั้งบุญญาก็เฉลี่ยฉลาดหลัก
แหลมมาก จะคิดไปกระทำการกตกรรมหรืออานิชกรรมก็ดี หรือ

การงานอื่นๆ ก็ได้ ก็ย่อมจะสำเร็จความประสงค์ได้ โดยง่ายดาย
 สามารถหาข้าวเปลือกแถมข้าวสารได้ ยิ่งได้นางเพิ่มเติมให้เต็มบริบูรณ์
 อยู่ได้เต็มอไม่บกพร่อง เพราะศีลปวิชาปรีชาปัญญาอันตนเอง
 นั้นได้ก็ดี พวกเทวดาท่งหลายที่มีบุญน้อย แต่ทว่ามีปรีชาปัญญา
 ฉลาดฉลาด บริโภคไปพดางกระทำบุญอื่นๆ เพิ่มเติมไปพดาง เพื่อ
 จะได้ด้วยทิพยสมบัติในภายหลังง่าย ๆ แลบริโภคได้ตลอดกาลยื
 ยาวนานด้วย ก็เหมือนกันดังนี้ หนึ่งเล่า บุคคลถึงจะมีข้าวเปลือก
 ข้าวสารได้ ยิ่งได้นางได้ มากก็จริง แต่ทว่าหาสติปัญญาเฉลียวฉลาด
 ศาสตร์มิได้ แล้วยังบังเกิดความเกลียดคร้านมิได้ กระทำการกต
 กรรมแฉวนิชกรรม หนึ่งกินนอนกิน ดิ้นข้าวปลุกในยังในนางแล้ว
 ปรุณา ทลิตทุกตรา ภายหลังก็ย่อมจะเป็นคนยากไร้ อนาคตยิ่งนัก
 นั้นได้ก็ดี พหุปัญญา เทวดาท่งหลายที่มีบุญมาก ด้วยแต่ผลแห่ง
 บุญเท่านั้น หาได้ กระทำบุญอื่นๆ เพิ่มเติมไหมไม่ ครั้นสิ้นบุญเก่า
 ดึงแล้ว ภายหลังถึงซึ่งสภาพเป็นคนเชื่องช้ายากไร้ อนาคตตกต่ำไป
 ก็มีอุปมาเหมือนดังนี้ อุปปชญา หนึ่งเล่า บุคคลท่งหลายบาง
 จำพวกในโลกลี้น ถ้ามีข้าวเปลือกก็น้อย แลท่งศีลปศาสตร์สำหรับ
 ตัวก็ไม่มี อีกสติปัญญาหรืออีกเลวทรามต่ำช้า ความเกลียดคร้านก็มี
 ประจำด้านมาก มิได้คิดที่จะกระทำการงาน เป็นต้นว่ากตกรรม
 หรือฉวนิชกรรมอันใดเลย ครั้นหมดข้าวเปลือกข้าวสารในยังในนาง
 อันน้อยนั้นแล้ว ก็ย่อมจะเป็นคนยากไร้ อนาคตยิ่งนัก แต่จะหาภินให้

เต็มปากเต็มท้องไประดมเฉพาะวันหนึ่ง ๆ ก็ทั้งยาก อดอยากแทบปางตาย
 ฉนั้นใดก็ดี อุปปยุญญา เทวดาท่งหลายที่มีบุญน้อย อยู่ด้วยทิพย-
 สมบัติแต่เฉพาบุญน้อยเท่านั้น หากมีความชวนชวนในที่จกระทำบุญ
 ใหม่อื่นๆอีกไม่ ครั้นหมดบุญเก่าเสียแล้ว ก็ยอมตกยากลงไปเป็นคน
 ทดททครากครำลำบากยิ่งนัก มีอุปไมยเหมือนกันดังนี้ พหุบุญญา
 หนึ่งเล่า ถ้าบุคคลท่งหลายในโลกนี้ เป็นเศรษฐีอุกฤษฏ์มีทรัพย์มาก
 แลข้าวเปลือกก็มีถมอ้งเต็มทุกย้งทุกฉาง แล้วยังได้ศึกษาวิชา
 คิดปค้าศรดำหรับคฤหัสถ์ไว้ให้รู้จัก พร้อมสรรพทุกดั่งทุกประการ
 ทั้งสติปัญญาพาทักก็มีมาก ย่อมปรีชาดำมารถชาญฉลาดในไฉน
 โลกต่าง ๆ ดั้นทั้งมอญ แลมีวิริยะอุตสาหในกิจการทั้งปวงเป็นคั่นว่า
 กสิกรรมกะเกณฑ์บ่าวไพร่ให้ทำนา แลจัดแจงแต่งตำหนานาวาค้า
 ขายทางน้ำ กระทำด้อเกวียนบรรทุกดินค้าขายทางบก ก็ย่อมจะได้
 วัตถุสิ่งของทรัพย์ สมบัติบริบูรณ์ มอญเมืองหนึ่งเมืองเป็นอเนก สติภัย
 อยู่ในที่อันเจริญสุขได้ตลอดกาลนาน ฉนั้นใดก็ดี พหุบุญญา อุป
 มาเหมือน เทวดา ที่มี บุญญาธิการ มาก เป็น องค์ อิศราธิบดีโดยวิเศษ
 เช่นองค์ ท้าวสหัสสเนตรแลอเนกวรรณเทพบุตรจุตรภมหารถเทพบุตร
 แลพระอนาภิณทิกมหาเศรษฐีมีวิสุทธิคุณท่งเทพบุตร ฝ่ายนางฟ้ามี
 นางวิสาขาเป็นคั่น แลถ้วนเป็นเทพยเจ้าผู้ทรงบุญหนักศักดิ์ใหญ่
 ประกอบไปด้วยความชวนชวนในการบุญเนื่อง ๆ มีทานแต่คิดเป็น
 ซากิ ย่อมทอ้งเที่ยวเวียนด้วยทิพยสมบัติอยู่ในสวรรค์ เทวโลกเมือง

บนจนกระทั่งถึงอุทรังโสโคที่สุตรูปภพ ยาวนิพพาน แล้วจะอยู่เป็นสุข
ดำรงอยู่ในสวรรค์ชั้นอกนิฏฐ จนถึงกาลกำหนดชนมายุ แล้วดับขันธ
เข้าสู่พระปรินิพพานด้วยหาย มีได้เวียนตายเวียนเกิดสืบต่อไป ก็มี
อุปโย เหมือนมหาเศรษฐี มีทรัพย์ นับด้วยโกฏิ ทั้งประกอบ ด้วยกำลัง
สติปัญญาวิริยะอุตสาหะพร้อมบริบูรณ์ ทุกสิ่งทุกอย่างประการนั้น ฯ

คำ สุตวา มาเลยุเถโร พระมาตยเทวเถร ได้ดับของค์อม-
รินทรแสดงข้อความในเรื่องการกำหนดกุศลแห่ง เทวดาทงหลายดังนี้
แล้วพระผู้เป็นเจ้าของชั้นสมณมีความเต็มได้ได้มนต์ขมเย็น แล้วจึง
ทอดถามท้าวธรรมทัตเทวราชต่อไปว่า เทพเจ้าทั้งหลายผู้มีบุญญา
การมากเหมือนพระราชสมุทรเจ้าฉัน จะมีประมาณมากน้อยต่างกัน
ใด ฯ ภูเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ การที่จะรู้ว่าเทวดาทงหลายที่
มีบุญมาก มีประมาณต่างกันฉันนั้น ชอบแต่พระคุณเจ้าจะวินิจฉัยนา
เหตุว่าเทวดาทงหลายเหล่านั้นเป็นมนุษย์มาก่อน พวกนี้กระทำการกุศล
ดังนี้ ๆ มากบ้างน้อยบ้าง จึงได้มาสู่สวรรค์ชั้นนั้น ๆ ตามบุพพวาสนา
ของตน ๆ แต่จำเพาะที่โยมได้ดับรูเห็นมานั้น คือสมเด็จพระสิริ
มหามายราชเทวี แดพระวิดาชาหาอุปาสติกาพระอนาภิณทิกมหา
เศรษฐี ท่านทั้งหลายเหล่านั้นมีบุญญาธิการมากเป็นบุญญาภิรัต จะ
ท่องเที่ยวเลวธรรมณ์ สมถ่มบัตอยู่ในเทวโลก เป็นอนุโตมปฏิโตม
กำหนดจนถึงชั้นอกนิฏฐพรหม เป็นอุทรังโสโคตดินดังตำรวัญญ์แท้ ฯ

มหาราช ตูกรบพิตรพระราชดำการผู้ประเสริฐ เทพเจ้าทั้งหลายที่
 มีบุญญาภีรตนั้น แต่ด้นดำเร็จแก่พระโศดาบัตติมตสัน ถึงองค์
 อัมรินทร์ก็บังถึงพระโศดาบัตติมตสันเหมือนกัน แต่อยากจะใคร่รู้ว่
 พระองค์ ได้พระโศดาบัตติมตสันไหนนะ ฯ ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
 โยมนั้นหรือเปิดพระโศดาบัตติมตสันว่าดีดักขัตคุปรมโศดา คือ กำหนดชาติที่
 ดุดเปนเคารพเจ็ดเท่านั้น ฯ มหาราช ขอถวายพระพร บพิตรพระราช
 ดำการเจ้านั้นจะต้องท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏฏ์ แล้วจึงเข้าสู่พระ
 นิพพานในชั้นอุทกังโสโคแนกะนั้นหรือเปนประการใด ฯ ภาณุเต แะ
 นอนกระนั้นนะซีพระคุณเจ้าผู้เจริญ ไม่เชื่อพระคุณเจ้าตองไปค้นพระ
 ไตรปิฎกดูเถิด ฯ พระมัตถ์เทวเกรได้ดัดบั้งก็มีความชื่นชมโสมน
 การเปนอันมาก จึงถวายพระพรว่า ดุพเพ เทวา บัดนี้ฝูงเทพดา
 ทั้งปวงก็ประชุมกันพร้อมเพียงในถานพระจุพามณเฑียร เพื่อจะกราบ
 ไหว้กระทำสักการบูชาพระจุพามณเฑียรแล้ว ก็ อริยมตฺเตยโย เมื่อไรเล่า
 พระราชดำการเจ้าองค์พระศรีอารยเมตตรัยจะเสด็จลงมา ฯ ภาณุเต
 ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ อันตมเด็จพระศรีอารยเมตตรัยบรม
 โพธิสัตว์ จะเสด็จมาสู่ถานพระเจดีย์ทบริจุพระบรมธาตุนี้ มีกำหนด
 ด้วยวัน ๓ วัน อฏฐมีย์ คือ ๘ ค่ำวันหนึ่ง จากทุทตีย์ คือวัน ๑๕
 ค่ำวันหนึ่ง ปณณรตีย์ คือวัน ๑๕ ค่ำวันหนึ่ง ในวันทั้ง ๓ นั้น พระ
 บรมโพธิสัตว์เจ้าเคยเสด็จลงมามณเฑียรพระจุพามณเฑียรมิได้ขาด ฯ
 มหาราช ขอถวายพระพร ก็วันเปนวันอฏฐมีย์อุปถกแล้ว เปนไร

เล่าจึงยังมีแต่ดีจมาเลย จะให้อาตมาภาพคอยเป่าแต่ยกระมัง ฯ
 ภาณุเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้าอย่าบ่นหาไปนัถเลย
 เดียวพระคุณเจ้าจะดำลักปรดักปรดิด นิงเดียเถิดพระองค์ ท่าน
 จะได้ดีจมาเปนนั่นแล้ว ฯ

จบเล่ม ๑

เล่ม ๒ ยัง มีต่อไป

โรงพิมพ์ พิมพ์ดีด
ตีกลึง
เสาชิงช้า พระนคร

รับทำการพิมพ์ทุกชนิด การวัด.
 เชียน งามบัตร. ฎีกา. ใบเสร็จ. เลข
 พอร์ม. หนังสือ. ภาพวิจิตร ฯลฯ
 ตีอักษรพิมพ์รวมทุกชนิด เช่นไทยจีน.
 อังกฤษ ด้วยความปราณีต และเร็วทัน
 ความประสงค์ของท่าน กับยังมีหนังสือ
 แบบเรียนไทย. มคอ. นลค. นลค. นลค.
 จรรณ. หนังสือเทศน์. ปจ. วิชา.
 ต่างๆ และหนังสือสมุด — กุเงิน.
 สมุดเข้าที่. ที่ดิน. สดุด. สดุด. สดุด.
 ใบเสร็จรับเงิน ต่างๆ พร้อมทั้งเครื่องเขียน
 จำหน่ายปลีกและส่ง ทั้งในกรุง และ
 ต่างจังหวัด เมื่อท่านต้องการ
 เชียนตรงไปร้านข้าพเจ้า หรือ
 จ. ตกลง ด้วยทางจดหมายก็ได้
 ข้าพเจ้า จะคิดราคาย่อมเยา
 กว่าที่อื่น